

**DEVLET-İÇİ ÇATIŞMA ANALİZİ:
CHAVEZ VE MADURO DÖNEMLERİNDE
VENEZUELA'DA POLİTİK ÇATIŞMALAR**

Deniz Pelin DİNÇER

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2017

**DEVLET-İÇİ ÇATIŞMA ANALİZİ:
CHAVEZ VE MADURO DÖNEMLERİNDE
VENEZUELA'DA POLİTİK ÇATIŞMALAR**

Deniz Pelin DİNÇER

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2017

T.C. ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Deniz Pelin DİNÇER tarafından hazırlanan “Devlet-İçi Çatışma Analizi: Chavez ve Maduro Dönemlerinde Venezuela’da Politik Çatışmalar” başlıklı bu çalışma 17/01/2017 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Yrd. Doç. Dr. İbrahim KÖREMEZLİ

Üye

Yrd. Doç. Dr. Ali Onur ÖZÇELİK

(Danışman)

Üye

Yrd. Doç. Dr. Alaaddin Faruk PAKSOY

ONAY

.../ .../ 2017

(İmza)

Prof. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞU

Enstitü Müdürü

.../01/2017

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Deniz Pelin DİNÇER

ÖZET

DEVLET-İÇİ ÇATIŞMA ANALİZİ: CHAVEZ VE MADURO DÖNEMLERİNDE VENEZUELA'DA POLİTİK ÇATIŞMALAR

DİNÇER, Deniz Pelin

Yüksek Lisans – 2017

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Onur Özçelik

Dünyanın kanıtlanmış en büyük ham petrol rezervine sahip Venezuela'da, petrol gelirleri, tarih boyunca ülkenin hem ekonomik hem de siyasi gelişmelerinde önemli rol oynamıştır. 1958 yılında Punto Fijo Paktını imzalayan ülke elitleri, seçimleri kimin kazandığına bakmaksızın, petrol gelirlerini kendi aralarında paylaşmışlar, böylece ülkede petrol gelirlerinin paylaşılabilmesi üzerine ortaya çıkabilecek olası çatışmaların önüne geçmişlerdir. Ancak 1998 yılında Hugo Chavez'in ülke başkanı olarak seçilmesi bu 40 yıllık dönemi sona erdirmiştir. Hugo Chavez, ülkedeki petrolü kamulaştırmak suretiyle petrol gelirlerini Punto Fijo elitlerinden almıştır; böylece Venezuela'da 1998 yılında başlayan ve halen devam eden politik çatışma ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Venezuela'da uzun yıllardır devam eden devlet-içi çatışmalar üzerine vaka çalışması metodunu kullanarak kapsamlı bir analiz yapmaktır. Söz konusu çatışmaların faktörleri üzerine literatürdeki baskın görüşün çatışmanın toplumsal kutuplaşmaları içeren sosyal bir çatışma olduğu görüşüdür. Bu çalışmada ise çatışmanın sosyal değil, çevresel faktörleri (petrol gelirleri) içeren politik bir çatışma olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Politik Çatışma, Sosyal Çatışma, Chavez, Petro-Devlet

ABSTRACT

ANALYSIS OF INTRA-STATE CONFLICT: POLITICAL CONFLICTS IN VENEZUELA UNDER CHAVEZ AND MADURO ADMINISTRATIONS

DİNÇER, Deniz Pelin

Master Degree – 2017

Department of International Relations

Advisor: Assist. Prof. Dr. Ali Onur ÖZÇELİK

Venezuela has the world's largest proven crude oil reserves. Oil revenues has played an important role in both economic and political development of the country. The country's elite, who signed the Punto Fijo pact in 1958, shared the oil revenues among themselves, regardless of who won the elections, thus avoiding possible conflicts that could arise as a result of the oil revenues not being shared in the country. However, the election of Hugo Chávez as the country's president in 1998 ended the 40-year period. By expropriating the oil in the country, Hugo Chávez took the oil revenues from the hands of the Punto Fijo elites, thus the political conflict in Venezuela has started in 1998 and to today it still continues.

The aim of this work is to conduct a comprehensive analysis of long-standing intra-state conflicts in Venezuela by adopting case study methodology. The dominant opinion in the literature claims that the ongoing Venezuelan conflict has social factors like social polarization, ergo it is a social conflict. However, according to the results of this analysis, the conflict in the country is political and has different political and environmental factors like oil revenues.

Keywords: Political Conflict, Social Conflict, Chavez, Petro-State

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

ÇATIŞMA TEORİSİ

TANIMI ÇEŞİTLERİ SEBEPLERİ VE ÇÖZÜMÜ

1.1. ÇATIŞMAYI KAVRAMSALLAŞTIRMAK.....	8
1.2. ÇATIŞMANIN SEBEPLERİ.....	12
1.2.1. Çatışmanın Politik Sebepleri.....	13
1.2.2. Çatışmanın Sosyo-Ekonomik Sebepleri.....	14
1.2.3. Çatışmanın Çevresel Sebepleri.....	15
1.3. ÇATIŞMANIN ÖZNELERİ.....	18
1.3.1. Tek Taraflı Şiddet.....	19
1.3.2. Devlet Kaynaklı Olmayan Çatışmalar.....	20
1.3.3. Devlet Kaynaklı Çatışmalar.....	20
1.3.3.1. Devletlerarası Çatışmalar.....	20
1.3.3.2. Devlet-İçi Çatışmalar.....	21
1.4. ÇATIŞMANIN EVRELERİ.....	23
1.5. ÇATIŞMA ÇÖZÜMLERİ.....	24

2. BÖLÜM

VENEZUELA DEMOKRASİ TARİHİ VE PETROLÜN VENEZUELA SİYASETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

2.1. SİMON BOLİVAR DÖNEMİ DİKTATÖRLÜKLER DEMOKRASİYE GEÇİŞ	28
2.2. 1958 PUNTO FIJO PAKTI İLE OLUŞAN DEMOKRATİK REJİM	30
2.3. YENİ DEMOKRATİK REJİMİN ORTAYA ÇIKIŞI HUGO CHAVEZ DÖNEMİ POLİTİKALARI VE MUHALİF HAREKETLER	35
2.3.1. Pakt Demokrasısından Bolivarcı Demokrasiye Geçiş	37
2.3.2. Büyük 2000 Seçimleri ve Bolivarcı Demokrasinin İlk Dönemi.....	37
2.3.3. Hugo Chavez'in Mutlak İktidarı ve 21. Yüzyıl Sosyalizmi Projesi.....	39
2.4. NICOLAS MADURO DÖNEMİ.....	43

3. BÖLÜM

VENEZUELA'DA SİYASİ ÇATIŞMALAR AKTÖRLER OLAYLAR ARGÜMANLAR

3.1. ÇATIŞMANIN TARAFLARI.....	47
3.1.1. Chavista Bloğu.....	47
3.1.2. Muhalefet Bloğu	49
3.2. CHAVEZ VE MADURO DÖNEMLERİNDE YAŞANAN ÇATIŞMALAR....	50
3.2.1. Hugo Chavez ve Muhalefet.....	51
3.2.2. Nicolas Maduro ve Muhalefet.....	56
3.3. VENEZUELA'DAKİ ÇATIŞMANIN TÜRÜ ÜZERİNE TARTIŞMALAR....	64

SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA.....	75

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Çatışma Türleri	18
Şekil 2: Tek Taraflı Çatışma Sonucu Meydana Gelen Ölüm Sayısı	19
Şekil 3: Bölgelerine Göre Devlet Kaynaklı Olmayan Çatışmalar (1989-2014).....	20
Şekil 4: Devletlerarası Çatışmaların 10 Yıllık Dilimlere Göre Oranı.....	21
Şekil 5: Aktörlerinden En Az Birinin Devlet Olduğu Çatışma Türleri.....	22
Şekil 6: Çatışmanın Yedi Evresi.....	23
Şekil 7: Venezuela'nın Petrol Üretimi.....	50
Şekil 8: 2000-2014 Yılları Arasında Petrolün Varil Fiyatları.....	52
Şekil 9: Venezuela'da Üretilen Günlük Petrol Miktarı.....	53
Şekil 10: Tüketici Fiyatlarına Göre Yıllık Enflasyon Oranları.....	57
Şekil 11: Venezuela'da OVV, CICPC ve Sağlık Bakanlığı Verilerine Göre Cinayet Oranları.....	60
Şekil 12: Latin Amerika Ülkelerinde Yolsuzluk Kontrolü Oranları.....	67

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AD	: Demokratik Hareket Partisi
BP	: Britanya Petrolleri
CANTV	: Venezuela Ulusal Telekomünikasyon Şirketi
CEPR	: Ekonomi Politikaları Araştırma Merkezi
CIA	: Merkezi İstihbarat Teşkilatı
CICPC	: Venezuela Adli Tıp Merkezi
CNE	: Ulusal Seçim Merkezi
COPEI	: Hristiyan Demokrat Parti
CTV	: Venezuela İşçileri Konfederasyonu
CVP	: Venezuela Petrol Şirketi
FEDECAMARAS	: Venezuela Ticaret Odaları Birliği
GPP	: Büyük Vatansever Cephe
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ISI	: İthal İkameci Sanayileşme
MAS	: Sosyalist Hareket Partisi
MBR-200	: Devrimci Bolivarcı Hareket - 200
MVR	: Beşinci Cumhuriyet Hareketi
MIR	: Sol Hareket Partisi
MUD	: Demokratik Birlik Koalisyonu
NED	: Ulusal Demokrasi Destek Fonu
OAS	: Amerikan Devletleri Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

OVCS	: Venezuela Sosyal atışma Gözlemevi
OVV	: Venezuela Şiddet Gözlemevi
PCV	: Venezuela Komünist Partisi
PDVSA	: Venezuela Petrolleri Anonim Şirketi
PODEMOS	: Sosyal Demokrasi Partisi
PSUV	: Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi
RCTV	: Karakas Radyo ve Televizyon
SIDOR	: Venezuela Demir elik Şirketi
SENECA	: Venezuela Elektrik Şirketi
UBCh	: Hugo Chavez'ci Savaş Birlikleri
UCDP	: Uppsala niversitesi atışma Veri Tabanı
UNASUR	: Güney Amerika Milletleri Birliği
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNT	: Yeni Bir Zaman Partisi
URD	: Demokratik Cumhuriyet Partisi

ÖNSÖZ

Çalışma süresi boyunca destek ve katkılarını esirgemeyen, her konuda yol gösteren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ali Onur Özçelik'e, her zaman yanımda olduklarını bildiğim çok değerli bölüm hocalarım ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Venezuela’da 2014 yılında başlayan protestoların ardından yükselen yolsuzluk, suç oranları, ekonomik kriz ve krizin etkileri (yağmalamalar, temel tüketim malları için kara borsaların oluşması, devalüasyonlar ile ülke para biriminin oldukça değer kaybetmesi vs.) güncel dönem literatüründe sıkça tartışılmaya başlanmıştır (Alarcon, Alvarez ve Hidalgo, 2016; Cerra, 2016; Handlin, 2016; Hawkins 2016; Pearson 2016). Bu tartışmalarda protestoların sebebi, muhaliflerin talepleri, Maduro yönetiminin otoriter tavrı analiz edilmektedir. Ancak bu analizler bazen, toplumdaki derin sosyal kutuplaşmaya odaklanırken ülkedeki tarihsel süreci ve petrol ekonomisinin ülke siyaseti üzerindeki etkilerini göz ardı edebilmektedir (Gill, 2016; Kingsbury, 2016; Stavrakakis, vd., 2016). Bu çalışmada amaçlanan Venezuela’da yaşanan çatışmalara tarihsel arka planı da ekleyerek petrol ekonomisini ve çatışmaların politik sebeplerini de tartışmalara dâhil etmektir. Kısaca, Venezuela’da yaşanan çatışmaların türü konusunda tartışmalar devam etmekte olsa da bu tezin temel argümanı bu çatışmaların temel sebebinin güncel literatürde tartışıldığı gibi sosyal (Lander, 2005; Bebbington, 2011; Calderon, 2013; Kornblith, 2013 vb.) değil, çevresel ve politik olduğu yönündedir (Ellner, 2015; Levine, 2014; Nelson, 2015).

1800’lü yılların başında bağımsızlığını kazanan Venezuela’da yaklaşık 150 yıllık askeri diktatörlük dönemi yaşanmıştır. 1900’lü yılların başında da ülkede ilk kez petrol çıkarılmış ve yine o yıllarda petrolün çıkarım hakkı özel petrol şirketlerine kiralanmaya başlamıştır (Ellner, 2006). 1958 yılında ise sağ kanat ve muhafazakâr siyasi partiler bir araya gelerek, demokrasiye ve seçim sonuçlarına saygı duyacaklarını belirten Punto Fijo paktını imzalayarak Venezuela’da pakt demokrasisini başlatmışlardır. Bazı siyaset bilimcilere göre (Karl, 1987; Ellner, 2004) bu pakt ile ülke elitleri, petrol gelirlerinden kimin, ne zaman, ne kadar faydalanacağı konusunda anlaşmış ve Venezuela’nın “Olağanüstü Demokrasisini” oluşturmuşlardır (Ellner ve Salas, 2006: 127). Çünkü o dönem birçok Latin Amerika ülkesinde (Şili, Arjantin, Brezilya vs.) demokratik rejimler başarılı askeri darbelerle sekteye uğrarken, Venezuela’da darbe olmamış, her dört senede bir düzenli olarak seçimler yapılmıştır.

Pakt demokrasisi iki partili bir sisteme sahiptir, yönetim düzenli seçimlerle, Demokratik Hareket (AD) ve Hristiyan Demokrat Parti (COPEI) arasında 40 yıl boyunca el değiştirmiştir. Ancak bu dönem ülkede tam anlamıyla kurumsallaşmış bir

demokrasi yoktur. Bu dönem demokratik temsiliyet alanı petrol gelirlerini kaybetmek istemeyen Punto Fijo elitleri tarafından kısıtlanmıştır (Karl, 1995). Tıpkı askeri diktatörlük dönemlerinde olduğu gibi, pakt demokrasisi döneminde de petrol çıkarım hakları özel şirketlere kiralanmıştır (Weisbrot: 2016: 346). 1976 yılında ülkedeki petrol kısmen de olsa kamulaştırılmış, petrol sektörü Venezuela Petrolleri (PDVSA) adı altında birleştirilmiştir (Mares ve Altamirano, 2007: 55). 1980'li yıllarda ortaya çıkan borç krizi ve yanlış uygulanan neoliberal ekonomi politikaları sonucunda yoksullaşan halkın pakt demokrasisine desteği azalmıştır. 1989 yılında başlayan Caracazo ayaklanması ile kemer sıkma politikalarını ve yoksulluğu protesto eden halk, yönetim değişikliği talep etmiştir. O dönem orduda Teğmen olan Hugo Chavez, 1992 yılında başarısız bir darbe girişiminde bulunmuş ve ardından tutuklanmıştır. 1993 yılında dönemin Başkanı Rafael Caldera tarafından affedilen Chavez, hapisten çıkarak siyasi hayatına başlamıştır. Ülkeye bağımsızlığını kazandıran Simon Bolivar'ın görüşlerinden oldukça etkilenen Chavez, onun mirasına atıf yaparak Beşinci Cumhuriyet Hareketi (MVR) isimli sol koalisyonu oluşturmuştur, bu koalisyonda, pakt demokrasisinde yönetimden dışlanmış sol kanat partiler de yer almıştır (Gott, 2005: 127 – 129).

1998 yılında, MVR'den Başkan adayı olan Hugo Chavez seçimleri kazanarak pakt demokrasisini sona erdirmiş ve ülkenin temsili demokrasi modelini de katılımcı demokrasi modeline çevirerek halkı yönetime daha çok katmıştır (McCoy ve Myers, 2004: 77). Bu amaçla yerel meclisler kurulmuş, yerel yönetim kararları bu meclislerde alınmaya başlanmıştır. Başkan Chavez'in 2001 yılında ülkenin önde gelen büyük şirketlerini kamulaştıracağını açıklaması ve pakt demokrasisi dönemi petrol gelirlerini elinde bulunduran Punto Fijo elitlerinin bu duruma karşı harekete geçmesi ile bu teze konu olan çevresel etkenli politik çatışma başlamıştır. 2002'den günümüze ülkedeki muhalefetle iktidar arasında zaman zaman tansiyonu yükselen ve şiddetlenen politik çatışmalar bu çalışma boyunca analiz edilecektir.

Literatürdeki baskın görüş söz konusu çatışmanın sosyal çatışma olduğudur. 1980'lerin borç krizi ile ortaya çıkan yoksulluk, gelir dağılımı eşitsizliği ve toplumsal kutuplaşmayı çatışmanın temel sebepleri olarak gösteren siyaset bilimciler, bu çatışmanın aslında sosyal bir çatışma olduğunu ve 1980'lerden günümüze halen devam ettiğini savunmaktadırlar (Calderon, 2013; Delgado, 2015; Gonzalez ve Patricia, 2015; Lander, 2005). Bu çalışma ise yüksek yolsuzluk oranlarına, petrol

gelirleri üzerinden ortaya çıkan elit çatışmasına ve otoriterleşen rejimle zayıflayan devlet kurumlarına, kısaca politik ve çevresel faktörlere dikkat çekerek, çatışmanın politik bir çatışma olduğu ve çatışmanın Chavez'in seçiminden sonra başladığı savını öne sürmektedir. Toplumsal kutuplaşma ve toplumsal uyumun azalması şüphesiz çatışmayı etkileyen faktörlerdir ancak bu çalışmaya göre petrol ekonomisinin, Punto Fijo elitleri ve Bolivarcı elitler arasındaki petrol gelirlerini elde etmeye yönelik mücadelenin çatışmadaki rolü göz ardı edilemeyecek büyüklüktedir. Venezuela'da toplumun ciddi biçimde kutuplaştığı, yüksek gelirli kesimin yaşadıkları mahallelerin elektrikli teller, güvenlik kameraları, yüksek duvarlar ve özel güvenlik görevlilerince korunması ve halkın çoğunluğunun ise *barrio* denilen kenar mahallelerde, gecekondualarda yaşadığı siyaset bilimciler tarafından ortaya konmuş bir gerçektir (Karl, 1995: 74; Lander, 2005: 28; Levine, 2015: 122). Bahsi geçen kutuplaşma, 1982 Borç Krizi ve 1980 – 1998 yılları arasında yanlış uygulanan neoliberal ekonomi politikalarının sonucudur ve o dönem ülkede gelir dağılımı eşitsizliğini ciddi biçimde arttırmıştır. Hugo Chavez'in seçilmesi ile bu durum değişmiş, ülkede yoksulluk azalmış, Venezuela, Latin Amerika ülkeleri arasında en az gelir dağılımı eşitsizliğine sahip ülkelerden biri haline gelmiştir (Dünya Bankası Verileri, 1 Ekim 2016). 1994 yılında 65,8 olan GINI Endeksi, 2010 yılında 36'ya düşmüştür (Birleşmiş Milletler Gelir Dağılımı Eşitsizliği Veri Tabanı, 1 Ekim 2016). 2001 yılında petrol sektörünün tamamen kamulaştırılması ile ilgili yasa tasarısının açıklanmasının ardından muhalefet önce petrol sektöründe genel greve giderek petrol üretimini neredeyse durdurmuş, birkaç ay sonra da Chavez'e karşı bir darbe girişimi düzenlemiştir (Gott, 2005: 124). Böylece ilk kez muhalefet ile Chavez iktidarı karşı karşıya gelmiştir. Petrol gelirlerinin el değiştirmesi sürecinin başlamasıyla çatışmanın başlaması, söz konusu çatışmanın kökeninin sosyal olmaktan çok çevresel ve politik olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Çünkü çatışmanın sosyal çatışma olduğunu öne süren siyaset bilimciler, çatışmanın kutuplaşmış toplum kökenli olduğunu savunmaktadır, ancak çatışmanın petrol gelirlerinin el değiştirmesi ile başlaması çatışmanın politik olduğunun göstergelerinden biridir.

Çatışmalar Chavez döneminde düzenlenen 2002 darbe girişimi ve Maduro döneminde düzenlenen 2014 Protestoları ile iki kez şiddetli bir hal almıştır. Muhalefetin her iki çatışma döneminde de talepleri aynıdır: otoriter değil demokratik bir rejim, yolsuzluk ve suç oranlarının azaltılması, temel hak ve özgürlüklerin

kısıtlanmaması, Başkan'ın başkanlıktan çekilmesi için referandum düzenlenmesi ve sosyalist ekonomik düzenden vazgeçilerek serbest piyasa ekonomisine geçilmesi (Salas, 2015: 170). Chavez, muhalefetin geri çağırma seçimleri düzenlenmesi talebini kabul etmiştir. Böylece geri çağırma referandumu 2004 yılında düzenlenmiş ve referandum sonucunda Chavez başkanlığa devam etmiştir. Maduro ise 2013 yılında başkan olmasından günümüze kadar bu talebi yineleyen muhalefetin teklifini henüz kabul etmemiştir ancak muhalefet talebinde ısrarcıdır ve referandumun düzenlenmesi için gerekli çalışmaları yapmaktadır. Özetle, Venezuela'da uzun yıllardır devam eden ve 2014 yılında başlayan, ekonomik kriz ile giderek şiddetlenen politik çatışma bağlamında çatışmaya müdahil olan iç ve dış faktörlerin analiz edilmesi ile yaşanan çatışmanın türünün tespit edilmesi bu tezin başlıca konusudur. Bu amaçla öncelikle çatışma ile ilgili teorik bir çerçeve çizilecek, Venezuela siyasi tarihi ve petrol ekonomisi tartışılacak, son olarak da Chavez'in seçilmesi sonrası yaşanan çatışmalar aktörleri bağlamında incelenerek çatışmanın türü konusunda bir sonuca varılacaktır.

Çalışmanın Amacı, Önemi ve Araştırma Soruları

Çalışmanın öncelikli amacı Venezuela'da 2000'li yılların başından bu yana devam eden çatışmanın türünü tespit etmektir. Bu temel amaca paralel olarak Venezuela'daki çatışmanın politik bir çatışmaya mı yoksa sosyal bir çatışmaya mı örnek olduğu tezin ana sorunsalını oluşturmaktadır. Bu amaçla Venezuela'daki çatışmalar ile ilgili tartışmalara farklı bir perspektiften bakılacak ve petrol gelirleri ile elitler arasındaki mücadele söz konusu çatışma analizine dâhil edilecektir. Tez aynı zamanda bir takım alt sorulara da cevap aramaktadır. Venezuela'daki petrole bağımlı ekonominin bu çatışma üzerindeki rolü nedir? Rantçı Devlet Teorisi ile bu rol açıklanabilir mi? Çatışmanın tarafları kimlerdir? Çatışma ne zaman, hangi koşullarda başlamış ve şiddetlenmiştir soruları ise çatışma türünü belirlerken sıkça başvurulan alt araştırma sorularıdır.

Çalışmanın, çatışma literatürüne iki ana katkısı bulunmaktadır. İlk olarak bu çalışma, Venezuela'daki çatışmanın sadece türünü açıklamakla kalmayıp aynı zamanda aktörlerini, sebeplerini, evrelerini ve kavramsallaştırılmasını yaparak bütüncül bir kavramsal açıklamayı hedeflemektedir. İkinci olarak, güncel veriler kullanarak çatışmanın başlangıcı ile günümüze kadar gelen süreci birbirine

bağlayıp alanda ampirik anlamda yaşanan boşluğa katkı sunacaktır. Henüz Türkiye’de Venezuela siyaseti üzerine çok fazla çalışma bulunmadığı göz önüne alınırsa, çalışmanın literatüre bu konu hakkında da önemli bir katkı yapacağı düşünülmektedir.

Araştırma Yöntemi

Bu tez, çatışma teorileri bağlamında nitel araştırma yoluyla yapılan bir vaka çalışmasıdır. Chavez ve Maduro dönemlerinde ortaya çıkmış olan, güncel ve spesifik bir çatışmaya odaklanan bu çalışmaya en uygun yöntemin vaka çalışması olduğu düşünülmektedir.

Vaka çalışması siyaset bilimi, sosyoloji, uluslararası ilişkiler gibi birçok sosyal bilim dalında kullanılan yaygın bir yöntemdir ve karmaşık sosyal olguları cevaplayabilmek amacıyla kullanılmaktadır. Yin’e (1984: 24) göre vaka çalışması, güncel bir olguyu, gerçek yaşam bağlamında çalışan; olgu ve içinde bulunduğu çevre arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan araştırma yöntemidir. Vaka çalışmasının yapılması için öncelikle üzerinde çalışılması planlanan vakaların sayısı belirlenmelidir. Tek bir vaka üzerinde çalışılabileceği gibi çoklu vaka çalışmalarının yapılması da mümkündür. İkinci adım ise araştırma sorusunun vaka çalışmasına uygun olup olmadığının belirlenmesidir. Yin’e göre (1984: 81) güncel dönem olgularını inceleyen, nasıl ve neden sorularını içeren araştırma soruları vaka çalışmaları için uygun sorulardır. Üçüncü aşama ise veri toplamaktır. Veri toplanırken dikkat edilmesi gereken önemli hususlar ise olabildiğince farklı kaynaklardan yararlanmak, toplanılan verilere kolayca ulaşılabilecek bir veri tabanı oluşturmak ve öne sürülen savı destekleyecek kanıt zinciri oluşturmaktır. Son aşama ise elde edilen veri ve kanıtların objektif bir şekilde analiz edilmesi ve sunulmasıdır.

Venezuela’da yaşanan çatışmaların türüne odaklanan bu çalışma tek bir vakanın analizine dayanmaktadır. Çalışmada güncel dönemde yaşanan bu çatışmaların çevresel ve siyasi yönünün (sosyal yönünden ziyade) neden daha ön plana çıkması gerektiği tartışılmaktadır. Veri toplamak içinse birincil kaynaklar; ülke başkanlarının konuşmaları, muhalefet liderlerinin konuşmaları, LatinoBarometro isimli anket veri tabanı aracılığıyla Venezuela halkı ile yapılan anketler yer kullanılmıştır. Ancak çalışma, gerek Chavez gerekse Maduro dönemleri hakkında daha ayrıntılı bir analiz

yapabilmek için çoğunlukla kitap, makale ve raporlar gibi ikincil kaynaklardan yararlanarak hazırlanmıştır. Ek olarak bu çalışma için ülkedeki çeşitli gazeteler ve siyasi bloglar da incelenmiştir.

Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları

2015 yılı itibariyle Venezuela, 300 milyar varil ile dünyanın kanıtlanmış en büyük ham petrol rezervine sahip ülkesidir (OPEC, 1 Ekim 2016). Venezuela ekonomisine yüksek getirisi ile petrol yıllardır hem ekonominin hem siyasetin en temel öznesi haline gelmiştir. Bu yüzden ülkedeki çatışmaları analiz ederken petrolü, petrolün nasıl çıkarıldığını ve petrol gelirlerini de bu analize dâhil etmek gerekmektedir.

40 yıllık Punto Fijo dönemi süresince petrol gelirlerinin ülke elitleri tarafından paylaşılması, Venezuela'nın Olağanüstü Demokrasisi, iki partili sistem ve daha sonra 1980'lerde uygulanmaya başlanan neoliberal ekonomi politikalarının Venezuela'nın sosyo-ekonomisine olan etkileri ortaya konduktan sonra ise yakın tarih incelenmiştir. Hugo Chavez'in 1998 yılında seçilmesinin hemen ardından yürürlüğe konan anti neoliberal ekonomi politikalarının, toplumsal ve siyasi kutuplaşmanın çatışmayı nasıl şekillendirdiği tartışılmıştır. Son olarak ise 2013 yılında devlet başkanı seçilen Nicolas Maduro dönemi incelenmiş, otoriterleşen rejim, ekonomik kriz, 2014 Protestoları ve muhalefetin geri çağırma seçimleri için düzenlediği “Çıkış” (İspanyolca: *Fuera*) hareketi analiz edilmiştir. Kısaca bu tez, 2000'li yıllardan sonraki güncel döneme odaklanmaktadır.

Bölgümlere Dair Bilgiler

Tez, giriş, üç ana bölüm ve sonuç olmak üzere beş kısımdan oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışma hakkında kısaca bilgi verilmiş; bu kısımda çalışmanın önemi, amacı, kapsamı, araştırma soruları ve yöntemine değinilmiştir.

Birinci bölüm ise çalışmanın teorik çerçevesini çizmek için hazırlanmıştır. Çatışma teorisi ile ilgili bilgiler Venezuela'daki çatışma özelinde analiz edilerek teorik alt yapı oluşturulmuştur. Çatışmanın kavramsallaştırılması için, çatışmanın

özömlerleri, sebepleri, türleri, aktörleri, evreleri ve çözümleri ortaya konulmuştur. Bu bilgiler ışığında da Venezuela'daki çatışma daha sonraki bölümlerde incelenmiştir.

İkinci bölümde ise tarihsel arka plana yer verilmiş, Venezuela siyasi tarihi 20. Yüzyıldan günümüze kısaca anlatılmıştır. Petrolün ülke ekonomi ve siyasetine etkileri, petrol çıkarım haklarının uzun yıllar boyunca özel şirketlere kiralanması, askeri diktatörler ve istikrarsızlıklar dönemi üzerinde kısaca durulmuştur. Daha sonra ise bir elit uzlaşısı olan Punto Fijo paktı ve paktla başlayan demokratik dönem, 1970'lerdeki petrol krizi, 1980'lerdeki borç krizi, uygulanan neoliberal ekonomi politikaları, 1989 Caracazo ayaklanması, Chavez'in 1992'deki başarısız darbe girişimine değinilmiştir. Ardından 1998 yılında Chavez'in ülke başkanı seçilmesi ile başlayan Bolivarçı Demokrasi dönemi ve son olarak da Maduro dönemi hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Tezin ana argümanlarını içeren tartışmanın yapıldığı üçüncü bölümde ise çatışma yakından incelenmiş, söz konusu çatışmanın üzerine literatürdeki tartışmalar verilmiş, çatışmanın türü, aktörleri, sebepleri ortaya konmuştur.

Sonuç kısmında ise ilk üç bölümde verilen bilgilerle birlikte Venezuela'daki güncel çatışmalarının toplumsal kutuplaşmadan doğan toplumsal bir çatışma olmaktan ziyade petrol gelirleri üzerinden ortaya çıkan elit çatışmasını içeren dolayısıyla politik yönü ağır basan bir çatışma olduğu sonucuna varılmıştır.

1. BÖLÜM

ÇATIŞMA TEORİSİ

TANIMI, ÇEŞİTLERİ, SEBEPLERİ VE ÇÖZÜMÜ

Çatışma ile ilgili farklı kavramsallaştırmalar bulunmakta, çatışmanın aktörleri, sebepleri ve türlerine göre farklı sınıflandırmaları yapılmaktadır. Her çatışma; tarihselliği, aktörleri ve sebepleri ile kendine özgüdür, dolayısıyla çatışmaların tek bir çözüm yöntemi yoktur. Bunun yanında çatışmaların çözüme ulaşması için öncelikle çatışmada şiddet söz konusuysa şiddete son verilmesi sağlanmalıdır, daha sonra çatışmanın sona ermesi için farklı çözüm yolları üretilebilir. Bu bölümde amaç, çatışma kavramı hakkında genel bir teorik çerçeve çizmek, bu kavram ile ilgili farklı tanımlara, sınıflandırmalara ve faktörlere yer vermektir. Böylece Venezuela'daki çatışma hakkında ayrıntılı bir analiz yapmak ve çatışmanın aktörlerini, türünü, sebeplerini ve evrelerini belirlemek amaçlanmaktadır.

1.1. ÇATIŞMAYI KAVRAMSALLAŞTIRMAK

Sosyal bilimler alanındaki çoğu kavramda olduğu gibi çatışma kavramının da herkesçe kabul edilmiş genel geçer bir tanımı yoktur. Kavram hakkında Çatışma Çözümleri ve Barış Çalışmaları alanlarının uzmanları tarafından yapılan birçok tanım vardır (Bernard, 1957; Fink, 1968; Galtung, 2004 vb.). Genel olarak ele alındığında çatışma, birden fazla kişi ya da grup arasındaki uyuşmazlığı ve ihtiyaç, çıkar, algı veya inanç ayrışıklığını betimlemek için kullanılır (Galtung, 2004: 4). Bir çatışma ortamının oluşması için farklı inançlardan çıkarlara kadar geniş bir yelpazeye sahip uyuşmazlık sebebi veya sebepleri gerekir. Bu da demektir ki bir anlamda bütün çatışmaların kendine has, ayırt edilebilir özellikleri vardır. Fink'e (1968: 454) göre çatışmalar çok farklı değişkenlere; düzenli-düzensiz, bilinçli-bilinçsiz, kişisel olan-olmayan, sürekli devam eden-kesintili devam eden, iletişimli-iletişimsiz, yüksek iletişimli- düşük iletişimli, barışçıl-şiddetli vb. özelliklere sahip olabilir. Türlü değişkenleri olan bu kavramı incelemek ise ancak kendi bağlamında (özellikle tarihsel ve mekânsal) ele alındığı zaman mümkün olur. Burada kendi bağlamı ile kastedilen yaşanan bir çatışmanın tarihsel, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve politik unsurlarıdır, çatışma bu

bağlamlardan soyutlanarak ele alınamaz¹ (Jeong, 2008: 38). Bu bilgiler ışığında çatışma kavramını tanımlamak oldukça zor olsa da Max Weber'e (1976: 389) göre çatışma, direkt olarak güçle bağlantılıdır ve sosyal ilişkilerin tamamı gücü ve çatışmayı içerisinde barındırır. Ayrıca Weber (1976: 389) politikayı, sonsuz sayıda çatışmalar bütünü olarak tanımlar. Klasik Realist akımın öncülerinden Niccolo Machiavelli (1970: 256) de bu görüşe paralel olarak sosyal yaşamı, bireylerin kendini koruma mücadelesi olarak tanımlar. Bireyler ve politik topluluklar çıkarları üzerinde sürekli bir rekabet halindedirler. Thomas Hobbes'a (1998: 78) göre ise çatışma, her insanın diğer insana karşı mücadele sürdürdüğü doğal bir durumdur ve bu durum ancak toplumsal sözleşme ve otoriteyi sağlayabilecek mutlak bir güçle aşılabılır.

Fink (1968: 455) çatışmayı "toplumsal durum veya süreç içerisindeki iki veya daha fazla toplumsal varlığın en az bir zıtlıkla birbirine bağlı olması durumu" olarak tanımlar. Bu çalışmanın konusu ile ilgili olan devlet-içi çatışmalar üzerine uzman bir siyaset bilimci olan Galtung'a (2004: 8-9, 2010: 24) göre ise çatışma basitçe aktörlerin birbiriyle uyuşmayan amaçların peşinde koşması şeklinde tanımlanabilir. Farklı tavır ve davranışlara sahip rakip aktörler belirli bir amacı takip ederken birbirleri arasında ortaya çıkan herhangi bir çelişki çatışmayı ortaya çıkarmaktadır. A ve B taraflarının dâhil olduğu bir çatışma dört farklı şekilde ilerleyebilir; A kazanır B kaybeder, B kazanır A kaybeder, taraflar çatışmanın bitmesini istemediği için çatışmaya devam eder, her iki tarafın da memnun olmadığı bir anlaşma ile çatışma çözülür. Galtung'a göre (2010) beşinci bir yol vardır; her iki tarafın da memnun olduğu bir ortak çözüm. Çatışmalar çoğunlukla kazanıp-kaybetmekle ilgili değildir aksine hayatta kalmak, özgürlük ve kimlik yani temel insani ihtiyaçlarla ilgilidir. Çatışma kavramı Bernard (1957: 35-44) tarafından üç farklı şekilde kavramsallaştırılmıştır:

- Çatışmanın Sosyal-Psikolojik Çözümlemesi
- Çatışmanın Sosyolojik Çözümlemesi
- Çatışmanın Semantik Çözümlemesi

Çatışmanın sosyal-psikolojik çözümlemesi daha çok bireyden yola çıkan bir kavramsallaştırmaya sahiptir. Bu çözümleme çatışmayı bireyin davranışları, tutumları ve görüşleri üzerinden yola çıkarak yapılandırır. Çatışmanın kaynağı bireylerin

¹ Bu sebeple, bir sonraki bölümde Venezuela'daki çatışmanın tarihsel ve sosyo-ekonomik bağlamları ele alınmaktadır.

kendileri; onların *rasyonel olmayan* davranış ve tutumlarıdır. Özellikle klinik ve deneysel psikoloji metotları aracılığıyla bireylerin saldırganlığı, nefret eğilimleri, şiddet eğilimleri vs. araştırılır ve çatışmanın birey üzerinden çıkış noktası belirlenir, çatışma analizleri de bu noktadan yola çıkılarak hazırlanır. Bu çözümlenmeye göre modern yaşamın sanayileşmiş toplumlarında bireylerin çatışmaya sebep olan davranışları değişime uğramıştır. Kişilerin şiddet eğilimleri, birbirleri arasındaki çatışmaların dereceleri ise kişilerin eğitimlerinden, aile yapılarına ve hatta ekonomik durumlarına kadar çok geniş bir yelpazeye göre değişiklik göstermektedir (Bernard, 1957: 45 – 47).

Toplumsal çözümlenmeye sahip olan ikinci çözümlenmenin ilkinden en önemli farkı bireyler yerine toplum davranışlarını merkezine almasıdır. Ayrıca sosyal-psikolojik çözümlenmeden farklı olarak çatışmanın sebepleri *rasyoneldir*. Bireylerin hareketlerinden ziyade toplumların davranışlarından yola çıkan bu kavramsallaştırma toplumsal kutuplaşmalar, tarikat, cemaat oluşumları, toplumsal bölünmeler, reform hareketleri, devrimler vb. üzerinde yoğunlaşır. Bireyler arasında ortaya çıkan çatışmalardan ziyade, toplumsal grupların çatışmalarını ve bu çatışmalar sonucunda çıkabilecek toplu şiddet eğilimlerini inceler. Bu tür toplumsal çatışmalarda, genellikle toplumsal bir grup, çatışma içinde olduğu diğer grubun üzerinde hâkimiyet kurar ve o grubu baskılar, çözüm ise demokratikleşme, koalisyon, işbirliği, yasama, eğitim vb. gibi stratejik hamlelerle sağlanır (Bernard, 1957: 47 – 50).

Çatışma kavramına ait üçüncü tür çözümlenme ise semantik veya anlam-bilimsel çözümlenmedir. Bu kavramsallaştırma, çatışmanın geleneksel tanımı olan bir veya birden fazla tarafın birbiri ile bağdaşmayan amaçlar için uyumsuzluğa düşmesini reddetmekte ve gerçek dünyada birbiriyle bağdaşmayan çıkarların olmadığını, çatışmaların anlamsal olarak yanlış anlaşılmalardan sebebiyle ortaya çıktığını savunur. Kısaca dil ile ilgili yanlış anlaşılmalardan elimine edilebilirse çatışmalar da tamamen yok edilebilecektir. Semantik kavramsallaştırma bu açıdan da diğer iki çözümlenmeden ayrılır ve onların aksine çatışmasız bir dünyanın mümkün olduğunu savunur. Bu tür kavramsallaştırmanın en çok eleştirilen yanı ise çatışma gibi oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan olgunun “yanlış anlaşılmaya” indirgenmesidir (Bernard, 1957: 50 – 51). Bu eleştiriyi anlamlandırabilmek için toplumsal kavramsallaştırma açısından bir örnek vermek gerekebilir. Kolombiya’da uzun yıllar faaliyet sürdüren FARC-EP örgütü yıllardır Kolombiya Devleti ile ciddi boyutlarda şiddet içeren silahlı bir çatışma

içerisinde. FARC'ın Marksist-Leninist bir yönetim kurmak için 1964 yılında başlattığı bu çatışma sadece “yanlış anlaşılma” ile açıklanabilecek bir olgu değildir. Üstelik örgüt yıllar boyunca illegal faaliyetlere (uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı vb.) girerek değişim geçirmiş, örgütün talepleri de yıllar içinde değişime uğramıştır. Çatışma nihayetinde FARC'ın daha demokratik bir rejim isteğinin Kolombiya Hükümeti tarafından kabul edilmesi ile 23 Haziran 2016'da ateşkese uğramıştır (BBC Türkçe, 29 Temmuz 2016). En başta Marksist-Leninist bir yönetim için devleti ile mücadeleye giren bir örgütün talebi, yıllar içinde değişerek demokratik bir rejim istemine kadar gelmiştir. Bu durumda çatışmanın çıkış noktası da değişim göstermiş olduğundan taraflar arasında dil bilimiyle alakalı bir yanlış anlaşılmanın bu çatışmaya sebep olması, bu yanlış anlaşılmanın giderilmesiyle böyle karmaşık bir çatışmanın çözülebilecek olması mümkün değildir.

Bu tez, çatışma konusunda yapılan üç farklı kavramsallaştırmadan ikincisinin, yani çatışmanın sosyolojik kavramsallaştırılmasının, Venezuela'da halen devam eden çatışma için uygun olduğunu öngörmektedir. Bu çalışmaya göre ülkedeki çatışma, literatürdeki tartışmanın aksine, 1989 yılında başlamamış, aslında Hugo Chavez'in 1998 yılında başkan seçilmesi ve ülkedeki petrol üretimini kamulaştırılması ile başlamıştır, dolayısıyla bu çatışma toplumsal kutuplaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmamıştır. Aksine kamulaştırma kararının hemen ardından çıkmıştır. 1998 öncesi ülkedeki petrol gelirlerine sahip olan eski elitler bu ayrıcalıklarını kaybetmişler ve yeni yönetimin etrafında şekillenen Bolivarcı elitlerle petrol gelirleri üzerinden çatışmaya girmişlerdir. Toplumun bölünmüşlüğü elbette ülkedeki çatışmayı etkilemektedir. Bunun en önemli sebebi ülke elitlerinin bu kutuplaşmayı kendi çıkarları doğrultusunda kullanması ve çalışmada daha sonra değinilecek olan “Bize Karşı Onlar” algısını yaratmış olmasıdır. Zira modern toplumlarda egemen güçler, sadece, mevcut sosyal gruplar arasında var olan farklılıkları yönlendirmekle kalmaz; iktidarını sürdürmesine yarayacak toplumsal ve mekânsal bölünmeleri destekleyerek farklılığı (yeniden) üretirler (Işık, 1994: 29).

Başkan Chavez'in 2001 yılında bir dizi kamulaştırma kararı içeren anti-neoliberal yasa paketini açıklamasının hemen ardından petrol gelirlerinin üzerindeki hâkimiyetini kaybedeceğini anlayan muhalefet harekete geçmiş, demokratik olan veya olmayan her türlü yolu deneyerek iktidarı yeniden ele geçirmeye çalışmıştır. Örneğin Ocak 2002'de, muhalefet petrol sektöründe genel greve giderek üretimi durdurma

noktasına gelmiş, hemen arkasından Nisan ayında ise hükümete darbe girişiminde bulunmuştur. Bu girişimin başarısız olması ile hükümeti ekonomik anlamda sıkıntıya sokmak için genel greve gitme yöntemi 2003 yılında muhalefet tarafından tekrar denenmiştir. Bu grevden de sonuç alamayan muhalifler, Hugo Chavez'in başkanlıktan geri çağrılmasına ilişkin referandum düzenlenmesini talep etmiştir. Amerikan Devletleri Örgütü'nün (OAS) arabuluculuğu ile hükümet-muhalefet arasında sağlanan uzlaşısı sonucu söz konusu referandum 2004 yılında düzenlenmiş ancak sonuç yine Başkan Chavez lehine olmuştur. Görüldüğü üzere eski ve yeni yönetim arasındaki bu çatışma aslında Chavez'in başkan seçilmesi ile başlamış, ilerleyen yıllarda neredeyse her yıl yeni bir siyasi kriz ortaya çıkmış ve 2014 yılında petrol fiyatlarının düşmesi ile ekonomik krizin de ortaya çıkması ile çatışma iyice alevlenmiştir. Muhaliflerin son talebi, Chavez'in ölümünün ardından başkan seçilen Nicolas Maduro için de geri çağırma referandumunun düzenlenmesidir ancak bu konuda hükümetle henüz bir uzlaşısı sağlanamamıştır.

Sonuç olarak, siyasetler tarafından başlatılan ancak toplumun tamamını etkileyen bu çatışmanın analizi ancak çatışmanın sosyolojik kavramsallaştırmasıyla mümkündür. Çünkü Venezuela siyaseti ve halkı bugün ciddi anlamda kutuplaşmış ve ikiye bölünmüştür. Bir taraf ölümünün ardından Chavez'in başlattığı 21. Yüzyıl Sosyalizmi projesini devam ettirmek ve petrol zenginliğini elinde bulundurmaya isterken diğer taraf sosyal devlet statüsünü kaybetmeden, serbest piyasa ekonomisine geri dönmeyi ve petrol zenginliğini yeniden ele geçirmeyi istemektedir (Ellner, 2015; Salas, 2015; Weisbrot, 2016). Yüksek suç oranları ve enflasyon, artan gösteri ve protesto sayıları, hükümet yanlısı grupların, hükümet karşıtı gruplarla karşı karşıya gelmesi sonucu ortaya çıkan şiddet olayları, bu çatışmaya sosyolojik çözümleme açısından yaklaşmanın daha doğru ve bilimsel bir analiz ortaya çıkaracağını düşündürmektedir. Bu noktadan sonra çatışmanın sebeplerine değinmek, Venezuela'daki çatışmanın türünü tespit edebilmek ve bu konuda daha ayrıntılı bir analiz yapabilmek açısından oldukça önemlidir.

1.2. ÇATIŞMANIN SEBEPLERİ

Parlevliet'e (2009: 260) göre; çatışma hayatın olağan, normal ve kaçınılmaz bir parçasıdır; birbirinden farklı görüşlere, ihtiyaçlara, çıkarılara, değerlere ve

kaynaklara sahip insanların arasındaki ilişkilerin doğasında var olan sosyal ve politik bir olgudur. Bu noktada bireyler arasında, toplumda, ülkeler arasında vb. ortaya çıkabilecek olan muhtemel çatışmaların engellenmesi anlamsız ve imkânsızdır ve asıl önemli olan bu çatışmaların şiddetli bir hâl almasının önüne geçilmesidir (Galtung, 2004: 2).

O halde önüne geçilemeyen bu çatışmalar hangi sebeplerle ortaya çıkar sorusunun cevaplanması gerekmektedir. Çatışmaların birden çok sebebi ve farklı boyutları olabilir ancak temelde sosyolojik kavramsallaştırmaya dâhil olan çatışmaların sahip olduğu 3 temel faktör vardır; *politik, sosyo-ekonomik ve çevresel faktörler* (Bartos ve Wehr, 2002:7).

1.2.1. Çatışmanın Politik Sebepleri

Çatışmanın politik faktörleri; *yolsuzluk, zayıf devlet kurumları, elit kesimlerin birbiri arasındaki siyasi mücadeleler, siyasi dışlanmalar, sosyal sözleşmenin geçersiz hale gelmesi ve kimlik siyasetidir* (Bartos ve Wehr, 2002: 22).

Yolsuzluk; halkın hükümete olan güvenini azaltır, yerel ve yabancı sermayenin yatırım yapmasına engel olur, toplum içinde eşitsizliğe ve şikâyetlere yol açar. Eğer yolsuzluğa karışan hükümet iktidarda kalmak için şiddet yollarına başvurursa şiddetli çatışma ortamı oluşmuş olur.

Zayıf devlet kurumları ve zayıf demokratik kurumsallaşma söz konusu olduğunda ise siyasi kurumlar farklı çıkar gruplarının çıkarlarını barışçıl bir şekilde yönetemez, bu grupları uzlaştıramaz, grupların korunma ihtiyaçlarını gideremez, artan siyasi katılım taleplerine karşılık veremez ve bu durumda toplum içerisinde oluşan çatlaklar çatışmaların ortaya çıkmasına sebep olur. Kurumsallaşmış demokrasilerde bu durum neredeyse görülmez ancak otokrasilerde bu sebepten ortaya çıkan çatışmalar sıkça görülür. Demokratik rejimlerde yükselen tansiyon demokratik kurumlar aracılığıyla azaltılırken otoriter rejimlerde kurumsallaşma zayıf olduğundan güç ve şiddet kullanılarak farklı sesler bastırılmaya çalışılır ve çatışma böylece ortaya çıkmış olur (Galtung, 2006).

Bir diğer faktör *toplumun elitleri arasındaki siyasi mücadeledir*. Bu mücadelede çoğunlukla “Bize Karşı Onlar” tavrı öne çıkar ve belli bir grup bir diğer gurubu siyasi anlamda dışlar. Eğer bu dışlayıcı grup hükümetin yapı ve kaynaklarına

ulaşabilen tek elit grup ise dışlanan diğer grup veya grupların haksızlığa uğradığını düşünerek bu duruma itiraz etmesi yeni bir çatışmayı doğurur.

Sosyal sözleşmenin geçersiz hale gelmesi bir diğer politik çatışma sebebidir. Toplumsal sözleşme, bireyle devletin arasındaki anlaşmadır ve bu sözleşme devlet-toplum ilişkisini kapsar. Haklar, kaynakların dağıtımı, bireylerin ve devletin birbirlerine olan sorumlulukları bu sözleşme ile belirlenir ve bu sözleşme bir şekilde bozulduğu zaman (kamu harcamalarında aşırı kısıtlama, kayırmacılığın artması, devletin bireylerin güvenliğini sağlayamaması vb. sebeplerle) çatışma ortaya çıkar (Calderon, 2013).

Çatışmaya sebep olan son politik faktör ise *kimlik siyasetidir*. Günümüzde en yaygın olan faktörlerden biri olan kimlik siyaseti, etnik, dinsel ve kültürel farklılıkları kapsar (Bartos ve Wehr, 2002: 22-30). Farklı kültürlerin hoşgörü ile bir arada yaşayabilmesi demokrasinin kurumsallaşması ile doğru orantılıdır. Kimlik temelli çatışmalar demokratik olmayan yönetimlerde, çoğunlukla iktidardaki kimliğin, diğer kimliklere baskı yapması sonucu ortaya çıkar ve bu çatışmalar doğru şekilde yönetilemezse silahlı ve şiddetli çatışmalara dönüşebilir (Olson, 1965).

Venezuela'nın Latin Amerika ülkeleri içinde en yüksek yolsuzluk oranına sahip olması, otoriterleşen rejimle birlikte zayıflayan demokratik kurumların çatışmalar sırasında arabuluculuk rolünü üstlenememesi, Punto Fijocu ve Bolivarçı elitler arasındaki petrol gelirlerini elde etmeye yönelik mücadele ülkede 2000'li yıllardan günümüze devam eden çalışmanın temel sebebinin politik olduğunun göstergeleridir. Bu konuya daha sonra ayrıntılı olarak değinilecektir.

1.2.2. Çatışmanın Sosyo-Ekonomik Sebepleri

Çatışmanın sosyo-ekonomik faktörlerini *yoksulluk, eşitsizlik, marjinalleşme ve toplumsal uyumun azalması* oluşturur ve bu sebepler sonucu ortaya çıkan çatışmalarda çatışma aktörlerinden biri neredeyse her zaman devlettir (Bartos ve Wehr, 2002; Calderon, 2013).

Yoksulluk ve eşitsizlik, özellikle gelir dağılımı eşitsizliği oldukça yüksek olan ülkelerde kolektif adaletsizliği ortaya çıkarır. Kolektif adaletsizlikle yüz yüze kalmış kesimlerin bu adaletsizliği bireysel değil kolektif olarak algıladığı ve bu kesimlerin çatışmanın diğer aktöründen intikam almak istemesinin çatışmayı doğurabileceği

çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur (Tyler ve Blader, 2003; Enns ve Rotundo, 2012). Yoksulluk genellikle tek başına çatışmayı ortaya çıkaran bir faktör değildir ve çoğu zaman diğer politik veya sosyo-ekonomik faktörlerle bir araya geldiğinde çatışmayı ortaya çıkarır (eşitsizlik gibi), bu tür çatışmalar ise çoğunlukla protestolarla başlar. Demokratik kurumsallaşmasını tamamlayamamış devletler, böyle durumlarda gerekli kurumlar aracılığı ile çatışmanın dozunu düşüremedikleri zaman çatışmalar şiddetli çatışma türüne dönüşebilmektedir (Calderon, 2013: 27).

Çatışmanın diğer iki sosyo-ekonomik faktörü ise *marjinalleşme* ve *toplumsal uyumun azalmasıdır*. Toplumda belli bir grup farklı kimliğe, statüye, cinsel yönelime vb. sahip olduğu için ayrımcılığa maruz kalmışsa çatışma ortaya çıkabilir. Toplumun geniş kesimi tarafından dışlanan ve yoksulluk, eşitsizlikle mücadele eden bir grup toplum tarafından dışlandıkça topluma yabancılaşıp radikalleşebilir. Bu marjinalleşme ise çoğunlukla yağmalama olaylarını, genel grevleri ve silahlı çatışmaları ortaya çıkarır (Calderon, 2013: 30). Böyle durumlarda kaybolan toplumsal uyumun yeniden sağlanması, eşitsizlik ve yoksulluğun giderilmesi gerekir aksi takdirde silahlı ve şiddetli çatışmalar uzun yıllar devam edebilir (Ardenne, 2004).

1.2.3. Çatışmanın Çevresel Sebepleri

Bir ülkede çevresel faktörlere sahip çatışmalar çoğunlukla doğal kaynakların paylaşılabilmesi sonucu ortaya çıkar. Bunun için elbette ki ülke GSYH'nin büyük kısmının bu doğal kaynaklardan kazanılması gerekir (Venezuela ve Angola'nın petrol kaynakları, Batı Afrika'nın elmas kaynakları, Kamboçya'nın ormanları vb.) zira fazla getirisi olmayan bir doğal kaynağın çatışma sebebi olması düşünülemez. Bu tür sebeplerle başlayan çatışmalar oldukça yaygın olduğundan, bu çatışmalar üzerine oldukça farklı teoriler geliştirilmiştir.

Rantçı Devlet Teorisi ilk kez 1900'lü yıllarda Marksistler tarafından kullanılmıştır ancak 1970'li yılların Petrol Krizi ile birlikte literatürde daha çok yer almaya başlamıştır. Mahdavy'ye (1970: 428) göre rant devleti, gelirlerinin büyük kısmını doğal kaynaklardan elde eden, bu kaynakları vergilendirmeyen ya da çok az vergilendiren ve emek harcamadan yüksek gelirlere sahip olan devlettir. Bu tür devletlerin rejimleri genellikle demokratik değildir, otoriterdir. Rant devletlerinin dört temel özelliği vardır; rant gelirlerinin yüksek olması, rant getiren sektör dışındaki

sektörlerin zayıf olması, iş gücünün sadece küçük bir kısmının rant sektöründe çalışması, ve en önemlisi rant gelirlerinin sadece devlete aktarılması (Beblawi ve Luciani, 1990: 90). Rant devletinde, rant gelirleri vergiye tabi tutulmadığı için ve bu gelirler vatandaşa sosyal refah programları ile rüşvet niteliğinde dağıtıldığı için vatandaş demokratik hesap sorma mekanizmalarını kullanıp hükümeti değiştirmek için harekete geçmez (Zakaria, 1997: 38). Kısacası Rantçı Devlet Teorisi iki noktaya odaklanır; ilki rant devletlerindeki otoriter eğilim ikincisi ise üretim sektöründeki çeşitliliğin sağlanamaması (Ross, 2001: 330). Ayrıca bu tür devletler, serbest piyasa prensiplerini uygulamaz, özel mülkiyet haklarını kısıtlar ve bağımsız bir yargının oluşmasının önüne geçerler (Larry, 2014). Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Venezuela gibi ülkeler rant devletlerine örnek gösterilebilir. Rantçı devletlerdeki rant dağıtımını mekanizmasının bozulması veya rantı elde etmek isteyen farklı grupların harekete geçmesi ile çevresel sebepli çatışmalar ortaya çıkar.

Hollanda Hastalığı ve Doğal Kaynak (Petrol) Laneti çevresel sebepli çatışmalar üzerine ortaya atılan teorilerdir (Corden ve Neary, 1982; Krugman, 1987; Ross, 1999; Sachs ve Warner, 1995). Bu iki teori, daha çok doğal kaynakların getirdiği ekonomik sorunlara odaklanır. Hollanda Hastalığı, adından da anlaşılacağı üzere Hollanda’da, 1950’li yıllarda doğal gaz kaynaklarının keşfedilmesinin ardından ortaya çıkan ekonomik sorunu tanımlamak için *The Economist* dergisi tarafından kullanılmıştır (The Economist, 30 Temmuz 2016). Bu teoriye göre ülke GSYH’sini ciddi biçimde arttıran bir doğal kaynak bulunduğunda üretim yatırımları o kaynağa kayar ve ekonomideki diğer sektörler ihmal edilir. Aynı zamanda doğal kaynak gelirlerinden elde edilen döviz miktarının artması ile ithalat ucuzlar ve ülke içinde üretilen mallar uluslararası piyasada rekabet edemeyecek hale gelir (Corden ve Neary, 1982). Doğal Kaynak Laneti ise bir ülkede bulunan ve GSYH’yi yükselten doğal kaynağın ekonomik açıdan iyi bir şey olmadığını, aksine bunun ülke ekonomisi için bir lanet olduğunu, doğal kaynak bolluğu ile ekonomik büyüme arasında ters orantılı bir ilişki olduğunu ileri sürer (Auty, 1994: 11; Sachs ve Warner, 1995). Normal şartlarda doğal kaynaklardan gelen refahın, uzun dönemli yatırımlar için kullanılması ve böylece ülkenin ekonomik büyümesinin artması beklenir. Ancak zengin doğal kaynaklara sahip ülkeler, farklı ekonomik sektörlerle yatırım yaparak üretimi çeşitlendirmek yerine döviz bolluğu sebebi ile ucuzlayan ithalatı arttırır. Doğal kaynakların fiyatı düştüğünde, tüm ülke ekonomisi bu kaynağa bağımlı olduğundan

ülkede gelir ve döviz sıkıntıları yaşanır, böylece temel tüketim mallarını dahi ihraç eden bu ülkelerde ekonomik krizler ortaya çıkar (Ross, 2015: 240). Dünya Bankası'nın yaptığı bir araştırmaya göre GSYH'sinin yüzde 5'i hammadde ihracatından oluşan ülkelerde şiddetli çatışmalarının ortaya çıkma ihtimali yüzde 6 iken, GSYH'sinin yüzde 25'i hammadde ihracatından oluşan ülkelerde silahlı çatışmaların ortaya çıkma ihtimali yüzde 33'e yükselmektedir (Bannon ve Collier, 2003: 3).

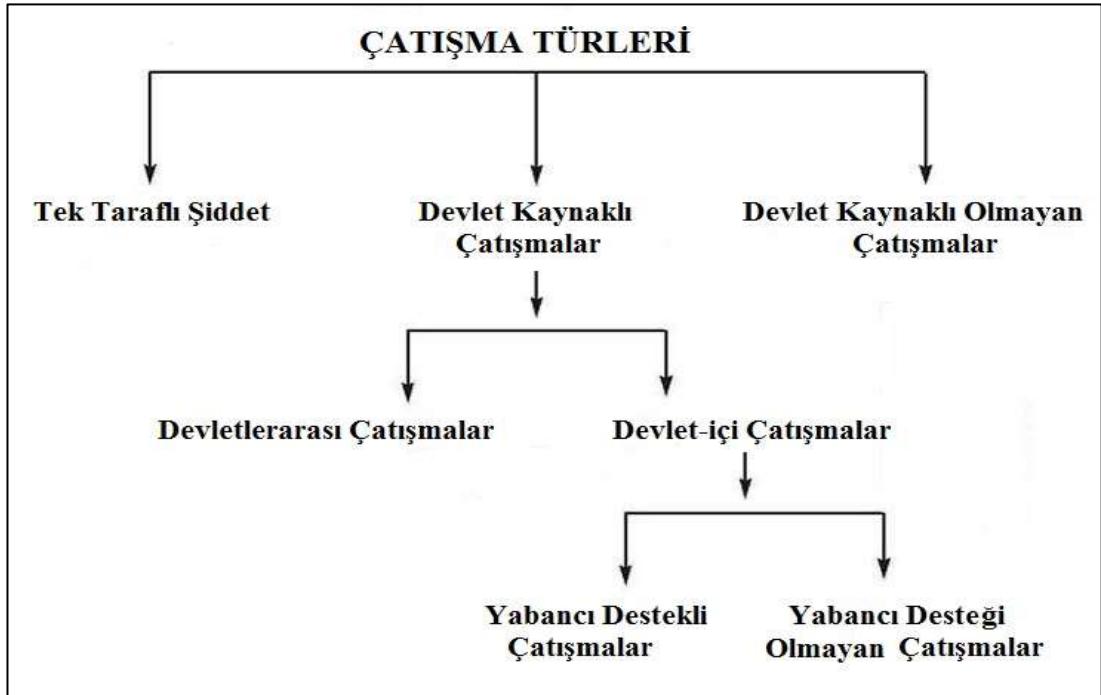
Açgözlülük ve Düşmanlık Teorisi ise literatüre yakın zamanda girmiş bir teoridir (Berdal ve Malone, 2000; Ballentine, 2003; Hoeffler ve Collier, 2004; Murshed ve Tadjoeeddin, 2009). Bu teoriye göre toplum içerisindeki grupların doğal kaynaklardan elde edilen gelirleri paylaşamaması çatışmayı doğurur (Collier ve Hoeffler, 2004: 563). Söz konusu gelir kaynağını elde etmek isteyen bir grubun, bu geliri hali hazırda elinde bulunduran gruba karşı harekete geçmesi yaygın bir durumdur. Venezuela örneğinde olduğu gibi; söz konusu hükümet doğal kaynakları kamulaştırmışsa, ekonomik anlamda belli bir grubu kayırıyorsa, kendi siyasi hareketi dışındaki diğer grupları dışlıyor ve kişiler özel mülkiyet hakları aracılığıyla bu kaynaklardan pay alamıyorsa çevresel faktörlü çatışmalar ortaya çıkabilmektedir. *Açgözlülük* motivasyonu ile harekete geçen bu grupların ülke dışından (diaspora ve/veya çeşitli Sivil Toplum Örgütleri aracılığıyla) maddi destek alıyor olması çatışmayı daha karmaşık hale getirebilmektedir (Collier ve Hoeffler, 2004: 565, 588). *Düşmanlık* ise toplum içerisindeki bir grubun (kimlik gruplaşması veya değil) bir diğer gruba düşmanlık beslemesidir. Bu tür düşmanlıklar çoğunlukla toplumsal kutuplaşma sonucu ortaya çıkar. Toplum parçalara ayrılır ve her bir grup diğer grubu elimine etmek için çalışır. Bu düşmanlığın derecesi ilerlerse çatışma şiddetli ve silahlı çatışmaya evrimleşebilir (Murshed ve Tadjoeeddin, 2009: 97). Kısacası doğal kaynak zenginliği üzerine ortaya atılan teorilerin birçoğuna göre doğal kaynak bolluğu otoriterleşme ve zayıf ekonomiyi beraberinde getirmekte ve çatışmalara sebep olmaktadır.

Kısacası henüz kurumsallaşamamış ülke demokrasisini, 2015 yılı itibariyle ülke ihracat gelirlerinin yüzde 96'sını, GSYH'nin yüzde 25'ini oluşturan (OPEC, 01 Kasım 2016) milyar dolarlık petrol kaynaklarını, politik ve ekonomik dışlanmayı ele almadan Venezuela'daki çatışma hakkında kapsamlı bir analiz yapmak mümkün değildir. Venezuela'daki politik çatışma, petrol gelirleri üzerindeki hâkimiyetine devam etmek isteyen yeni elitler ve bu hâkimiyete yeniden ulaşmak isteyen eski elitler

arasında ortaya çıkmıştır. Çalışmada bu noktaya kadar Venezuela’da devam etmekte olan çatışmanın toplumsal çözümleme ile analiz edilmesi gerektiği ve sahip olduğu faktörler ortaya konmuştur, bir sonraki kısımda ise çatışmanın özneleri (tarafları) ele alınacaktır.

1.3. ÇATIŞMANIN ÖZNELERİ

Tıpkı kavramsallaştırılmasında olduğu gibi çatışmanın çeşitlerini belirlemek için de farklı yöntemler kullanılmaktadır ancak en yaygın olan ve bu çalışma açısından en kullanışlı yöntem, çatışmanın *öznelerine* göre belirlenmiş olanıdır. Bu noktada Uppsala Üniversitesi Barış Çalışmaları Departmanının ortaya koyduğu Uppsala Çatışma Data Programına (UCDP) başvurulabilir. UCDP içerisinde 1946 yılından bu yana meydana gelen çatışmalar hakkında veriler bulundurmaktadır. Ayrıca UCDP, 1987 yılından bu yana her yıl dünya genelindeki silahlı çatışmalar üzerine raporlar hazırlamaktadır.

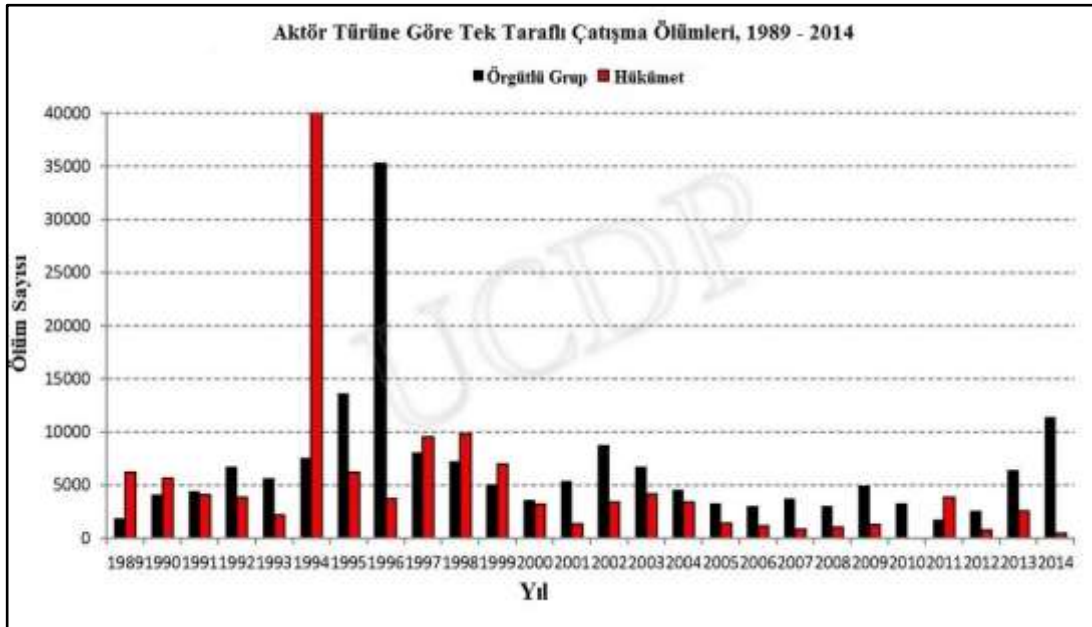
Şekil 1: Çatışma Türleri (UCDP Raporu, 26 Temmuz 2016)

UCDP, çatışmanın taraflarına göre, Şekil 1’deki gibi üç farklı çatışma türü belirlemiştir; *tek taraflı şiddet*, *devlet kaynaklı olmayan çatışma*, *devlet kaynaklı çatışma*. Devlet kaynaklı çatışma ise kendi içerisinde ikiye ayrılır; *devletlerarası*

çatışma ve *devlet içi çatışma*. Son olarak devlet içi çatışmalar da yabancı ülke destekli olan ve olmayanlar olarak ikiye ayrılır (UCDP Raporu, 26 Temmuz 2016).

1.3.1. Tek Taraflı Şiddet

Bir devletin hükümetinin veya örgütlenmiş bir grubun sivilleri hedef alarak yılda en az 25 sivilin ölümüne sebep olduğu çatışma türüdür (UCDP Raporu, 26 Temmuz 2016). Soykırım ve sivillere yönelik diğer toplu saldırılar bu tür çatışma kategorisine girer. İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler hükümetinin Yahudi vatandaşlara uyguladığı soykırım tek taraflı şiddete örnek gösterilebilir.

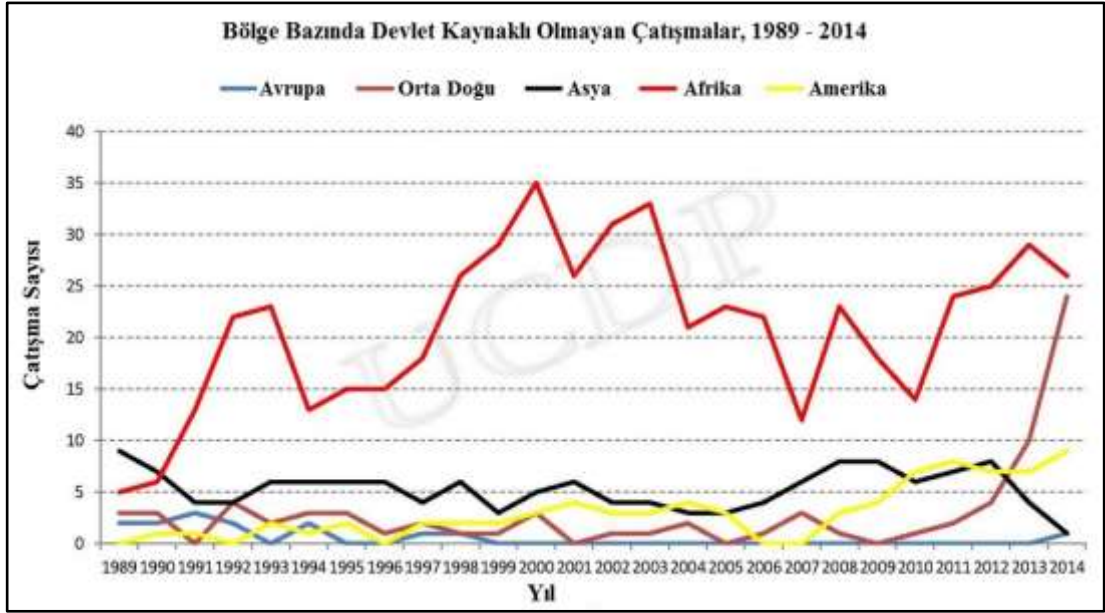

Şekil 2: Tek Taraflı Çatışma Sonucu Meydana Gelen Ölüm Sayısı (1989 – 2014), (UCDP Raporu, 26 Temmuz 2016)

Şekil 2’de görüldüğü üzere UCDP verilerine göre 1989 yılından bu yana tek taraflı şiddetin en çok ölüme sebebiyet veren aktörü hükümetlerden ziyade örgütlü gruplardır ve bu grupların sebep olduğu ölümlerin sayısı 2011 yılından beri sürekli olarak artmaktadır. Şiddetli çatışmalarda devletlerin aktör olarak dâhil olduğu çatışmalarda en çok kayıp verilen yıllar 1994, 1997 ve 1998 yılları iken (Ruanda, Bosna Savaşı, Irak savaşı), gruplar arası çatışmalarda en çok kayıplar 1996, 2002, 2013 ve 2014 yıllarında verilmiştir.

1.3.2. Devlet Kaynaklı Olmayan Çatışmalar

Devletin aktörü olmadığı, birden fazla örgütlü, silahlı grubun taraf olduğu ve bu grupların yılda en az 25 ölüme sebebiyet verdiği çatışma türüdür (UCDP Raporu, 26 Temmuz 2016).

Şekil 3: Bölgelerine Göre Devlet Kaynaklı Olmayan Çatışmalar (1989 – 2014), (UCDP Raporu, 26 Temmuz 2016)

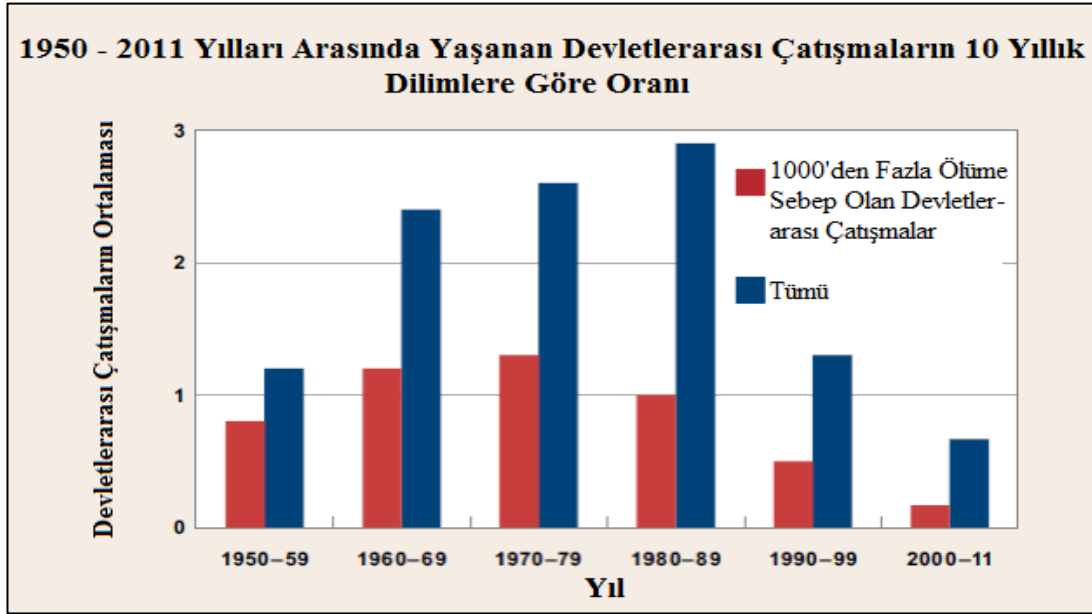
Şekil 3'e göre dünya üzerinde bu tür çatışmaların en çok meydana geldiği bölge Afrika kıtasıdır. Küreselleşen dünyada devletler, uluslararası arenanın tek aktörü olma rolünü kaybetmekte, devlet dışı aktörlerin rolleri ise gittikçe artmaktadır. Silahlı örgütlü grupların dâhil olduğu çatışmalara Türkiye'de PKK, Kolombiya'da FARC-EP ve Nijerya'da Boko Haram terör örgütleri örnek olarak verilebilir.

1.3.3. Devlet Kaynaklı Çatışmalar

1.3.3.1. Devletlerarası Çatışmalar

Adından da anlaşılacağı üzere iki veya daha fazla devlet arasında gerçekleşen ve savaş sırasında 1000'den fazla ölümün olduğu çatışmalar devletlerarası çatışmalar olarak tanımlanır (UCDP Raporu, 26 Temmuz 2016). Kısaca bu tür çatışmalarda,

çatışma içerisindeki öznelerin tamamının devletlerden oluşması gerekmektedir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları bu tür çatışmalara örnek gösterilebilir.

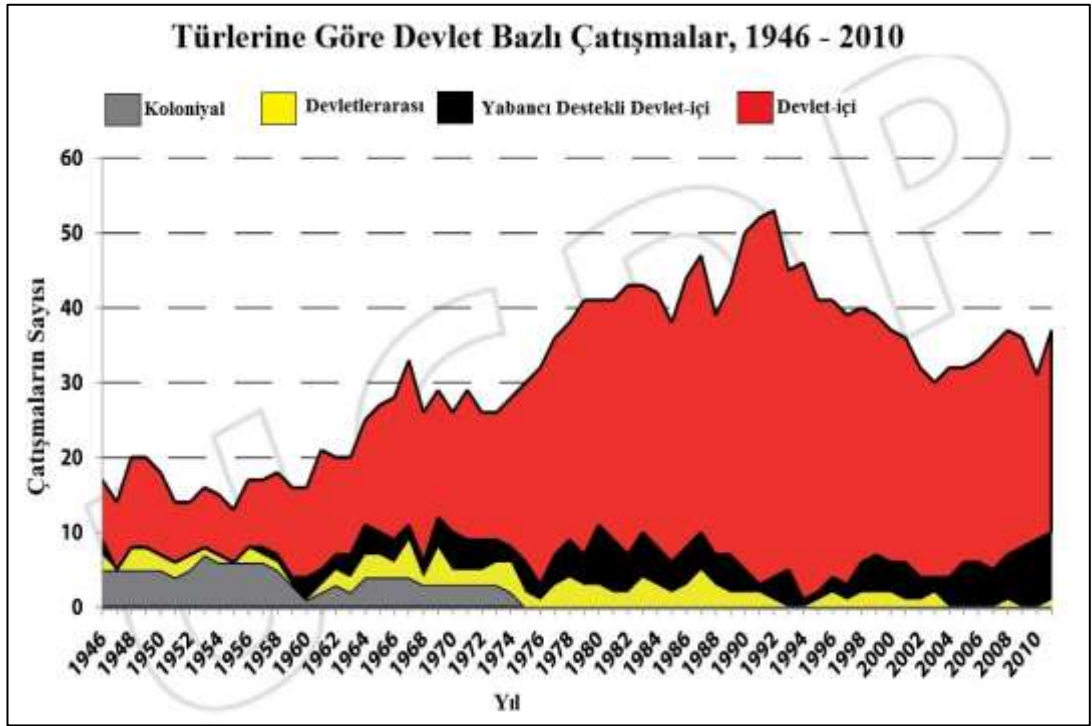
Şekil 4: Devletlerarası Çatışmaların 10 Yıllık Dilimlere Göre Oranı (1950 – 2011), (UCDP Raporu, 26 Temmuz 2016)

Şekil 4'te de görüldüğü üzere Soğuk Savaş Döneminde devletlerarası çatışmaların sayısı gittikçe artmış ancak Soğuk Savaş sonrası gerek çatışmalar gerekse bu çatışmaların sebep oldukları ölüm oranları azalmıştır. Kısaca çatışmalarda devletlerin aktörler olarak azalan paylarının yerini 1990'lı yıllardan bu yana devlet dışı aktörler almıştır. Bu durum, vekâlet savaşlarının yani devletlerin birbirleriyle direkt olarak değil, üçüncü taraflar vasıtasıyla karşı karşıya gelmesinin bir sonucu olarak da yorumlanabilmektedir (Bill ve Scott, 1986: 77).

1.3.3.2. Devlet-İçer Çatışmalar

Çatışmanın taraflarından birinin hükümet, diğerinin veya diğerlerinin hükümet dışı aktörlerden oluştuğu ve çatışmalar sırasında 25'ten fazla ölümün olduğu çatışma türüdür. Bu noktada bu çatışma türü de ikiye ayrılır; taraflardan herhangi birinin yabancı ülkelere aktif ve açık askeri destek aldığı veya almadığı devlet-içer çatışmalar (UCDP Raporu, 26 Temmuz 2016). Devlet-içer çatışmalar çoğunlukla kimlik temelli sorunlar üzerinden başlar. Taraflardan biri devletken diğeri genellikle

azınlık olarak tabir edilen toplumun farklı dil, din, etnik kökenlerine vb. sahip kesimidir. Yine bu tür çatışmalar işte bu sebepten kolaylıkla yüksek ölüm oranlı *sivil savaflara* dönüşebilir (Galtung, 2006: 267). Devlet otoritesinin azalması, demokratik kurumların yokluğu veya güçsüzleşmesi, ekonomik veya siyasi çekişmeler devlet-içi çatışmaların ortaya çıkmasına sebep olur. Günümüzde devletlerarası çatışmalar oldukça azalsa da devlet-içi çatışmalarda ciddi bir artış gözlemlenmektedir. 1990-2000 yılları arasında ortaya çıkan 116 çatışmanın 109'u devlet-içi çatışmadır ve çoğunluğunu sivil savaşlar oluşturmaktadır (Nye ve Welch, 2014: 216). 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı bu tür çatışmaya örnek gösterilebilir. Özgür Suriye Ordusu, Suriye Hükümetine karşı devlet-içi bir çatışma başlatmış ancak bu çatışma daha sonra Rusya ve ABD gibi dış ülkelerin taraflara askeri destek vermesi ile yabancı destekli devlet-içi çatışmaya dönüşmüştür.

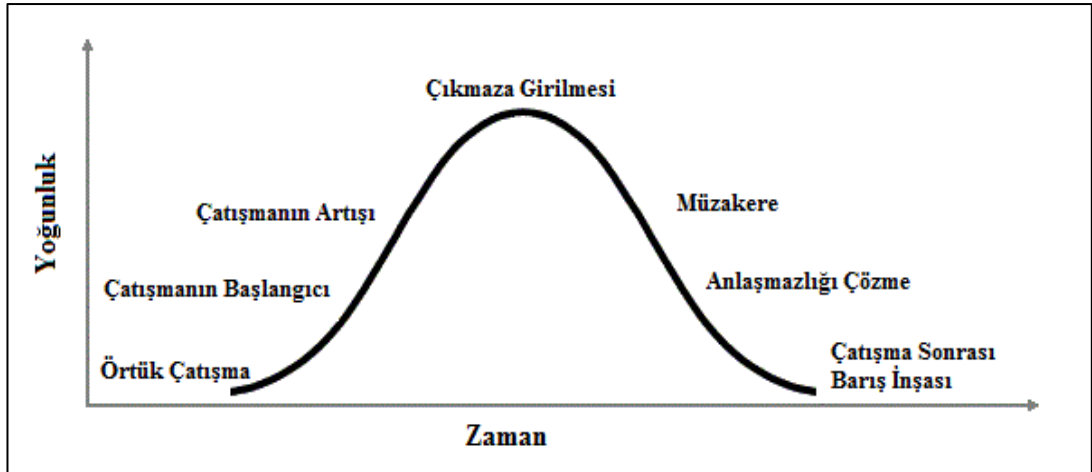
Şekil 5: Aktörlerinden En Az Birinin Devlet Olduğu Çatışma Türleri (1946 – 2010), (UCDP Raporu, 26 Temmuz 2016)

Şekil 5'ten de gözlemlenebileceği üzere 2000'li yıllarda devletlerarası çatışmaların sayısı oldukça azalırken yabancı destekli olan veya olmayan devlet-içi çatışmaların sayısında büyük bir artış görülmektedir. Söz konusu verilere bakarak Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni dünya düzeninde devletlerin birbirleriyle

savaşmayı tercih etmediğini söylemek mümkündür. Bunun yerine farklı kimliklere sahip grupların sınırları içinde yaşadıkları devletlerle savaş içerisinde olduğunu söylemek de mümkündür (Creveld, 1991: 197). Devlet-içi çatışmalar tıpkı diğer şiddetli çatışmalar gibi çoğunlukla demokrasisi zayıf ve politik anlamda istikrarlı olmayan ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Üstelik bu tür çatışmalar uluslararası alanda (askeri olmayan) destek de alabilmektedir. Bunun yanında “birçok çatışma devlet-içi çatışmalardan oluşsa da bir noktadan sonra muhalif hareketlerle, komşu ülkelerle, bölge içinden veya dışından gelen para akışıyla, yerinden edilmiş sığınmacılarla, uluslararası hale gelebilmektedir” (Lederach, 1997, 11 – 12).

1.4. ÇATIŞMANIN EVRELERİ

Çatışmanın evreleri konusunda da farklı görüşler mevcuttur. Alker, Gurr ve Rupesinghe’ye (2001: 316) göre bu evreler sırasıyla; *anlaşmazlık, kriz, kısıtlı şiddet, büyük boyutlarda şiddet, hafifleme ve anlaşmadır*. Dünya Sağlık Örgütü’ne bağlı “Barış Köprüsü Olarak Sağlık” (HBP) kuruluşu ise bu evreleri; *yaklaşan kriz, şiddetin patlayışı, savaş, kriz sonrası ve sabit barış* olarak tanımlamıştır (Rodriguez-Garcia v.d., 2001: 20 – 21).

Şekil 6: Çatışmanın 7 Evresi, (Colorado Üniversitesi Çatışma Bilgileri Birliği, 28 Temmuz 2016)

Şekil 6’da çatışmanın evrelerinin sırasıyla *örtük çatışma, çatışmanın başlangıcı, çatışmanın artışı/hızlanması, tarafların çıkmaza girmesi, müzakerelerin başlaması, anlaşmazlığın çözülmesi ve çatışma sonrası barışın inşası* olduğu

görülmektedir. Konu üzerinde farklı evreler kullanılıyor olsa da çatışmanın evreleri aşağı yukarı aynı biçimdedir. Mutabık olunan konu çatışmanın asla düz bir çizgide seyretmediğidir. Tanımlanmış belli başlı evreler olsa da çatışma öznelerine, tarihsel bağlamına, siyasi, ekonomik, sosyal gelişmelere göre evreleri atlayabilir, var olduğu evrenin bir önceki evresine dönebilir veya sonraki evresine atlayabilir. Ancak günümüze kadar yaşanan çatışmalar incelendiğine bu çatışmaların evrelerin tamamından veya bir kısmından geçtiği görülmüştür (Alker, Gurr ve Rupesinghe, 2001: 317). Çatışma potansiyel olarak her zaman vardır çünkü insanların, grupların veya ülkelerin birbirinden farklı görüşleri, çıkarları, ihtiyaçları her daim vardır ve var olacaktır. Bu durum potansiyel örtük çatışma evresi ile anlatılır. Bu görüş ve ihtiyaçların uyumsuzluğunun ortaya çıkardığı patlama noktası ise çatışmanın başlangıcı anlamına gelir. Farklı özneler farklı çıkarlara sahip olup belli bir noktada anlaşmazlığa düştüklerinde çatışma başlamış olur. Bu noktada tarafların tavır ve davranışları çatışmanın hızlanmasına, şiddetlenmesine veya direk anlaşmaya dönmesine sebebiyet verebilir. İşte bu nokta çatışmanın doğrusal bir çizgide devam etmediğinin kanıtıdır. Tam da bu yüzden her bir çatışma mekânsal ve tarihsel bağlamında yürütülmelidir (Galtung, 1965: 349). Çatışmanın artmasının ardından her iki tarafın da zamanla yorulduğu ve yıprandığı bir döneme girildiğinde taraflar çıkmaza girmiş olur. Eğer taraflar çatışmanın çözümü yönünde anlaşmaya varırsa müzakereler başlar ve başarılı bir müzakere süreci yönetilirse çatışma çözülebilir. Venezuela'daki politik çatışmalar çözüm evresine henüz gelmemiştir. Bu çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla yaklaşık 17 yıldır süren bu çatışma, çatışmanın artışı, çıkmaza girilmesi ve hatta 2004 Geri Çağırma Seçimlerinde olduğu gibi müzakere evresine kadar ilerlemiş olsa da günümüzde çatışmanın arttığı evrededir ve henüz hükümetle muhalefet arasında Geri Çağırma Seçimlerinin düzenlenmesi konusunda uzlaşma sağlanamamıştır.

1.5. ÇATIŞMA ÇÖZÜMLERİ

Her çatışmada farklı aktörler, farklı tarihsel köken ve farklı çıkarlar söz konusu olduğundan, ayrıca çatışma süresince yeni siyasi, ekonomik ve sosyal faktörler ortaya çıktığından, kısaca çatışma dinamik bir karaktere sahip olduğundan her çatışmanın çözümü de kendine özgüdür (Boulding, 1962: 307). Ancak, çatışma çözümlerinde

izlenen yollar genellikle aynıdır. Bir çatışmada şiddet söz konusuysa o çatışmanın çözülebilmesi için öncelikle şiddetin son bulması gerekmektedir. Daha sonra söz konusu çatışmanın temel sebepleri belirlenir ve tarafların aynı düzlemde müzakereler için görüşmeleri beklenir. Görüşmelerin başarılı olması durumunda siyasi adımlara geçilir ve yeni yasalar yapılarak tarafların müzakere ettiği konular yasalaştırılır. Son adım ise bu yasaların yürürlüğe konup günlük hayatta uygulanmasını sağlamaktır (Galtung, 1995; Marshall, 1999; Wayman, Sarkees ve Singer, 1997).

Wallensteen (2015: 8) çatışma çözümünü “çatışan tarafların, temel uyuşmazlıklarını gidermek için birbirlerinin varlıklarını sorunun tarafı olarak kabul ettikleri ve birbirlerine karşı tüm şiddetli aktivitelere son verdikleri durum” olarak tanımlar. Kısaca öncelikli amaç çatışmanın direk çözümü değil, şiddetin sona ermesi ve tarafların birbirlerinin varlığını tanıyarak çözüme ulaşmak için ilk adımı atmış olmasıdır. İdeal bir çatışma çözümünde çatışmanın tarafları önce birbirlerini çatışmanın tarafı olarak tanır, şiddet eylemlerini sona erdirir, uyuşmazlıkların tam olarak ne olduğu konusunda anlaşır müzakereleri başlatırlar. Bu durumda önemli olan tarafların müzakerelerden adil bir sonuç çıkacağına inanmasıdır, amaç sıfır toplamdan (*zero-sum*) ziyade pozitif toplam (*positive-sum*) ya da kazan-kazan (*win-win*) durumunun ortaya çıkmasının sağlanmasıdır. Şiddetli çatışma devam ettiği sürece sorunlar çözülmediği gibi siviller ve taraflardan da ciddi kayıplar yaşanmaya devam eder, istikrar sağlanamaz, ekonomik anlamda da taraflara ciddi maddi yükler biner. Bu kısır döngüden çatışmanın çözümü ile çıkılır ve adil bir süreçle her iki taraf da kazançlı çıkar. Bu süreçte çatışmaya taraf olan her bir bireyin de psikolojik durumları gözetilmeli, bireylere çatışmanın çözümü ile kazançlı çıkacaklarının işareti verilmeli, kayıplarının tazmin edileceğinin garantisi verilmelidir (Doucey, 2001: 22-23).

Sonuç olarak, çatışma kavramı yaşayan, dinamik bir yapıya sahip olan, çok farklı olguları bir araya getiren karmaşık bir yapıdır. Bu bölüm, çatışma konusunda literatürdeki çalışmaları analiz edip, çatışmanın kaynağı, tarafları, nedenleri, çözümleri konusunda değerlendirmeler yapmıştır. Literatürün uzlaşıya vardığı en önemli konu; her çatışmanın kendi bağlamında (tarihsel ve mekânsal) değerlendirilmesi gerektiğidir. Bu noktadan hareketle, bir sonraki bölümde Venezuela'daki çatışmanın tarihsel ve mekânsal bağlamı ele alınacak, petrol ekonomisinin ülke siyasetine etkileri, Punto Fijo ve Bolivarcı elitlerin oluşumu, toplumun kutuplaşması daha yakından incelenecektir.

2. BÖLÜM

VENEZUELA DEMOKRASİ TARİHİ VE

PETROLÜN VENEZUELA SİYASETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Dünyanın kanıtlanmış en büyük ham petrol rezervine sahip ülkesi 2015 yılı itibari ile Venezuela'dır (Uluslararası Enerji Ajansı, 19 Nisan 2016). Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü yıllık istatistiki raporuna (OPEC, 19 Nisan 2016) göre 2015 yılında Venezuela'nın toplam ihraç gelirlerinin yüzde 95'i petrol ihracatı gelirlerinden oluşmaktadır. Ülke ekonomisinde bu derece büyük rol oynayan petrol üretimi, aynı zamanda siyasetin yönünü belirleyen en önemli faktördür. 1908 yılından (ülkede ilk kez petrolün çıkarıldığı yıl) bugüne kadar ekonomisi petrol gelirlerine bağımlı olan Venezuela'da, siyasi iktidar ülkenin petrol gelirini kontrol etmek isteyen farklı çıkar grupları arasında sürekli el değiştirmektedir. Siyasi iktidarlar arasındaki bu mücadele ve Venezuela'da yaşanan siyasi çatışmalara değinmeden önce tarihsel süreç içerisinde ülkenin geçirmiş olduğu siyasi değişime yakından bakmak gerekmektedir. Petrolün ülke siyaseti üzerindeki etkisini, tarih boyunca ülkede petrol gelirlerinin özel sektör ve siyasi iktidar arasında nasıl paylaşıldığını, Chavez dönemi öncesi Punto Fijo demokrasisini, Chavez'in siyasi söylemlerinde niçin sürekli Simon Bolivar adını kullandığını, kısaca Venezuela'nın siyasi tarihinden bahsedilmeden günümüzde cereyan eden çatışmanın anlaşılması oldukça güç olacaktır. Çünkü Hugo Chavez, iktidarını geçmiş iktidarlardan çok daha farklı bir yere konumlayarak meşrulaştırmıştır ve kendisinden önceki iktidarlardan ayrı olarak kendisini Bolivar'ın yanında konumlandırmıştır. 1998 Seçimiyle birlikte ülkede siyasi, ekonomik, sosyal vb. anlamda nelerin değiştiğinin altını çizebilmek, 1998 öncesi Venezuela siyasetini analiz etmekle mümkündür.

Bağımsızlığından bu yana Venezuela siyasi tarihi, beş farklı cumhuriyetçi döneme ayrılmıştır. Birinci Cumhuriyet Dönemi'nin başkanı, 1811 yılında ülkeyi İspanyol sömürgesinden kurtarıp bağımsızlığına kavuşturan, komutan Simon Bolivar iken, Beşinci Cumhuriyet Döneminin devlet başkanı ise Hugo Chavez'dir.

Venezuela eski devlet başkanı Chavez, Komutan Bolivar'ın siyasi düşüncelerinden oldukça etkilenmiş, Bolivar hakkında kitap yazmış ve onun 19.

Yüzyılda gerçekleştiremediği ideallerini² kendisinin gerçekleştireceğini ilan etmiştir. Chavez ve Bolivar dönemi paralelliğine dikkat çekmek amacı ile Chavez döneminde Bolivar adı sıkça telaffuz edilmiştir. Örneğin 1999 yılında yapılan yeni anayasaya Bolivarcı Anayasa adı verilirken, bu anayasa ile ülkenin resmi adı Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Ayrıca iktidarının yedinci yılında Hugo Chavez, Bolivarcı Devrim adını verdiği yeni bir siyasi program başlatmıştır. Chavez dönemindeki Bolivar etkisi oldukça önemlidir zira Chavez yönetimine göre, kendilerinden önceki yönetimler ülkenin özü olan Bolivarcılıktan kopmuş ve Venezuela halkının çıkarlarından ziyade ABD başta olmak üzere Batının ve yönetici zümrenin çıkarlarını korumak için çalışmışlardır. Hugo Chavez ise, halkın çıkarlarını korumak için göreve geldiğini böylece kendisi ile birlikte Venezuela'nın özüne yani Bolivarcılığa döndüğünü ifade etmektedir (Ellner, 2008: 48).

Güncel Venezuela siyasetini, halkın politik anlamda ikiye bölünmüşlüğünü anlamak için;

- Modern Venezuela demokrasisinin temelini oluşturan Bolivarcılığın oluşumunu ve sonrasında uzun yıllar devam eden askeri diktatörlük dönemlerini,
- Venezuela demokrasisini Latin Amerika'nın darbelerle kesintiye uğramamış en uzun soluklu demokrasisi haline getiren 1958 Punto Fijo anlaşmasını, iki partili demokrasi anlayışının temelini ve ne şekilde işlediğini,
- Hugo Chavez'in iktidara geliş sürecini, popülist söylemlerini, politikalarını (özellikle ekonomi politikalarını) ve bir anlamda Chavez dönemini devam ettiren Nicolas Maduro dönemi politikalarını ayrıntılı bir şekilde incelemek gerekir.

Venezuela elitlerinin keskin bir çizgi ile siyasi ve ekonomik açıdan ikiye bölünmüşlüğü bu tezin analiz etmeyi amaçladığı politik çatışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu sebeple hem Punto Fijo hem de Bolivarcı elitlerin oluşumu bu bölümde anlatılacaktır. 1998 yılında Hugo Chavez'in başkanlığa seçilmesi ile ilk kez

² Bu idealin başında Latin Amerika'nın sömürgecilikten kurtulup tam bağımsız hale gelmesi ve birleşerek Latin Amerika Birliği örgütünü kurmasıdır (Chavez, 2009). Hugo Chavez bu sebeple bölge içindeki uluslararası örgütlere ayrıca önem vermiş ve Latin Amerika için Bolivarcı Alternatif (ALBA) gibi yeni uluslararası örgütlerin kurulmasına öncülük etmiştir.

petrol gelirlerindeki büyük payın farklı bir kesimin eline, halka nasıl geçtiği, nasıl ve hangi araçlarla devlet tarafından halka paylaştırıldığı ve bu değişimin Venezuela siyasetinde yarattığı derin etkiler de bu bölümde açıklanacaktır.

2.1. SİMON BOLİVAR DÖNEMİ, ASKERİ DİKTATÖRLÜKLER VE DEMOKRASİYE GEÇİŞ (1811 – 1958)

Latin Amerika kıtasının en kuzeyinde yer alan Venezuela toprakları coğrafi konumu dolayısıyla, İspanya'nın 16. yüzyılda sömürgeleştirdiği ilk bölgelerden biri olmuştur. Kıta içerisinde en uzun süre İspanyol sömürgeciliğine maruz kalan bu bölge halkı, aynı zamanda Simon Bolivar öncülüğünde İspanya'ya karşı bağımsızlık hareketini başlatan ilk halktır. Bu hareket 1810 yılında Venezuela Savaşı ile başlamış ve 5 Temmuz 1811 yılında zaferle sonuçlanmıştır. Böylece Venezuela'da *Birinci Cumhuriyet Dönemi* başlamıştır. Fakat bu dönem, 1812 yılında İspanya'nın bölgeyi yeniden hâkimiyeti altına alması ile uzun sürmemiştir. 1811-1819 yılları arasında ülkenin hâkimiyeti iki taraf arasında sürekli el değiştirmiştir. 1819 yılına gelindiğinde ise Venezuela yeniden ve bu kez kesin olarak bağımsızlığını kazanmıştır (Ellner, 1996). Aynı yıl Simon Bolivar Birleşik Latin Amerika hayalini gerçekleştirmek için ilk adımı atmış; Venezuela ile birlikte bu dönemde bağımsızlıklarını kazanan Ekvador, Kolombiya, Panama ve Peru'yu birleştirerek Büyük Kolombiya Cumhuriyeti'ni kurmuş ve başkanlığını ilan etmiştir. Fakat Bolivar'ın başkanlık dönemi uzun sürmemiş, 1830 yılında Venezuela'da General Antonio Paez öncülüğünde bir grup ayaklanarak Venezuela'nın Büyük Kolombiya Cumhuriyetinden ayrıldığını ilan etmiştir. General Paez daha sonra başkanlığını ilan etmiş ve Venezuela devletini en uzun süre yöneten askeri diktatör (Caudillo³) olmuştur (Gott, 2005).

Bu dönemde ülkede iki partili sistem benimsenmiştir; Başkan Paez öncülüğündeki Muhafazakâr Parti ve bir diğer Caudillo olan Guzman Blanco öncülüğündeki Liberal Parti (Ellner, 2008: 31). Bu sistem, Venezuela'da 1998 yılına kadar devam eden iki partili demokratik sistemin temelini atmıştır. İki partili sistem bu dönemde ortaya çıkmışsa da politik istikrarın sağlanmasına yol açamamıştır çünkü demokratik bir yönetim söz konusu değildir. Bu dönem iktidar, askeri diktatörlükler

³ Caudillo, İspanyolca askeri diktatör anlamına gelmektedir. 1800'lü yıllarda Latin Amerika ülkelerinin çoğunda liderler ordu mensubu diktatörlerden oluştuğu için Caudillo terimi Latin Amerika siyasi tarihi açısından oldukça önemli bir terimdir.

arasında darbelerle sürekli el değiştirmiştir. 1830 ve 1899 yılları arasında ülkede iktidar 42 kez el değiştirmiştir (Hidalgo, 2007). Bu istikrarsız dönem 1899 yılında bir başka Caudillo olan Juan Vicente Gomez'in darbesi ile sona ermiştir ve böylece General Gomez'in 40 yıla yakın sürecek diktatörlük dönemi başlamıştır.

Gomez dönemi son derece önemlidir zira bu dönemde merkezi hükümet oldukça güçlenmiş, ilk düzenli ordu oluşturulmuş, hazine ve maliye bakanlıkları kurulmuş fakat en önemlisi ülkede ilk kez bu dönemde petrol çıkarılmıştır. Çıkarılan petrol gelirleri yine düzenli ordu için harcanmış, askeri okullar kurulmuştur (McCoy ve Myers, 2004). Fakat devletin kendi eliyle petrol çıkarması uzun sürmemiş, 1909 yılında Venezuela'da ilk kez yirmi bölgeden on ikisinin petrol çıkarım hakkı özel bir şirkete; *British Petrol (BP)* şirketine kiralanmıştır (Ellner, 1996). Böylece o güne kadar temel geçim kaynağı tarım olan ülke (zellikle kahve), gittikçe petrol ekonomisine dayalı bir ekonomiye sahip olmuştur, bugün Venezuela kahveyi dhi ithal etmektedir. Günümüzde Venezuela'da petrolden başka neredeyse hiçbir mal üretilmemektedir (Dünya Bankası, 19 Nisan 2016).

General Gomez'in uzun süren diktatörlüğü süresince kendilerine "1928 Hareketi" adını veren bir grup muhalif Anti-Gomez bloğunu kurmuş ve demokratik bir sistem kurulması gerektiğini dile getirmiş, bu yönde çalışmalar yapmıştır. Bu hareketin lideri Venezuela'da demokratik sistemin kurucularından biri olacak olan Romulo Betancourt'tur (Gott: 2005). 1935 yılında Gomez'in ölümünün ardından Eleazar Contreras başkan olmuş ve birçok demokratik yeniliğe öncülük etmiştir. Başkanlık dönemini beş yıl süreyle kısıtlamış ve bir başkanın yeniden seçilebilmesini yasaklamıştır. Yine bu dönemde ülkenin ileriki yıllarda siyasi tarihini belirleyecek ilk sendikası; *Venezuela İşçi Konfederasyonu (CTV)* ve iki büyük siyasi partisi; *Venezuela Komünist Partisi (PCV)* ve *Demokratik Hareket (AD)* kurulmuştur (Salas, 2005). Tüm bu demokratik gelişmelere rağmen ülkede halen doğrudan demokratik sistemin olmaması 1928 Hareketi öncülüğündeki bir grup muhalif tarafından protesto edilmiş ve Hareket 1945 yılındaki darbe girişiminin başarılı olması ile iktidara gelmiştir.

1945 ve 1948 yılları arasında ülke başkanlığını, 1928 Hareketi ve AD partisinin başkanı Romulo Betancourt yapmıştır, bu dönemde ülkede ilk kez demokratik seçimler yapılmıştır (Ellner, 2008: 41). Bu demokratik dönem sadece üç yıl sürmüş olsa da 1998 yılına kadar Venezuela siyasetine şekil veren kurumlar bu dönemde ortaya çıkmıştır. AD'den sonra dönemin en büyük siyasi partisi olacak olan Hristiyan

Demokrat Parti (COPEI), Demokratik Cumhuriyetçi Birlik Partisi (URD) ve üretim kontrolünü uzun yıllar elinde bulunduracak olan Venezuela Ticaret Odası Federasyonu (FEDECAMARAS) bu dönemde kurulmuştur. AD yönetimi bu kurumların oluşumuna izin vermiş olsa da siyasi anlamda bu kurumları yönetimden soyutlamış ve tek başına yönetme hakkına sahip olmak istemiştir. Bu durum kendilerine karşı muhalif bir bloğun oluşmasına ve bu muhalefetin ordu ile birleşmesine sebep olmuştur. Daha önce de söylenildiği üzere bu dönem sadece üç yıl sürmüş ve ordunun karşı darbe ile yönetimi tekrar ele geçirmesi uzun sürmemiştir (Levine, 1978: 89 - 92).

1948 darbesi ile AD ve 1928 Hareketi ülkeyi tek başlarına idare etmek istemenin bir hata olduğunu anlamış ve yeni müttefikler aramaya başlamışlardır. Bu süreçte AD, COPEI, URD ve PCV partileri birleşerek, FEDECAMARAS ve CTV'nin de desteklediği, "Vatansever Cunta" hareketini kurmuş ve Venezuela siyasi tarihinin başarılı son darbesini 1958 yılında gerçekleştirmişlerdir. Bu darbe ile Latin Amerika kıtasının en uzun soluklu demokrasisinin; Venezuela demokrasisinin ilk adımı atılmıştır (Ellner, 2008: 48).

2.2. 1958 PUNTO FİJO PAKTI VE PAKT DEMOKRASİSİ (1958 - 1998)

1945-1948 sürecinde tek partili demokrasinin başarısızlığından ders çıkaran AD, 1958 darbesinin ardından koalisyon oluşturulması fikrini desteklemiştir. Koalisyon fikrini ticaret odaları, sendikalar ve hatta kilise de bu koalisyona destek vermiştir (Ness, 2009). 31 Ekim 1958 tarihinde AD, COPEI ve URD partileri demokrasiye, hukukun üstünlüğüne, adil seçimlere ve politik istikrara saygı duyacaklarını açıklayan Punto Fijo Paktı'nı açıklamışlardır. Bu pakt ile seçimi kaybedip, iktidar olamayanlar bir anlamda darbe yapmayacaklarına ve seçim sonuçlarına saygı göstereceklerine söz vermişlerdir, buna karşılık olarak da seçilen kişinin partisine bakılmaksızın paktın tarafları petrol gelirlerinden aynı şekilde yararlanabilecektir (Coppedge, 2003). Paktın ardından üç partinin içinde bulunduğu partiler üstü ulusal birlik hükümeti kurulmuş ve bu hükümetle seçime gidilmeye karar verilmiştir.

Ülkede ilk demokratik seçim Ocak 1959'de düzenlenmiş ve demokratik Venezuela'nın ilk başkanı oyların yüzde 49'unu alan AD partisi başkanı Romulo Betancourt olmuştur. Oyların çoğunluğunu AD partisi olsa da kabine AD, COPEI ve

URD partileri temsilcilerinden oluşturulmuştur (Tarver ve Frederick, 2005: 101). Ancak Soğuk Savaş'ın da etkisi ile PCV gibi sol partilerin koalisyona dâhil edilmemesi birçok kişiyi (AD'nin bazı üyeleri de dâhil) hayal kırıklığına uğratmıştır. 1959 seçimlerinden önce Küba devleti Başkanı Fidel Castro'yu Venezuela'da ağırlayan Betancourt o dönem anti-komünist görüşlerinden hiç bahsetmemiş, seçimlerden sonra ise komünist felsefeyi uygunsuz gördüğünü açıklamıştır (Tarver ve Frederick, 2005: 102). Bu sebeple AD'nin içindeki sol görüşlü siyasiler AD'den ayrılarak Devrimci Sol Hareket (MIR) partisini kurmuşlardır. MIR ve PCV partileri solun dışlanmasını protesto etmiş ve hatta hükümeti devirmek için isyan hareketi başlatmıştır. Bunun sonucunda da yeni hükümet iki partiyi de kapatma kararı almıştır (Ellner, 2008).

Betancourt hükümeti ekonomik anlamda o dönem Latin Amerika kıtasının neredeyse tamamına hâkim olan ithal ikameci sanayileşme (Import Substitution Industrialization, ISI) modelini⁴ benimsemiştir. Bu dönemde vergi oranlarını arttırılmış, korumacı politikalar geliştirilmiş, devletin sahip olduğu Venezuela Petrol Şirketi (CVP) kurulmuş ve petrol çıkarım hakkını kiralama dönemi geçici olarak sona ermiştir. OPEC'in kuruluşunda önemli rol oynayan hükümet, Referans Fiyat Sistemi'ni oluşturarak Venezuela sınırları içerisinde çıkan petrolün fiyatını belirleme hakkını elde etmiştir. Bunun sonucunda devlet eliyle kurulmuş petrol şirketinden elde edilen petrol gelirlerini farklı ekonomik sektörlerle aktararak, bu sektörleri de geliştirmek amaçlanmıştır (Coppedge, 2003). Bu amaçla 1960 Tarım Reformu yasası çıkartılmış, büyük araziler devlet tarafından kamulaştırılarak kırsal bölgedeki halka tarımı teşvik için dağıtılmıştır ancak bu tarım politikaları sürdürülememiş ve başarılı olamamıştır (Tarver ve Frederick, 2005: 104). AD'nin korumacı ekonomi politikaları ve solcu kesime olan katı tutumu, muhafazakâr parti COPEI ile yakınlaşmasına dolayısıyla Punto Fijo'nun temelini sağlamlaşmasına yol açmıştır (Ellner, 2008: 47).

Demokrasi paktının ardından seçimler her dört yılda bir yapılmaya başlanmış ve her seçimi AD veya COPEI adayları kazanmıştır. Venezuela'da yapılan ikinci demokratik seçimi AD'nin başkan adayı Raul Leoni, üçüncü seçimi COPEI adayı Rafael Caldera, dördüncü seçimi de AD adayı Carlos Andres Perez kazanmıştır.

⁴ "Gelişmekte olan ülkelerde 1950 ve 1960'lı yıllardan itibaren uygulanan ithal ikameci sanayileşme stratejisinin amacı ithalatı kısıtlamak ve ithal ürünleri imal edecek yerli sanayiye oluşturmaktır. Bu sebeple gümrük koruması ile rekabet gücü düşük yerel sanayilere yeni bir ortam yaratmak ve böylece ithal edilen ürünlerin yerine yerli sanayi tarafından üretilen ürünlerin pazar payının artmasını sağlamak amaçlanır" (Storper, 1991).

Perez dönemi 1973 Petrol Krizi dönemine denk gelir, bu dönem iyice yükselen petrol fiyatları Venezuela'nın zenginleşmesine sebep olmuştur, devlet gelirleri 1973 yılında yaklaşık dört milyar dolar iken, 1974 yılında 10 milyar dolara yükselmiştir (Tarver ve Frederick, 2005: 125). Başkan Perez bu zenginleşmeyi sosyal refah politikalarını arttırmakta kullanmış ve popülaritesini arttırmıştır. Hatta bu popülarite, yaklaşık on yıl sonra, 1988 yılı seçimlerinde Perez'in yeniden başkan seçilmesine sebep olmuştur (Ellner, 2008: 69). Perez'in en önemli siyasi faaliyetlerinden biri petrol ve demir şirketlerini 1975 ve 1976 yıllarında kamulaştırmasıdır. Halen dünyanın en büyük petrol şirketlerinden biri, aynı zamanda Venezuela devletine ait bir şirket olan *Venezuela Petrolleri (PDVSA)* bu dönemde kurulmuştur⁵. Ancak Perez hükümeti, iktidarda olduğu beş yıl boyunca, kendilerinden önceki tüm hükümetlerin toplamından daha fazla harcama yapmış ve dış borcun gittikçe artmasına da yol açmıştır (Frederick ve Tarver, 2005: 126). Bu olumsuz gelişme ve düşen petrol fiyatları 1980'li yıllarda Venezuela tarihindeki en büyük ekonomik krizin temel sebebini oluşturmuştur. Bunun dışında o dönem tüm dünyada kırsaldan kentlere göç başlamış, Venezuela'da da bu durum değişmemiştir. Kentlere göç dalgasının başlaması ile gecekondular mahalleleri oluşmuş ve elektrik ve su alt yapısı olmayan bu mahallelerde yoksul halk yaşamaya başlamıştır (McCoy ve Myers, 2004: 34)

Perez dönemi sonrası COPEI adayı Luis Herrera 1978 seçimlerini kazanarak ülkenin yeni başkanı olmuş ve Perez dönemi politikaların neredeyse tamamını sona erdirmiştir. Örneğin Perez ISI ekonomi modelini benimseyip, gümrük vergilerini yükseltip, ülke sanayisini kamulaştırırken, Herrera ekonomiye devlet müdahalesini kısıtlamış, korumacı vergi tarifelerini düşürmüştür ancak dış borç tıpkı Perez döneminde olduğu gibi bu dönemde de artmaya devam etmiş ve 40 milyar dolara ulaşmıştır (Dünya Bankası, 19 Nisan 2016). 1980'li yıllara gelindiğinde Petrol Krizi etkisi ile yükselen petrol fiyatları da normal fiyatlara dönmeye, düşmeye başlamıştır, bu da Venezuela ekonomisinin 80'li yıllarda krize girmesine sebep olmuştur. 1983 Şubat ayında Venezuela Merkez Bankası ülke para birimi Bolivar'ı devalüe etmiş ve ülke piyasasından büyük miktarda para çıkışına yol açmıştır. Bunun sonucu olarak 18 Şubat tarihinde "Kara Cuma" adı verilen büyük ekonomik kriz patlak vermiştir (Ellner, 2008: 80). Arjantin, Brezilya, Meksika ve Venezuela gibi Latin Amerika'nın birçok

⁵ PDVSA bu dönem tam anlamıyla kamulaştırılmamıştır. Özel sektörün petrol şirketindeki –gerek danışmanlık gerekse özel hizmetler anlamında- büyük etkisi Hugo Chavez'in iktidara gelmesiyle son bulmuş, şirket Chavez döneminde tam anlamıyla kamulaştırılmıştır.

ülkesi 1929 Ekonomik Krizinden 1990'lara kadar aynı ekonomik süreçlerden geçmiştir. Büyük Buhran sonrası hepsi ISI modelini örnek almış ve yerli üretimi arttırmak için devlet destekli ekonomiyi yaratıp ithalatı kısıtlamaya gitmişlerdir. 1973 Petrol Krizi sonrasında ise ISI modeline benzer bir şekilde yerli üretimi arttırmaya çalışırken dış borç almaya başlamaları ve 80'li yıllara gelindiğinde bu borçlarının GSYH'lerini aşması sonucunda borçlarını ödeyemez duruma gelmişler ve ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu dönemde hem Meksika hem de Arjantin iflaslarını ilan ederek artık borçlarını ödeyemeyecek duruma geldiklerini açıklamışlardır (Salas, 2005: 149-150). Venezuela da diğer Latin Amerika ülkeleriyle aynı ekonomik süreci yaşamış ve o dönemler henüz ortaya çıkmış olan neoliberal ekonomik modeli uygulamaya başlamıştır.

Ekonomi tarihinde neoliberal ekonomi politikalarını uygulayan ilk ülkeler başta Şili olmak üzere, Latin Amerika ülkeleridir (Ellner, 2008: 94). 1970 ve 1980'li yıllarda Arjantin'den Şili'ye, Bolivya'dan Ekvator'a birçok Latin Amerika ülkesi askeri darbelerle karşı karşıya kalmıştır, o dönemde kıtada sadece Venezuela ve Kolombiya'nın demokratik süreci darbelerle bölünmemiştir. Buna rağmen 1982 Dış Borç Krizinden çıkmak isteyen ülkeler (Meksika, Arjantin, Venezuela Kolombiya vb.), rejimleri *ister otoriter olsun ister demokratik*, neoliberal ekonomi politikalarını uygulamaya koymuşlardır. Bu uygulamalar *Washington Konsensüsü* adı verilen on maddelik⁶ ekonomi ilkelerinden oluşmaktadır (Williamson, 1993).

1988 yılına gelindiğinde Venezuela'da dış borç iyice artmış ve halk iyice fakirleşmiştir. 1988 yılı Başkanlık seçimi kampanyasında IMF'yi "insanları öldüren sadece binaları ayakta bırakan nötron bombası", Dünya Bankası çalışanlarını ise "soykırım çalışanları" (*The Guardian*, 5 Mayıs 2016) olarak tanımlayan ve IMF politikalarını açıkça eleştiren eski ülke Başkanı Carlos Andres Perez yeniden başkan seçilmiştir. Perez'in bu seçimi kazanmasında iki büyük faktör rol oynamıştır; neoliberalizme karşı tavrı ve halkın 1973 petrol krizi sırasındaki refahı unutmamış olması ve o refahı Perez'in yeniden sağlayabileceği yönündeki umudu (Ellner, 2008: 199). Ancak Perez tekrar başkan seçilmesinden üç hafta sonra yeni neoliberal ekonomi

⁶ Bu maddeler; mali disiplinin sağlanmasını, öncelikli kamu harcamalarının belirlenmesini, vergi reformlarının yapılmasını, serbest piyasanın tamamen özgürleştirilmesini, tek tip döviz kuru anlayışını, gümrük tarifelerinin kaldırılmasını, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının arttırılmasını, ekonomiye devlet müdahalesinin kısıtlanmasını ve özel mülkiyet haklarının garanti altına alınmasını içermektedir (Williamson, 1993: 1332 – 1334).

paketini uygulamaya koymuş ve kamu kurumlarını özelleştirip yerli üretime devlet desteğini kaldırmıştır. Kamu mallarını; telekomünikasyon şirketi CANTV'yi, Demir-Çelik İşletmesi SIDOR'u ve Sosyal Güvenlik Sistemi'ni özelleştirmiştir. IMF'yi kötüleyerek iktidara gelen bir başkanın neoliberal politikaları uygulamaya koyması ise bazı siyaset bilimciler tarafından (Lander, 2005: 24; Santos, 1998: 33) Venezuela'da demokrasinin anlamsızlaşması, parlamentonun, halkoylarının, seçmenlerin kararlarının önemsizleşmesi, çok uluslu şirketlerin borçlu devletlerin yönetiminde söz sahibi olması şeklinde yorumlanmıştır. IMF politikalarının uygulanmasına rağmen bu dönemde enflasyon rakamları gittikçe artmış ve yüzde 45'e yükselmiştir, sonraki yıllarda ise yüzde 75'e kadar çıkacaktır. Yine bu dönemde GSYH'de 1 yıl içinde 16 milyar dolarlık düşüş yaşanmış ve 1984 – 1991 yılları arasında açlık sınırı altında yaşayan Venezuelalıların oranı yüzde 10'dan yüzde 34'e kadar çıkmıştır (Dünya Bankası, 22 Nisan 2016).

Tüm bu gelişmelerin ardından Venezuela anti-neoliberal eylemlerin yaşandığı ilk ülke olmuştur (Ellner, 1996: 48). 27 Şubat 1989'da Venezuela'nın Caracazo kentinde şehir içi ulaşım biletlerine yüzde yüz zam yapılmasının ardından başlayan ufak çaplı protesto, aynı gün içinde tüm ülkeye yayılmış ve neoliberal ekonomi politikalarının geri çekilmesinin talep edildiği büyük bir protestoya dönmüştür. Hükümet ise olağanüstü hal ilan ederek anayasal hakları askıya almıştır. Tüm güvenlik güçleri (asker, polis ve istihbarat teşkilatı) "düzeni" yeniden sağlamak için görevlendirilmiştir (Coppedge, 2003: 45). Ayaklanma 10 Mart'a kadar sürmüş ve binlerce insan ölmüş ya da yaralanmıştır. Resmi rakamlara göre ölü sayısı 372'dir ancak çeşitli sivil toplum kuruluşlarının raporlarına göre ölü sayısı 2000'e yakındır (Ellner, 2008: 95).

Caracazo ayaklanması, yoksul kesimin ülkedeki bu kötü ekonomik gidişatı durdurma çabasıdır. Petrol üretimini ve ülke yönetimini elinde bulunduran Punto Fijo eliti gittikçe zenginleşirken, halkın fakirleşmesi; bugün dahi devam eden toplumsal ayrışmanın temelini oluşturmaktadır (Rodriguez, 2009). 1980'li yılların ekonomik krizinden çıkmak için yürürlüğe konan neoliberal ekonomi politikalarının yanlış uygulanması, artan yoksulluk ve yolsuzluk, gelir dağılımı eşitsizliği, siyasi kayırmacılık vs. ülke ekonomisinin daha da kötüye gitmesine ve ekonominin dış para kaynaklarına bağımlı hale gelmesine yol açmıştır. Bu olumsuzluklar ise Venezuela halkını Punto Fijo demokrasinden uzaklaştırmış ve yeni bir lider, yeni bir yönetim

arayışına sokmuştur. İşte bu arayış 1990'lı yıllarda Punto Fijo hareketine dâhil olmayan ilk partinin ve Başkanın seçimleri kazanmasının sebebidir.

Venezuela demokrasisinin temelini oluşturan 1958 Punto Fijo paktının oluşması hakkında farklı bilimsel görüşler mevcuttur. Bazı siyaset bilimcilere göre Punto Fijo, siyasi çıkarlarını ülke demokrasisinin üstünde görmeyen sorumlu siyasi liderlerin başarısıdır ve demokratik çoğulculuk anlayışı ile yapılmıştır (Levine, 1978: 102). Bu görüşe karşı çıkan diğer siyaset bilimciler ise bu paktın siyasi bir uzlaşıdan çok petrol gelirlerinin Venezuela elitleri arasında paylaşılması anlamına geldiğini savunmaktadır. Yani bu pakt Venezuela burjuvazisinin petrol gelirlerinden kimin, ne kadar faydalanacağına karar verdiği bir uzlaşıdır ve bu sebeple uzun süre kesintisiz devam edebilmiştir (Karl, 1987: 38; Lasswell, 1950). Hugo Chavez'in seçilmesi ile halk petrol gelirlerinden önceki döneme göre çok daha fazla yararlanmaya başlamıştır. 2005 yılında sosyal yardımlar aracılığıyla halka aktarılan petrol geliri miktarı, Punto Fijo dönemine göre 5 kat artmıştır (McCoy ve Myers, 2004: 34).

2.3. BOLİVARCI DEMOKRASİNİN ORTAYA ÇIKIŞI, HUGO CHAVEZ DÖNEMİ VE MUHALİF HAREKETLER (1999 – 2013)

Chavez rejiminin kökeni 1982 yılına, o dönem Venezuela ordusunda teğmen olan Hugo Chavez'in ordu içinde Devrimci Bolivarcı Hareket'i (MBR – 200) kurmasına dayanmaktadır. Yıllar içinde ordunun içinde destekçisi gittikçe artan MBR – 200 hareketi, Caracazo ayaklanmasının ardından, 1992 yılında hükümeti devirmeyi amaçlayan askeri bir darbe düzenlemiş ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Girişimin ardından Hugo Chavez tutuklanmıştır. Bu darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da ülke halkı için büyük önem arz etmektedir. Başkentte yakalandıktan kısa süre sonra darbeci birlikleri geri çağırarak için devlet televizyonuna çıkıp darbe girişiminde bulunan askerlerini geri çağırarak Chavez'in popülaritesi bu dönemde oldukça artmıştır çünkü Chavez bu konuşmasında *şimdilik*⁷ başarısız olduklarını ve gelecekte başarılı olmaları için yeni fırsatlar doğacağını söylemiş yani umut dolu bir konuşma yapmış ve halk tarafından kahraman olarak görülmeye başlamıştır (Gott, 2005: 67).

⁷ İspanyolca “por ahora”. Hugo Chavez'in 1998 Seçimlerinin kampanyası 92 Darbe Girişimine gönderme yapan bu kelimeler üzerine kurulmuştur.

1993 seçimi ile iktidara gelen COPEI partisi eski üyesi Rafael Caldera tıpkı ülke eski başkanı Perez gibi iktidarının ilk yıllarında neoliberalizm karşıtı söylemler kullanmış olsa da 1996 yılında 18 bankanın iflas etmesi ve enflasyon oranının yüzde yüze çıkması ile IMF ile anlaşma yoluna gitmiştir. Aynı yıl IMF'den 1,5 milyar dolar borç alarak yeni kemer sıkma politikalarını uygulamaya koymuştur (Ellner, 2008: 165). Kısacası Caldera dönemi de 1980'lerden beri devam eden rejimlerin politikalarından farklı politikalar izlememiştir. Bu dönem yaşanan bir diğer önemli gelişme 1992 darbesine karışan isimlerin Başkan Caldera tarafından affedilip serbest bırakılmasıdır.

Hapisten çıkan Hugo Chavez ve destekçileri MBR – 200 hareketini sadece ordu destekli olmaktan çıkarıp daha geniş çevrelerden, halktan destek alan siyasi bir harekete dönüştürmek için çalışmaya başlamışlardır. Öncelikle MAS ve PCV gibi ülkenin sol kanat partileri ile görüşmeler yapan Chavez, Simon Bolivar'ın Birinci Cumhuriyet döneminin devamı niteliğinde olduğuna vurgu yaptığı, sol oluşumların koalisyonundan oluşan *Beşinci Cumhuriyet Hareketi*'ni (MVR) 1997 yılında kurmuş ve bu kez siyasete meşru yollardan girmiştir. 1998 Seçimlerinde Punto Fijo paktının dışında olan iki anti-neoliberal hareket; Chavez'in liderliğindeki MVR ve Henrique Salas Römer'in liderliğindeki Venezuela Projesi tüm oyların yüzde 95'ini almıştır, yani bu seçimde halk artık Punto Fijo demokrasisini oy vermeyerek fiilen sonlandırmıştır. MVR'nin toplam oy oranı yüzde 56'dır ve 40 yıldan sonra ilk kez 1958 Paktının dışında kalan bir lider, Hugo Chavez, ülke başkanı seçilmiştir (Ellner ve Hellinger, 2004: 48). Kendisiyle yapılan bir röportajda Chavez bu durumun tarihsel dayanağını da şöyle açıklamıştır:

Venezuela'da demokratik sistem denilen şey, son yıllarda daha öncekinden pek farklılaşmadı: Marcos Perez Jimenez diktatörlüğü; 1945-1948 arasındaki üç yıllık (AD) hükümet, Isaias Medina ile Lopez Contreras hükümetleri ve bizi 1908'e geri götüren Juan Vicente Gomez hükümeti. Her şey temel olarak aynı kaldı. O yüzden ister General Gomez, ister Dr. Rafael Caldera olsun, başka bir yüzle aynı hâkimiyet sistemi... Asker bereli ya da beresiz, at sırtında, Cadillac'ta ya da Mercedes Benz'de, o Caudillo'nun arkasında aynı sistem var. Hem ekonomide hem siyasette... Ve temel insan haklarını, halkın kendi kaderini kendisinin tayin etmesi hakkının aynı şekilde reddedilişi... (Gott, 2005: 48-49).

2.3.1. Pakt Demokrasısından Bolivarcı Demokrasiye Geçiş (1998 - 2000)

Hugo Chavez'in Venezuela Başkanı olarak geçirdiği ilk dönem çok kısa, sadece iki yıl sürmüştür nkn Chavez'e göre Bolivarcı demokrasinin kurulabilmesi için öncelikle 40 yıl boyunca devam eden Pakt demokrasisinin ortadan kaldırılıp yeni bir anayasa ile yeni bir sistem kurulup bu sistemle yeni bir seçime gidilmelidir. Bu geçiş dönemi ise iki yıl sürmüştür. Bu dönem boyunca Chavez hükümeti, karşıtlarına karşı ılımlı politikalar izlemiştir, rneğin Chavez ncesi dönemi IMF politikaları uygulayan maliye bakanı Maritza Izaguirre bu geçiş döneminde de bakanlığa devam etmiştir (Ellner, 2008: 47). Yine de bu ılımlı politika ülke siyasetinin polarize olmasını engellememiştir, lke Chavez'ciler (MVR, PCV ve MAS vb.) ve Punto Fijo'cular (AD, COPEI, FEDECAMARAS, CTV vb.) olarak ikiye ayrılmıştır (Coppedge, 2003: 184 – 185). Yeni hükümetin ilk icraatı yeni bir anayasa yapmak için referandum ile anayasa meclisi oluşturmak olmuştur. MVR, referandum sonucunda anayasa meclisinin 131 koltuğundan 125'ini almıştır. Böylece anayasa yazım çalışmaları başlamış ve taslak 1999 yılında referanduma götürülmüştür. Yüzde 72 oy alarak onaylanan yeni anayasaya Bolivarcı Anayasa denilmiştir. Yeni anayasaya göre;

- Başkanlık dönemi beş yıldan altı yıla çıkarılmış,
- Başkanın yeniden seçilmesi iki dönemle kısıtlanmış,
- Ülkenin adı "Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti" olarak değiştirilmif,
- Başkanın halk referandumu ile başkanlıktan geri çağrılabilmesi sağlanmış,
- İekli yasama sistemi kaldırılmış ve 165 milletvekili, tekli Ulusal Meclis sistemi getirilmif,
- Elektronik oy verme sistemine geçilmiştir (Gott, 2008: 146).

2.3.2. Büyük 2000 Seçimleri ve Bolivarcı Demokrasinin İlk Dönemi (2001-2004)

Yeni anayasanın yürürlüğe girmesinin ardından 2000 yılında Büyük Seçim adı verilen seçimler yapılmış ve başkanlık, parlamento, valilik ve yerel seçimler dâhil olmak üzere tüm siyasi ofisleri kapsayan bu seçimler MVR lehine sonuçlanmıştır. Hugo Chavez oyların yüzde 59,8'ini alarak yeniden başkan seilmif, MVR partisi oyların yüzde 44,38'ini alarak mecliste çoğunluğu elde etmiş ve MVR, 23 valiliğin

14'ünü kazanmıştır (Gott, 2005). Bolivarcı demokrasininin dört safhası vardır; ilki Hugo Chavez'in 1998 seçimlerini kazanması, ikincisi Bolivarcı anayasanın yürürlüğe girmesi, üçüncüsü büyük 2000 Seçimleri ile ülkedeki tüm siyasi kurumların Chavez yönetiminin eline geçmesi, dördüncüsü ise bu siyasi güç ve kapasite ile anti-neoliberal ekonomi politikalarının uygulamaya geçirilmesidir (Ellner, 2008: 109). Bolivarcı Demokrasininin ilk döneminde Chavez yönetiminin ılımlı politikaları devam etmemiştir, aksine yeni yönetim neoliberal ekonomi politikalarını tamamen kaldırmış ve IMF öncülüğünde yapılan değişiklikleri tersine çevirmiştir. Ülkedeki çatışmalar tam da bu noktada oraya çıkmıştır.

Demokratik seçimlerle ülkedeki tüm siyasi ofisleri kazanan Chavez yönetiminin ilk icraatı 2001 yılında 49 tane anti-neoliberal yasayı içeren paketi açıklamak olmuştur. Yasaların içeriği petrol, demir-çelik endüstrisini, tarım üretimini, sosyal güvenlik sistemini ve balıkçılığı, kısaca önemli ekonomik değişimleri içerir. Örneğin Organik Hidrokarbon Kanunu'na göre ülkenin en büyük petrol şirketi PDVSA'nın hisselerinin devlete geçmesi amaçlanmıştır, böylece devlet gelirlerinin artması hedeflenmiştir. Yine bu yasaya göre yabancı petrol şirketlerinin ülkede petrol ticaretine girebilmeleri için daha yüksek vergiler ödemesi gerekecektir. Toprak Kanunu ile tarım topraklarının kamulaştırılarak halka dağıtılması amaçlanmıştır. Bir diğer yasa ise Sosyal Güvenlik Sisteminin özelleştirildiği yasayı iptal etmek için hazırlanmıştır (McCoy ve Myers, 2004: 122).

Ülke ekonomisindeki bu radikal değişiklikler, Chavez yönetimine olan tepkiyi arttırmış, hatta 1998 seçimlerinde Chavez'i iktidara getiren sol bloktan bazı partiler (MAS gibi) dahi bu değişikliklerin açıklanmasının ardından ülke ekonomisinin zarar göreceğini ileri sürerek MVR'den ayrılarak Chavez muhalifi olmuştur. Serbest piyasa ekonomisini savunanlar, Punto Fijo destekçileri ve sosyal demokratlar Chavez karşıtı "Demokratik Birlik" adını verdikleri yeni bir muhalif blok oluşturmuşlardır. Petrol, tarım ve balıkçılık sektörlerindeki kamulaştırmalar, Venezuela'daki orta ve üst sınıfın özel mülkiyet hakları açısından endişelenmesine yol açmıştır. Daha da önemlisi, bahsedildiği üzere ülkenin en önemli gelir kaynağı olan petrol üretiminin kamulaştırılması; hükümetle, Punto Fijo elitleri arasında bugün de devam eden çatışmalara yol açmıştır. (Ellner, 2008: 114). O dönem PDVSA'nın üst düzey yöneticilerinin de dâhil olduğu bu muhalif kesim 2002 ve 2003 yıllarında ülkedeki petrol üretimini neredeyse durduracak olan büyük petrol grevini düzenlemiş ve Nisan

2002'deki darbe girişimini organize etmiştir. Darbe girişimi ve 2003 Genel Grevinin de başarısız olmasının ardında muhalefet, hükümetten Geri Çağırma seçimlerini düzenlemesini talep etmiştir. Amerikan Devletleri Örgütü'nün arabuluculuğu ile taraflar bir araya gelerek 2004'te bu seçimi düzenlemeye karar vermiştir. Sonuç olarak Hugo Chavez söz konusu seçimleri de kazanmıştır (McCoy ve Myers, 2004).

Chavez dönemini (1999-2013) muhaliflerle olan mücadelesi açısından sınıflandırmak da mümkündür. Bolivarcı anayasanın yapılması, Büyük 2000 Seçimleri ile Chavez iktidarının ülkedeki tüm siyasi kurumları ele geçirmesi ve nihayetinde neoliberal karşıtı ekonomi politikalarının açıkça yürütülmeye başlanması, ülkede en çetin siyasi çatışmaların yaşanmasına sebep olmuştur. 2001 – 2004 yılları arası muhaliflerin yeni hükümeti devirme çabaları ile geçmiş ve bu çabaların sonuçsuz kalması ile Chavez hükümetinin ülke çapında desteği oldukça artmıştır. Venezuela devletinin PDVSA gibi büyük bir petrol şirketini kamulaştırarak petrol gelirlerine sahip olması, genel grev sonrası kısa sürede toparlanan petrol üretimi, yine bu dönemde ABD'nin Irak ve Afganistan işgalleri sonucu oldukça yükselen petrol fiyatları ülkenin GSYH'sinde ciddi bir artışa yol açmıştır. Chavez hükümetinin bu artışı kamu harcamalarında kullanması (ücretsiz sağlık ve eğitim hizmetleri vermesi gibi) sözü geçen oy artışında önemli rol oynamıştır. Halktan gelen destekle Chavez hükümeti 2004 yılı sonrası, muhalifleri mağlup etmesinin hemen ardından ülkede sosyalist demokrasiyi kurma çalışmalarına başlamıştır.

2.3.3. Hugo Chavez'in Mutlak İktidarı ve 21. Yüzyıl Sosyalizmi Projesi (2004-2013)

Genel grevler ve darbe girişimi süresince uygulanamayan neoliberal karşıtı ekonomi paketi, 2004 Geri Çağırma seçimlerinin ardından yürürlüğe girmiş ve ülkenin en büyük şirketleri birer birer kamulaştırılmaya başlanmıştır. Bu şirketler; petrol şirketi PDVSA, telekomünikasyon şirketi CANTV, elektrik şirketi SENECA, demir-çelik işletmesi SIDOR ve Aeropostal Havayolu şirketleridir. Hükümet ayrıca sosyal güvenlik sistemini de kamulaştırmış ve sosyal güvenlik hizmetlerinin özel şirketler aracılığıyla verilmesini de yasaklanmıştır (Weisbrot, Rey ve Sandocal, 2009: 17).

Kamulaştırmalar dışında Chavez hükümetinin attığı en büyük adım Misyon adı verilen sosyal yardım programlarını başlatmak olmuştur. Bu programların amacı

ücretsiz sağlık, eğitim hizmetleri sağlamak, düşük maliyetli ve devlet destekli evler üretmek, tarım arazilerini kamulaştırarak yerel halka dağıtmak ve kamu malı marketleri kurarak düşük karlı, ucuz ürünler satmaktır. 2004 – 2013 yılları arasında petrol şirketi PDVSA'dan sosyal misyonlara yardım miktarı 208 milyar ABD dolarına ulaşmıştır (Ellner, 2014: 28). Bu misyonlar sonrasında açlık sınırında yaşayan Venezuelalıların oranı yüzde 30'dan (1996 yılı), yüzde 11'e (2006 yılı) düşmüştür. Aynı şekilde yoksulluk sınırında yaşayan Venezuelalıların oranı da yüzde 61'den (1996 yılı) yüzde 25,4'e (2012 yılı) düşmüştür (Dünya Bankası Verileri, 12 Aralık 2016). Ayrıca 2008 Dünya Bankası GINI İndeksi verilerine göre (12 Aralık 2016) Venezuela, Latin Amerika kıtasının en düşük oranlı gelir dağılımı eşitsizliğine sahip ülkesi olmuştur. Sosyal yardımlarla refahı oldukça artan Venezuela halkının Chavez hükümetine olan desteği 2004 yılı sonrası daha da artmıştır. Muhalefetin kendisini devirmek için her türlü demokratik olan ve olmayan yolu denemesinin (Genel grev, darbe girişimi ve geri çağırma seçimleri) ve başarısız olmasının ardından Hugo Chavez, öncekinden çok daha büyük bir popülerite yakalamıştır. Bu sayede Chavez ve hükümeti, 2005 yılı parlamento seçimlerinden oyların yüzde 60'ını ve 2006 yılı başkanlık seçimlerinden oyların yüzde 63'ünü alarak tekrar zaferle çıkmıştır.

Sosyalist ekonomi politikaları uygulamasının ardından oylarının daha da arttığını gören Hugo Chavez bu politikaları daha radikal bir şekilde uygulamaya karar vermiştir. Bu sebeple “21. Yüzyıl Sosyalizmi” kavramını sıkça kullanmaya başlamıştır (Ellner, 2008: 109). 21. Yüzyıl Sosyalizminin asıl amacı sosyalist demokrasiyi kurmak, yoksulluğu azaltmak, gelir dağılımı eşitsizliğini ortadan kaldırmaktır (Lebowitz, 2006). Başkan Chavez ise bu kavramı 2006 yılında 5. Dünya Sosyal Forumundaki konuşmasında şöyle açıklamıştır:

Sosyalizmi yeniden tanımlamamız gerek. Sovyetler Birliği'ndeki gibi bir sosyalizm olmamalı; rekabete değil, işbirliğine dayalı bir sistem olmalı. Kapitalizm gibi bir sistemle dünyanın nüfusunun çoğunluğunun sahip olduğu yoksulluk sorununu çözmek imkânsızdır. Kapitalizmi aşmalıyız. Sovyetler Birliği'nin yaptığı gibi devlet kapitalizminden medet umamayız. Sosyalizmi bir tez, bir proje ve bir yol gibi ele almıyoruz, yeni bir tür sosyalizm, makineleri veya devleti her şeyin üstünde tutan değil, insanı üstün tutan hümanist bir sosyalizm (Chavez, Venezuela Analizleri, 14 Haziran 2016).

Bu konuşmanın ardından hükümet projeyi hayata geçirmek için gerekli yasal düzenlemeleri yapmaya başlamıştır. Bu bağlamda ülkede yeni bir tür sosyalizme geçiş

için Beş Bileşenli Formül ortaya atılmıştır. 21. Yüzyıl Sosyalizminin ilk bileşeni ülke Başkanına olağanüstü haller dışında “Kanun Hükmünde Kararname” çıkarma yetkisi verilmesidir, böylece en kısa zamanda yeni sisteme geçiş amaçlanmaktadır. İkinci Bileşen ise 1999 Anayasasının gerekli kısımlarının değiştirilmesidir. Üçüncü Bileşenin amacı eğitim sisteminin sosyalist anlamda yeniden inşa etmek ve böylece toplumu sosyalizme adapte etmektir. Dördüncü Bileşen ülkenin siyasi yapısını yeniden organize etmeyi hedeflemektedir. Son bileşen ise ilk dört bileşenin uygulanmasının ardından gelecek olan halk yönetiminin kurulmasını ve nihayet Venezuela’da sosyalist demokratik rejimin kurulmasını içerir (Ellner, 2011: 422).

Birinci ve İkinci Bileşenler için 2007 yılında referanduma gidilmeye karar verilmiştir bu referandumla 1999 Anayasasının belli maddelerinin değiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu maddeler;

- Devletin mahkemelere başvurmadan özel mülkiyeti kamulaştırabilmesini,
- Devlet Başkanı’na Kanun Hükmünde Kararname çıkartma yetkisinin verilmesini,
- Başkan’a süresiz olağanüstü hâl ilan etme yetkisinin verilmesini,
- Başkanlık döneminin iki dönemle kısıtlandırıldığı maddenin kaldırılmasını,
- Başkanlık süresinin 6 yıldan 7 yıla çıkarılmasını,
- Merkez Bankasının otonom yapısının kaldırılmasını,
- Haftalık çalışma saatlerinin azaltılmasını,
- Ülkenin her yerinde yerel meclisler oluşturulmasını,
- Kayıt dışı ekonomi işçilerine de Sosyal Güvenlik Haklarının sağlanmasını kapsamaktaydı (Ellner, 2011).

2004 referandumundan bu yana sessiz olan muhalefet, bu maddeler için referanduma gidilmesine büyük tepki göstermiştir. Özellikle Chavez’e Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verilerek meclisin devre dışı bırakılması ve 1999 Anayasası ile getirilen Başkanlık dönemini 2 dönemle kısıtlayan maddenin kaldırılması muhaliflerde, doğal olarak yönetimin iyice otoriterleştiği algısını yaratmıştır (Corrales ve Penfold, 2011: 30 – 31). Üstelik yine bu dönemde muhalif olan Venezuela’nın en büyük TV kanallarından biri olan RCTV’nin lisansının

yenilenmemesi de, basın özgürlüğünün ihlâl edildiği sebebiyle üniversitelerden sendikalara toplumun birçok kesiminden tepki toplamıştır. Bunun yanında, Hugo Chavez, 1998 Seçimleri öncesinde neredeyse tüm konuşmalarında yolsuzluğa son vereceği sözünü vermiştir. Ancak iktidarında Venezuela Latin Amerika'nın en yüksek yolsuzluk istatistiklerine sahip ülkesi haline gelmiştir (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 17 Haziran 2016). Bu da gerek muhalif gerekse Chavez'i destekleyen kesimlerden (örneğin Chavez'i iktidara taşıyan sol blok MVR'nin içinden) tepki toplamıştır. Tüm bu sebepler dolayısıyla, gerek muhalif kesimlerin gerekse iktidar hareketinin içindeki kesimlerin karşı çıkması sebebiyle 2007 Referandumu, alışılmışın dışında çok düşük bir katılımı (yüzde 66) gerçekleştirilmiş ve Hugo Chavez *ilk defa* bir seçimi kaybetmiştir (Ulusal Seçim Merkezi, 17 Haziran 2016).

Dönemin en önemli gelişmelerinden biri, sol blok MVR'nin parçalanmaya başladığını gören Başkan Chavez'in yeni bir siyasi parti oluşturmaya başlama çalışmalarıdır. Bu çalışmalar sonucunda 2007 yılında *Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi (PSUV)* kurulmuştur. Temel olarak MVR'nin içindeki sosyalist tüm yapılar PSUV'ü oluşturmuştur. Yeni partinin kuruluşundan bir yıl sonra yerel seçimler yapılmış ve Chavez yönetimi 5 valiliği (başkent Caracas da dâhil) kaybetmiştir. Burada asıl önemli olan ise ülkenin en yoksul kesiminin yaşadığı Sucre bölgesinin valiliğinin de kaybedilmesidir ki bu gelişme Chavez iktidarının yoksul kesimlerden de oy kaybettiğini göstermektedir (Ellner, 2011: 204). Üstelik bu sonuçlar seçimin adil koşullarda yapıldığının şüpheli olduğu bir durumda ortaya çıkmıştır. Seçimlerin hemen öncesinde 100'den fazla PSUV adayı, 200'den fazla muhalif aday yolsuzluk soruşturması sebebiyle soruşturmaya maruz kalmış, Venezuela Anayasa Mahkemesi de tüm bu adayların adaylığını düşürmüştür. Hükümet ise gerekçenin yolsuzlukla savaşmak olduğunu söylemiştir. Bir diğer önemli gelişme ise bugün halen devam eden ve çok ses getiren Antonio Ledezma davasının yine bu seçimlerden hemen önce başlamasıdır. Seçimlerde Karakas Belediye Başkanlığını kazanan muhalif Antonio Ledezma yolsuzluk soruşturmasına maruz kalmış, arkasından 2009 yılında Meclis tarafından belediye başkanlığı yetkileri kısıtlanmış (Ellner, 2011: 206) ve en sonunda yolsuzluk suçlamaları sebebiyle 2015 yılında tutuklanmıştır. Hükümet kendisini yine yolsuzlukla savaştığını söyleyerek savunmuş, muhalefet ise kendi seslerinin kısılmaya çalışıldığını savunmuştur. Ledezma davası bugün de ülke gündemini oldukça meşgul

eden bir davadır, dava bir nevi iktidar - muhalefet çatışmasının sembolü haline gelmiştir.

Hükümet kanadının gündemini ise iki başkanlık dönemi hakkını da kullanan Hugo Chavez'i yeniden ülke Başkanı seçtirebilme formülleri meşgul etmiştir. Nihayetinde 2009 yılında seçilmiş tüm görevliler için dönem yasaklarını kaldırmak adına referanduma gidilme kararı alınmıştır. Chavez döneminin geneline bakıldığında yine düşük bir katılım oranıyla, yüzde 70'le yapılan seçimlerde dönem kısıtlamalarının kaldırılması seçmenlerin yüzde 54'ünün evet oyu vermesi ile onaylanmıştır. Sonuç olarak bu gelişme Chavez dönemi demokrasisi hakkında daha çok şüphe doğurmuş ve muhaliflerin bu konuda endişelerinin artmasına sebep olmuştur (Corrales ve Penfold, 2011: 35-37).

Hugo Chavez, 2009 referandumundan 5 Kasım 2013'teki ölümüne kadar 2 büyük seçimde daha muhalefeti mağlup etmiştir. 2012 Başkanlık seçimleri Venezuela seçim tarihinde en yüksek katılımın olduğu seçimdir ve yine bu seçimde Hugo Chavez oyların yüzde 55'ini alarak başkan seçilmiştir. MUD'un desteklediği aday Henrique Capriles ise oyların yüzde 44'ünü almıştır. Fakat yeniden Başkan seçilmesinden kısa süre sonra Hugo Chavez kansere yakalanmış ve 5 Kasım 2013'te hayatını kaybetmiştir. Ölümünden önce, 8 Aralık 2012'de yaptığı bir televizyon konuşmasında ise seçmenlerine kendisinden sonra dönemin Başkan Yardımcısı ve Dışişleri Eski Bakanı Nicolas Maduro'yu seçmelerini öğütlemiştir (Lansford, 2015: 425).

2.4. NICOLAS MADURO DÖNEMİ VE 2014 PROTESTOLARI (2013 -)

Hugo Chavez'in ölümünün ardından Başkanlık koltuğuna önce vekâleten daha sonra ise seçilerek oturan Nicolas Maduro aslında 1998 sonrası oluşan yeni siyasi akımın kurucularından biridir. 1992'deki başarısız darbe girişiminin ardından Hugo Chavez'in hareketine katılan Nicolas Maduro o dönem otobüs şoförü ve Şoförler Sendikası Başkanı'dır. Maduro, 1998 seçimlerinde Ulusal Meclis'e, Anayasa Referandumu öncesi Anayasal Meclis'e seçilmiş, Başkan Chavez tarafından 2006 yılında Dışişleri Bakanlığı'na, 2012 yılında ise Başkan Yardımcılığı'na getirilmiştir. Chavez'in ölümünün ardından seçimler düzenlenene kadar da Başkanlık koltuğuna geçmiştir (Levine, 2015).

Başkan Chavez'in ölümünün ardından muhalefetle hükümet arasındaki ilk kriz başkanlık seçimlerinin düzenleneceği tarih konusunda ortaya çıkmıştır (Handlin, 2016). Hükümet seçimlerin hemen yapılması gerektiğini savunurken muhalefet seçimlere hazırlanmak adına daha ileri bir tarihte seçimlerin düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. Ancak Ulusal Seçim Komisyonu (CNE), seçimlerin Chavez'in ölümünden sonraki beşinci haftada yapılmasına karar vermiştir (Salas, 2015). Nicolas Maduro, PSUV ve sol partilerin oluşturduğu koalisyon, GPP tarafından başkanlık seçimlerine aday gösterilmiştir. Muhalefet bloğu MUD'un adayı ise 2012 seçimlerinde Hugo Chavez'e karşı yarışan ve yüzde 11 oy farkıyla seçimi kaybeden Henrique Capriles'tir. Seçim kampanyalarında Maduro, Chavez'in mirasçısı olduğuna vurgu yaparken Capriles kötüye giden ekonomiyi düzeltereğini vurgulamıştır. 14 Nisan 2013 tarihinde yapılan Başkanlık Seçimlerinde oyların yüzde 50,6'sını alan Maduro ülke başkanı seçilmiştir. Capriles ise seçimleri 300 bine yakın oy ve yüzde 1,49 oy farkı ile kaybetmiştir (Ulusal Seçim Merkezi, 10 Ağustos 2016). Seçimlerin bu derece az bir farkla sonuçlanması ülke içinde ve dışında seçim sonuçlarının güvenilirliği konusunda tartışma yaratmıştır, ABD seçim sonuçlarını tanımayacağını ilan etmiştir (Handlin, 2016; *New York Times*, 10 Ağustos 2016). Muhalefet seçim sonuçlarını kabul etmemiş ve Anayasa Mahkemesine itirazda bulunmuştur. Ayrıca seçmenleri sokağa çıkmaya davet etmiş ve binlerce kişi protestolara katılmıştır. 7 Ağustos'ta ise Anayasa Mahkemesi seçimlerin adil olduğuna karar vermiştir (Salas, 2015: 210).

Hugo Chavez girdiği tüm seçimlerde rakiplerini çift haneli yüzdelerle geride bırakırken Maduro'nun seçimi çok az bir farkla kazanmasının sebebi ülkedeki ekonomik gelişmelerdir (Nelson, 2015; Cerra, 2016). Başkan Chavez'in ölümünün hemen öncesinde ülke meclisinden geçen devalüasyon kararı sonucunda ülke para birimi Bolivar'ın bire on yedi oranında değer kaybetmesi ile ülkedeki enflasyon rakamlarında ciddi bir yükselme olmuş ve enflasyon 2012'de yüzde 24 iken 2014'te yüzde 75'e kadar çıkmıştır (Dünya Bankası Verileri, 10 Ağustos 2016). Petrolden başka neredeyse hiçbir şey üretmeyen Venezuela uzun yıllarda temel gıda maddelerinde dahi dışa bağımlı bir ülke haline gelmiştir. Devalüasyon kararı ile fiyatları yükselen ithal malların içinde temel gıda maddeleri de vardır ve artan enflasyonun etkisi de eklenince söz konusu maddelere ulaşım neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Maduro'nun yönetimi sırasında meydana gelen bu olumsuz ekonomik

gelişmeler muhalefeti oldukça güçlendirmiştir ve bu sebeple Capriles liderliğindeki muhalefet seçimlerde oy arttırmayı başarmıştır (Ellner, 2014).

Şubat 2014'te artan suç oranları ve ekonomideki kötü gidişat protesto edilmeye başlanmış ve bu protestolar artan enflasyon, gıda kıtlığı ve otoriterleşen rejim sebebiyle Başkan Maduro'yu istifa etmeye çağıran bir harekete dönüşmüştür. Muhalefet, "Çıkış" adını verdiği bu hareketle 1999 Anayasasına dayanarak Maduro'nun başkanlıktan geri çağırılmasını talep etmiştir (Fields, Duval-Hernandez ve Frejie, 2015). Anayasaya göre geri çağırma referandumu seçilmişlerin iki yıllık görev süresini doldurduktan sonra yapılabilmektedir dolayısıyla hükümet bu talebe karşı çıkmıştır. Güvenlik güçleri ile protestocular arasında çıkan çatışmalar sonucu sivil, protestocu, polis ve asker dâhil 43 kişi hayatını kaybetmiştir. Olayların sonlanması için taraflar Güney Amerika Devletleri Birliği (UNASUR) aracılığıyla müzakerelere başlamış ancak müzakerelerden olumlu bir sonuç çıkmamıştır (Salas, 2015: 211 - 214).

GPP ile MUD'un karşı karşıya geldiği bir diğer önemli seçim ise 2015 Parlamenter Seçimleridir. Seçimlerde PSUV'nin adayı 2002 Darbe girişimi sırasında Chavez'in göreve geri dönmesini sağlayan ordu mensubu Diosdado Cabello iken 2008'de MUD'a katılan AD'nin adayı Henry Ramos Allup olmuştur. 2015 seçimlerini tarihi bir seçim haline getiren ise 1998 yılından günümüze Chavez hareketinin kaybettiği ilk parlamenter seçim olmasıdır (Hawkins, 2016). 6 Aralık 2015'te yapılan seçimlerde MUD oyların yüzde 56,2'sini alıp 167 koltuktan 109'unu kazanarak mecliste çoğunluğu sağlayan bir sonuç elde etmiştir. PSUV ise oyların yüzde 40,9'unu alarak 55 koltukla mecliste azınlığa düşmüştür (Ulusal Seçim Merkezi, 10 Ağustos 2016). Mecliste çoğunluğu kazanan MUD ise şu sıralarda Başkan Maduro'yu geri çağırma referandumunu düzenlemek için çalışmaktadır.

Sonuç olarak petrol ekonomisi 1900'lü yıllardan bu güne Venezuela siyasetinde büyük rol oynamıştır ve oynamaktadır. Askeri diktatörlükler döneminde ham petrol çıkarma hakkı devlet tarafından British Petrol, Shell ve Chevron gibi dünyanın büyük petrol şirketlerine kiralanmıştır (Ellner, 2008). Punto Fijo Paketi sonrası ise PDVSA kısmen de olsa kamulaştırılmıştır. Ancak 1980'li yıllarda ise tüm kıtada hızla yayılan neoliberal ekonomi politikaları Venezuela ekonomisine de uygulanmış ve ülkede petrol üretimi IMF önerileri ile özel şirketlere devredilmiştir. Venezuela siyaseti konusunda uzman birçok siyaset bilimciye göre (Karl, 1987; Salas,

2005 ve Ellner, 2008) ÷lkede demokrasinin hiç sekteye uğramadan 40 yıl devam etmesinin tek sebebi, 1958 – 1998 yılları arasında ÷lkeyi yñneten elit zñmrenin petrol gelirlerinin paylaşılmaması konusunda başarılı ve işe yarayan bir uzlaşmaya varmış olmasıdır. Pakt demokrasisi süresinde kamuda birçok iş olanağı yaratılmış, bu işler aracılığıyla ÷lkede orta sınıf oluşturulmuş ve petrol gelirleri orta ve üst sınıf tarafından paylaşılmıştır. Kısaca ÷lkenin petrol gelirleri ÷lkenin elit kesimi ve özel petrol şirketleri arasında paylaşılmış ve böylece siyasi krizlerin çıkması engellenmiş ve pakt demokrasisi de orta sınıf tarafından desteklenmiştir. Hugo Chavez'in seçilmesi ve PDVSA'nın tamamen kamulaştırılması ile bu uzlaşma sona ermiş, yeni bir elit uzlaşması sağlanamamış ve politik çatışma ortaya çıkmıştır (Forelle ve Howard, 2015). Öte yandan, 2014 Protestoları ile oldukça şiddetlenen bu çatışmanın politik ve çevresel değil, aksine *sosyal çatışma* olduğunu savunan bir kesim de mevcuttur (Lander, 2005; Alvarez 2006; Bebbington, 2011; Calderon, 2013 vb.). Bu kesime göre söz konusu çatışmalar Chavez'in otoriter politikaları ve toplumu polarize etmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu konu ile ilgili görüşler, çatışmanın tarafları, çatışmayı şiddetlendiren siyasi krizler ayrıntılı olarak bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

3. BÖLÜM

VENEZUELA'DA SİYASİ ÇATIŞMALAR: AKTÖRLER, OLAYLAR VE ARGÜMANLAR

Venezuela'da yaşanan çatışmaların türü konusunda tartışmalar devam etmekte olsa da bu tezin temel argümanı bu çatışmaların güncel literatürde tartışıldığı gibi sosyal çatışma (Lander, 2005; Bebbington, 2011; Calderon, 2013; Kornblith, 2013 vb.) değil, çevresel etkenleri içeren politik bir çatışma olduğu yönündedir. Kısaca çatışmanın temel sebebi bugünün ekonomik krizi, toplumsal kutuplaşma ya da yönetimin otoriterleşmesi değildir, bu faktörler sadece çatışmayı hızlandırmakta ve derinleştirmektedir. İlk iki bölümde verilen teorik ve tarihsel bilgiler çerçevesinde bu bölümde Venezuela'da yaşanan çatışmaların neden çevresel etkenli politik çatışma türüne dâhil olduğu tartışılacaktır. Bunun için öncelikle söz konusu çatışmanın aktörleri ve yakın tarihsel bağlamı ele alınacak ve 1998 yılından bu yana, Hugo Chavez'in devlet başkanı olarak seçilmesinin ardından yaşanan siyasi kutuplaşma iki ayrı silahlı çatışma özelinde (2002'deki başarısız darbe girişimi ve 2014 yılında başlayan ve halen devam eden protestolar) incelenecektir. Daha sonra Venezuela örneği üzerinden, özellikle de petrol politikaları üzerinden, politik kutuplaşma ve çatışma konusunda farklı görüş ve verilere yer verilecektir.

3.1. ÇATIŞMANIN TARAFLARI

Venezuela'da gerek toplum, gerek siyaset iki kutba ayrılmıştır; Chavez ve onun ölümünden sonra Maduro'yu destekleyen Chavista Bloğu ve onların karşıtı muhalifler. Toplumunun bir kısmı Başkan Chavez'i ve onun ölümünün ardından Maduro'yu desteklerken, bir kısmı da rejimin otoriterleştiğini ileri sürerek muhalefet bloğunu desteklemektedir (Salas, 2015; Ellner, 2013; Gott, 2005).

3.1.1. Chavista Bloğu

Kendilerine Chavista Bloğu adını veren Büyük Vatansever Cephe (GPP) koalisyonunu oluşturan Chavez destekçilerinin ideolojik profili oldukça geniştir. Hugo Chavez sosyalist ve popülist söylemin yanında her zaman milliyetçi söylemi de

kullanmıştır. Ülkenin ulusal kahramanı Simon Bolivar'ın adını sıkça kullanması ve hatta ülkenin adını Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti, anayasasını Bolivarcı Anayasa olarak değiştirmesi, Guyana ve Kolombiya ile olan toprak sorunlarını sıkça dile getirip ulusal mirasa gönderme yapması bu söylemin eyleme dönüştüğünün de kanıtı olmuştur. Milliyetçiliğin yanında askeri geçmişi olan ve sosyalist söylemi de sıkça kullanarak sosyalist ekonomi politikaları uygulamaya koyan bir lider olan Chavez'i destekleyen kesimin oldukça geniş bir yelpazeye sahip olması da şaşırtıcı değildir (Gomes, Winter ve Rossi, 2016).

Başkan Chavez'in temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçerek karar alma sürecine halkı dâhil etmesi, topluluk meclisi denilen halk meclislerini oluşturup yerel kararları yerel halka bırakması, sosyal misyonlar aracılığıyla petrol gelirlerini halka dağıtması, halkı yönetimin direkt bir parçası yapmıştır. 2001 yılında yaptığı bir miting sırasındaki konuşmasında Chavez, eski demokratik sistemi eleştirmiş ve halkın demokratik sisteme daha etkin katılımı gerektiğini belirtmiştir (Gott, 2005: 38). Ülkenin demokrasi tarihinde ilk kez Chavez döneminde yerli halka anayasal haklar verilmiş, 1999 Anayasası ile yaşadıkları topraklar yerli halklara bağışlanmış ve yerlilere mecliste temsiliyet hakkı verilmiştir. 2009'da Brezilya'da yapılan Dünya Sosyal Forumunda kendisini feminist olarak tanımlayan Başkan Chavez kadın haklarına da büyük önem vermiş, kadınların toplumda ve siyasette daha aktif rol almalarını istemiştir, ev kadınlarına emeklilik sistemi getirmiş, ücretsiz kreşler açarak kadınların da çalışma hayatına katılmasının yolunu açmıştır (Ellner, 2010). Böylece kendisini destekleyenlerin saflarına Venezuelalı kadınlar da katılmıştır.

Sonuç olarak Chavez, tüm popülist liderler gibi seçmenleriyle arasında karizmatik bir bağ kurmuştur. 1992 darbe girişiminde başarısız olduğu halde, devlet televizyonunda yaptığı konuşma ile "şimdilik" başarısız olduk diyerek ve tüm sorumluluğu üzerine alarak sempati toplamıştır. Ayrıca milyarlarca dolarlık petrol gelirini sosyal yardımlara aktararak eğitim, sağlık ve sosyal güvenliği ücretsiz hale getirmiş böylece politik desteğini arttırmıştır. Yoksulluk ve yolsuzlukla mücadele edeceğini her konuşmasında dile getirmiş ve yolsuzluk konusunda başarısız olurken yoksullukla ciddi anlamda başarılı bir mücadele vermiştir. Chavez döneminde artan petrol fiyatlarının etkisiyle yaşanan bu ekonomik gelişmeler elbette ki Chavista bloğunun desteğini de arttırmıştır.

3.1.2. Muhalefet Bloğu

Anti-Chavista bloğu olarak adlandırabileceğimiz muhalefet; pakt demokrasisinin özneleri olan liberal ve muhafazakâr kesim ile radikal sol kesimden oluşur. Muhalefet de tıpkı Chavista bloğu gibi birçok farklı bileşeni; Liberal AD'yi, muhafazakâr COPEI'yi, sosyal demokrat PODEMOS'u, radikal sol UNT'yi ve daha birçok siyasi partiyi; Ticaret Odaları Birliği FEDECAMARAS'ı; İşçi sendikası CTV'yi aynı düzlemde bir araya getirmeyi başarmıştır (Alarcon, Alvarez ve Hidalgo, 2016). Radikal solcular, gerek pakt demokrasisi döneminde gerekse Chavez yönetimi süresince (1998 Seçimlerinde Chavez'i desteklemiş olsalar da) iktidar içerisinde yer alamamışlardır. Sol kesimin Chavez yönetimini eleştirdiği konular; yüksek yolsuzluk oranları, sosyalist ekonomiye tam anlamda geçilmemesi, popülizme ve güçlü başkanlığa ağırlık verilmesidir (Forelle ve Howard, 2015). Liberal ve muhafazakâr kesim ise Chavez'in ve onun selefi Maduro'nun otoriter, baskıcı ve demokrasiden uzak bir lider olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca ordunun siyasete fazla müdahil olduğunu, yargı bağımsızlığının ortadan kalktığını, ülke demokrasisinin zarar gördüğünü, yolsuzluğun, suç oranlarının arttığını ve hükümetin harcamalarında şeffaf olmadığını savunmaktadır (Nelson, 2015: 124).

Bunun yanında muhalifler hükümeti en çok PDVSA ve petrol üretimi özelinde sosyalist ekonomi programı üzerinden eleştirmektedir. PDVSA'nın, telekomünikasyon ve demir çelik şirketlerinin kamulaştırılmasını, yabancı şirketlerin yerli şirketlere oranla çok daha yüksek vergilere tabi tutulmasını, yabancı sermayenin de ülkeyi terk ettiğini belirten muhalefet, aynı zamanda yıllar boyunca PDVSA'nın üretim kapasitesinin artmamasını da eleştirmektedir. Şekil 7 (altta) bu eleştirinin doğruluğunu kanıtlar niteliktedir. Ülkede varil bazında yıllık petrol üretimi 1990'dan 2000 yılına kadar neredeyse her zaman artmışken, 2000 yılından sonra neredeyse sürekli azalmıştır. 2002 Genel Grevinin etkisiyle üretim iyice azalmış ancak ilerleyen yıllarda da gözle görülür bir artış göstermemiş, 2006 yılından günümüze üretim miktarı neredeyse düz bir çizgide ilerlemiş ve 2,5 milyon varil bandından ileriye gidememiştir. Chavez döneminde gerek kamu gerek özel sektöre yapılan yatırımlar kendisinden önceki dönemlere göre oldukça azalmıştır ve bu azalma petrol sektörü özelinde oldukça dikkat çekmektedir (Hammond, 2011: 369).

Şekil 7: Venezuela'nın Petrol Üretimi (Uluslararası Enerji Ajansı, 10 Ağustos 2016)

Sonuç olarak Chavista bloğu, popülist rejimlerde sıkça görüldüğü gibi çok geniş kesimleri içine dâhil etmiş (özellikle pakt demokrasinden dışlanan kesimleri) ve 1997 – 2006 yılları arasında MVR, 2007'den günümüze ise PSUV ve daha sonra Büyük Vatansever Cephe (GPP) çatısı altında toplanmıştır. Muhalifler de Chavista bloğu gibi içerisinde çok farklı ideolojiler bulunduran bir anti blok oluşturmuş, 2002 – 2005 yılları arasında Demokratik Koordinasyon, 2008'den günümüze ise Demokratik Birlik (MUD) çatısı altında toplanmıştır. Bu iki blok arasındaki çatışmalar 2000'li yıllardan günümüze kesintisiz olarak devam etmektedir.

3.2. CHAVEZ VE MADURO DÖNEMLERİNDE YAŞANAN ÇATIŞMALAR

1998 Seçimlerinden günümüze kadar Venezuela'da iktidar ve muhalefet sık sık karşı karşıya gelmiş ancak sadece iki çatışma şiddetli çatışmaya dönüşmüştür; 2002'deki darbe girişimi ve 2014'te başlayan protestolar. 2002 Darbe Girişimi, Chavez döneminde gerçekleşirken, 2014 Protestoları Maduro döneminde gerçekleşmiştir. Bu iki şiddetli çatışma dışında yaşanan ve ülkede tansiyonu sürekli

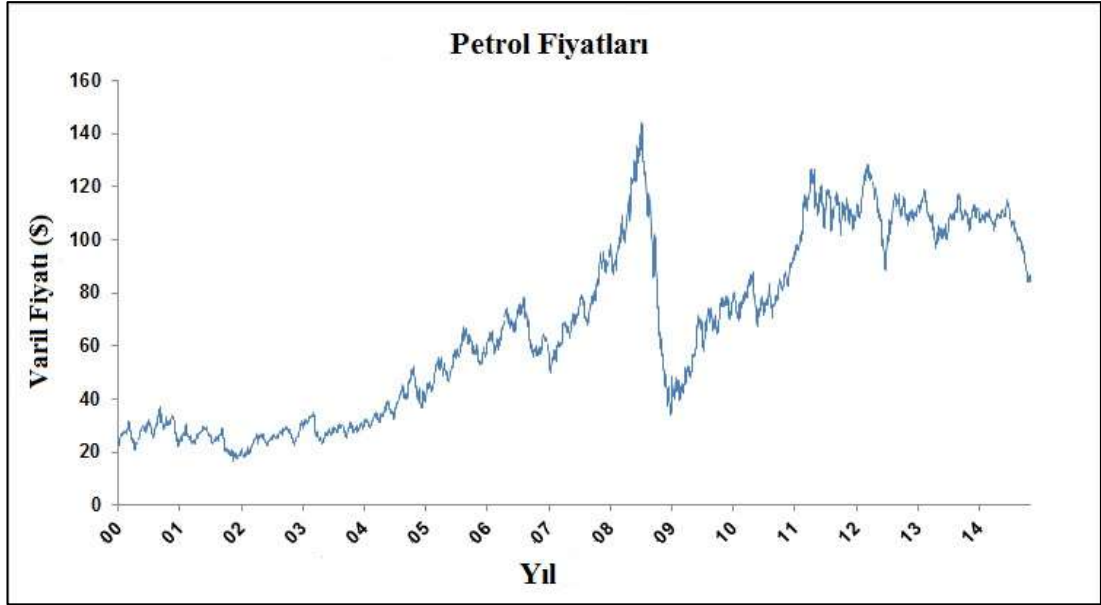
yüksek tutan birçok çatışma⁸ da meydana gelmiştir. Bir sonraki kısımda bu çatışmalar özelinde iktidar-muhalefet ilişkisi ayrıntılı olarak incelenecektir.

3.2.1. Hugo Chavez ve Muhalefet

Hugo Chavez'in iktidara gelişinin ilk yıllarında petrolün varil fiyatı sekiz ABD dolarıdır (Uluslararası Enerji Ajansı, 6 Ağustos 2016). Hugo Chavez'in bu fiyat düşüklüğünü gidermek için yürüttüğü temel politika ise Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütünde (OPEC) daha aktif rol almak olmuştur. Bu amaçla Venezuela 2001 ve 2002 yıllarında OPEC başkanlığını üstlenmiştir ayrıca Chavez 2000 yılında tüm OPEC üye ülkelerini bizzat ziyaret etmiştir. Burada amaç petrol fiyatlarını yükseltmek için OPEC ülkeleri arasında bir uzlaşma sağlamaktır (Weisbrot ve Sandoval, 2008). Aynı dönemde yeni hükümetin temel amacı PDVSA'yı tamamen kamulaştırarak tüm petrol gelirlerini devletin kontrolüne almayı sağlamaktır (Crisp, Levine ve Ray, 2015). Bu iki önemli politikanın tam anlamıyla başarıya ulaşması ve ABD'nin Irak ve Afganistan işgalleri sonrası artan petrol fiyatları Venezuela'yı oldukça zengin bir ülke haline getirmiştir.

Şekil 8'de (altta) de görüldüğü üzere 2000'li yıllarda 20 ABD doları olan varil petrol fiyatı, 2008 yılının Temmuz ayında ABD Başkanı George W. Bush'un petrol çıkarma yasağının kalktığına dair açıklamasının hemen ardından tarihin en yüksek rakamına, 146 ABD dolarına yükselmiştir (Uluslararası Enerji Ajansı, 9 Ağustos 2016). 2001 yılında ülke GSYH'sinin yüzde 20'si petrol ihracatından oluşurken bu rakam 2005 yılında yüzde 40'lara kadar çıkmıştır. Ayrıca 1997 yılında 97 milyar ABD doları olan GSYH, 2013 yılında yaklaşık beş kat artarak 438 milyar ABD dolarına yükselmiştir (Dünya Bankası Verileri, 9 Ağustos 2016). Bu derece yüksek gelir artışına sebep olan en önemli olay, 2001 yılında PDVSA'nın tamamen devlet kontrolü altına alınması ve petrol fiyatlarındaki büyük artıştır. Ancak petrol üretim kapasitesinin yatırımlar yoluyla arttırılmaması ilerleyen yıllarda petrol gelirlerinin azalmasına ve Maduro döneminde de ekonomik krizin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Ellner, 2008: 157).

⁸ 2002-2003 Genel Grevleri, 2004 Geri Çağırma Seçimleri, 2005 seçimlerinin muhalefet tarafından protesto edilmesi, 2007'de referandum seçimi sırasında yaşanan çatışmalar, Ledezma ve Lopez gibi muhalif liderlerin tutuklanması, muhalefetin 2014 bu yana Geri Çağırma Seçimlerini düzenlemek için yaptığı çalışmalar vb.

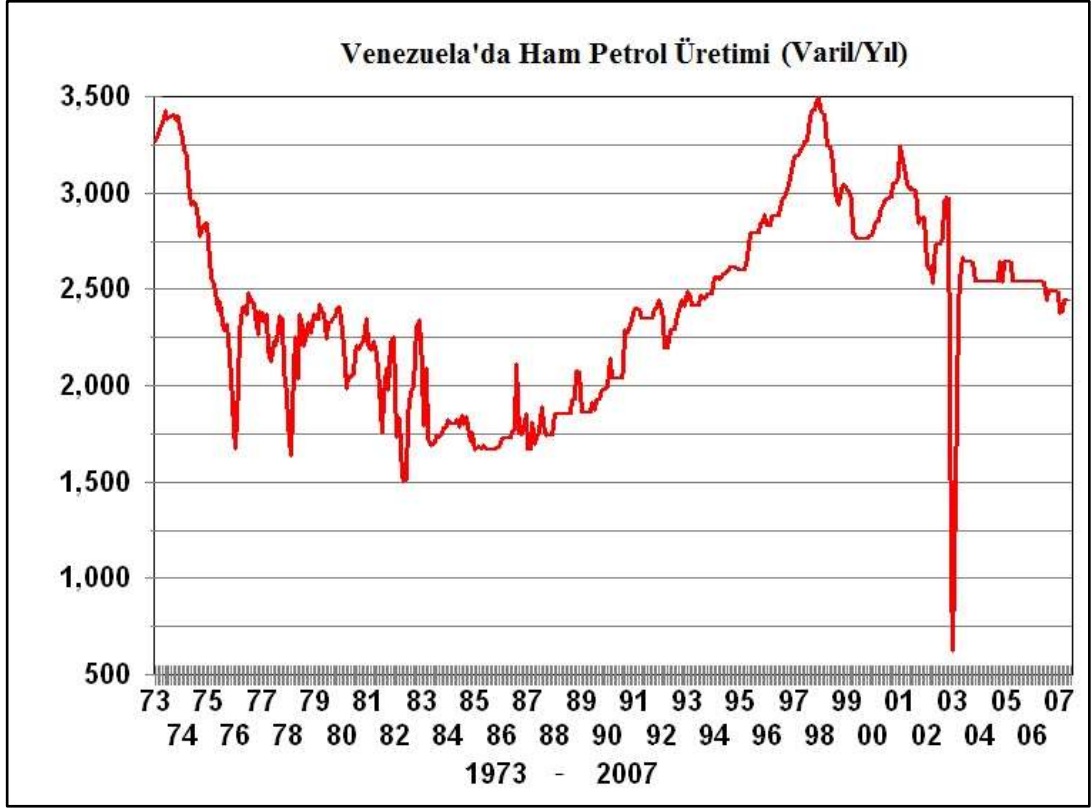

Şekil 8: 2000 – 2014 Yılları Arasında Petrolün ABD Doları Üzerinden Varil Fiyatları (Uluslararası Enerji Ajansı, 9 Ağustos 2016)

Chavez iktidarının ilk yıllarında PDVSA'nın kontrolü, hizmet sözleşmeleri ve danışmanlık hizmetleri özel petrol şirketlerine aittir, 2000'li yıllarda şirketin üst düzey yöneticilerinin tamamı Shell, Exxon Mobil ve Chevron Texaco gibi özel şirketlerden gelmiş kişilerden oluşmaktadır (Levine, 2015). Kasım 2001'de anti-neoliberal yasa paketi Başkan Chavez tarafından duyurulmuş ve bu paketin içindeki Hidrokarbon yasası ile PDVSA'nın tam anlamıyla kamulaştırılmasına karar verilmiştir. Hükümet yabancı şirketlerle olan anlaşmaları 2007 yılına kadar görüşmüş, bu süreçte yasa gereği yerel şirketlerden çok daha yüksek vergi ödemesi gereken Exxon Mobil ve Conoco Phillips gibi yabancı büyük şirketler Venezuela petrol piyasasından çekilmiştir (Salas, 2015: 149 - 152).

Ülkede yıllardır devam eden çatışmanın fitilini ateşleyen gelişme 2001 yılında, PDVSA'nın tamamen kamulaştırılacağı yasa paketinin açıklanmasının ardından yaşanmıştır. Venezuela Ticaret Odaları Federasyonu FEDECAMARAS'ın desteğiyle ülkenin en büyük sendikası CTV genel grev ilan etmiş böylece petrol üretimi durma noktasına gelmiştir. Düzenlenen grevler sonucunda, Şekil 9'da da (altta) görüleceği üzere, üretilen günlük varil petrol miktarında ciddi bir düşüş yaşamıştır. 2001 yılında, ülkede günde ortalama 3 bin varil petrol üretilirken, genel grev sonucunda bu miktar 550 varile kadar düşmüş, bu da GSYH'de çok ciddi bir düşüşe sebep olmuştur. 2001

yılında GSYH 123 milyar dolar iken grev sonrası bu rakam 84 milyar dolara kadar gerilemiştir (Dünya Bankası, 13 Mayıs 2016).

Şekil 9: Venezuela’da 1973 – 2007 Yılları arasında Üretilen Günlük Petrol Miktarları, (Lilith eZine Dergisi, 13 Haziran 2016).

Grevin amacı ülkede petrol üretimini tamamen durdurarak ülke ekonomisini durdurmak ve Başkan Chavez’i istifaya zorlamaktır. Ancak Chavez istifa etmek yerine PDVSA’nın yönetim kadrosunu tamamen değiştirmiş ve greve katılan yaklaşık 18,000 PDVSA çalışanını işten çıkarmıştır (Hammond, 2011: 357). Bunun üzerine muhalefet, ordudan da destek alarak 11 Nisan 2002’de Chavez’e darbe girişiminde bulunmuştur. Bu girişim sırasında Chavez tutuklanmış, anayasa ve meclis lağvedilmiş, FEDECAMARAS başkanı Pedro Carmona da geçiş hükümetinin Başkanı olmuştur. Ancak binlerce kişinin başkanlık sarayına yürüyerek Chavez’in yönetime dönmesini istemesi ve ordudan bir kesimin darbeye karşı harekete geçmesi ile Hugo Chavez görevine geri dönmüş, Carmona ise siyasi sığınmacı olarak ABD’ye yerleşmiştir. Darbe girişimi süresince çoğunluğu muhalif, 19 kişi hayatını kaybetmiştir (Ellner, 2008).

Darbe girişiminin ardından ülkede kutuplaşma iyice derinleşmiş taraflar birbirlerini demokratik olmamakla suçlamışlardır. Hugo Chavez darbenin ABD tarafından planlandığını sıkça dile getirmiş ve muhalifleri ABD'nin maşası olmakla suçlamıştır. ABD'de yaşayan bir avukat olan Eva Golinger, ABD'deki Bilgiye Erişim Özgürlüğü Yasası (FOIA) aracılığıyla Venezuela'daki darbe girişimine ilişkin belgeleri hükümetten talep ederek 2011 yılında 'Chavez Şifresi' isimli bir kitap yayımlamıştır. Resmi belgelere dayanarak yazılan bu kitapta Golinger, darbe girişiminde Demokrasi için Ulusal Yardım (NED) Örgütünün rolünü incelemiştir. NED, tüm dünyada demokrasiyi ve demokratik kurumların güçlenmesine adanmış kar amacı gütmeyen bir örgüttür (NED, 9 Ağustos 2016). Bu amaçla da NED'in bütçesine ABD'nin Ulusal Meclisinden 2004 yılında 40 milyon ABD doları aktarılmıştır (ABD Kongre Bütçe Ofisi, 9 Ağustos 2016). NED bu bütçeden Venezuela muhalefetine yüksek meblağlar aktarmıştır. Kısaca ABD meclisinden maddi destek alan bir kurum, Venezuela'da darbe girişiminde bulunan muhalefete doğrudan maddi destek sağlamıştır ve bu durum Golinger tarafından belgelerle kanıtlanmıştır. Ayrıca Golinger, ABD istihbarat örgütü CIA'nın darbe girişiminden haberdar olduğuna ve bu konuda Venezuela hükümetini uyarmamasına da dikkat çekmiştir, bu da Venezuela'daki çatışmayı UCDP'nin sınıflandırmasına göre (askeri olmayan) yabancı destekli devlet-içi çatışmalara sokmaktadır (Golinger, 2006: 66 – 67; CNN, 9 Ağustos 2016). Son olarak darbe girişiminin hemen ardından Beyaz Saray sözcüsü Ari Fleischer'in yaptığı açıklamada ABD'nin darbeye destek verdiğini ima etmesi oldukça tartışılmıştır (*The Guardian*, 9 Ağustos 2016). Tüm bu sebeplerle darbe girişimi sonrası Başkan Chavez muhaliflerin ABD tarafından bir araya getirilip maddi açıdan desteklendiğini ve ABD'nin amacının kapitalist ekonomiye sahip bir Venezuela olduğunu ve PDVSA'nın gelirlerine özel şirketler aracılığıyla sahip olmak istediğini savunmuştur (Golinger, 2006: 127).

Bu gelişmelerin ardından Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Chavez hükümeti ve Demokratik Koordinasyon üyelerini müzakereye davet etmiştir⁹. Her iki tarafın da kabul etmesiyle *Ulusal Diyalog için Başkanlık Komisyonu* isimli bir komisyonla müzakereler başlamış ve 2003 yılının Şubat ayında Chavez'i başkanlıktan geri çağırmak için seçimlerin

⁹ "Venezuela'da Diyalog Sürecinin Desteklenmesi" isimli Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) Raporuna http://www.oas.org/en/media_center/press_release.asp?sCodigo=E-165/02 adresinden ulaşılabilir.

yapılmasına karar verilmiştir¹⁰. Fakat 1999 Anayasasına göre seçilmiş bir politikacının görevinden geri çağırılmasının tek yolu seçmenlerin yüzde 20'sinden imza toplanmasıdır ve muhaliflerle Chavez güçleri yine bu noktada karşı karşıya gelmiştir. Venezuela Ulusal Seçim Kurulu (CNE) üyelerinin Chavez taraftarı olduğunu savunan muhalifler (başarısız darbe girişiminin ardından isimlerini Demokratik Koordinasyon olarak değiştirmişlerdir) topladıkları yeter sayıdaki imza sayısının 800,000 tanesinin CNE tarafından hukuksuz bir şekilde iptal edildiğini savunmuştur. CNE ise aynı kişilerin farklı bölgelerde toplanan imza listelerine imza attıklarını ve bu yüzden listelerden çıkarıldıklarını ifade etmiştir (Salas 2015: 201). Bu tartışmalar devam ederken muhalefet yeterli oy sayısı olan 2,4 milyona ulaşmış ve referandumun 15 Ağustos 2004'te yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan seçimi ise Hugo Chavez oyların yaklaşık yüzde 60'ını alarak kazanmış ve böylece muhalefetin kendisini görevden düşürmek için yaptığı her hamleyi etkisiz hale getirmiştir.

2001 anti-neoliberal yasa paketiyle yaşanan büyük kamulaştırma dalgası sosyalist ekonomi yanlısı hükümet ile eski neoliberal ekonomik sistemin devam etmesini isteyen muhalif kesimin ilk kez karşı karşıya geldiği politik çatışmadır (Ellner, 2008: 109). 2002 ve 2004 yılları arasında grevler, darbe girişimi ve geri çağırma referandumu süresince aralıklı olarak devam eden çatışma, tarafların uluslararası örgütler aracılığıyla müzakere etmesi ve demokratik yolları seçmesi sonucu geçici olarak da olsa çözüme kavuşmuştur (Golinger, 2006). Bu süreçte ülkede siyasi kutuplaşma belirginleşmiş, iki taraf da iktidarı ele geçirmek veya elinde tutmak için oldukça büyük çaba sarf etmiştir. Petrol fiyatlarının artması ve PDVSA'nın kamulaştırılmasıyla kamu gelirlerinin artması sonucu Chavez hükümetinin eli güçlenmiştir. 2003 yılında petrolden elde edilen her 700 ABD dolarının 500'ü, 2006 yılında ise petrolden elde edilen her 2000 ABD dolarının 1000'i sosyal yardımlar için harcanmıştır (Mahler, 2009: 12). 2004 ile 2013 yılları arasında PDVSA gelirlerinden 208 milyar ABD dolarının sosyal yardımlar aracılığıyla halka dağıtılması ile Chavez'in halk desteği de popülaritesi de güçlenmiştir (Salas, 2015: 164). İktidar halktan gelen desteği arttıkça sosyalist ekonomi politikalarına hız vermiştir.

¹⁰ 1999 Anayasasının 72. Maddesine göre ülkede seçilmiş tüm görevliler, görev sürelerinin yarısını doldurduktan sonra, kayıtlı seçmenlerin yüzde 20'sinin imzasının toplanması ile düzenlenecek referandum sonrası geri çağırılabilir.

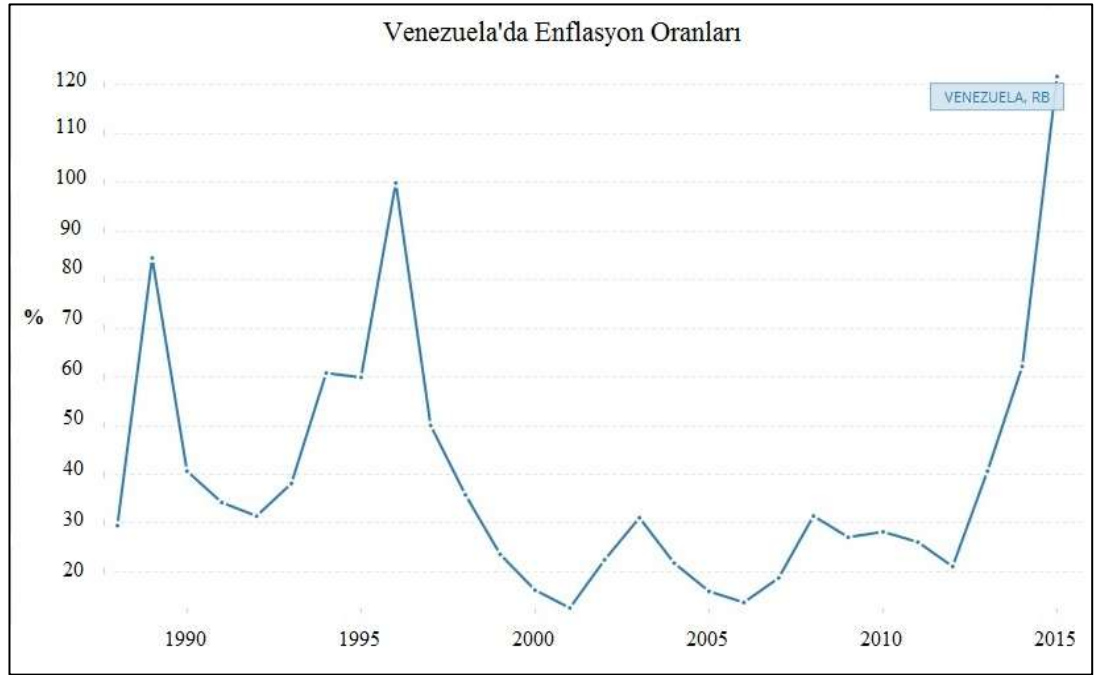
Muhalefet, Chavez iktidarı boyunca demokratik sürecin, basın özgürlüğünün, mülkiyet haklarının, dış ilişkilerin zarar gördüğünü, yolsuzluk ve suç oranlarının ciddi biçimde arttığını, petrol sektörünün, ekonominin zarara uğratıldığını savunarak 2004 yılından sonra da iktidarın seçimlerle geri çağırılmasını talep etmeye devam etmiştir (Levine, 2015: 48). Hugo Chavez'in 2013 yılında ölümünün ardından muhalefet aynı gerekçelerle Başkan Maduro'nun geri çağırılmasını talep etmektedir.

3.2.2. Nicolas Maduro ve Muhalifler

Hugo Chavez'in ölümünden günümüze kadar ülkede 3 genel seçim yapılmıştır; Nisan 2013 Başkanlık seçimleri, Aralık 2013 Yerel seçimleri ve Aralık 2015 Parlamento seçimleri. Başkanlık seçimlerini yüzde 1,49 gibi az bir oranla kazanan Nicolas Maduro ve partisi, seçimlerin hemen ardından yerel seçim çalışmalarına başlamıştır. Aynı yılın aralık ayında düzenlenen yerel seçimleri ise PSUV'nin bloğu GPP oyların yüzde 48,6'sını alarak 337 belediyenin 210'unu kazanmıştır. Muhalif MUD ise oyların yüzde 39,3'ünü ve 53 belediyeyi kazanmıştır. Fakat 2 yıl sonra düzenlenen parlamento seçimlerinde GPP, MUD karşısında büyük bir yenilgiye uğramış, ulusal mecliste çoğunluğu kaybetmiştir. MUD oyların yüzde 65'i ile mecliste 109 koltuğu kazanırken, GPP oyların yüzde 33'ü ile 55 koltuk kazanabilmiştir (CNE, 15 Ağustos 2016). 2015 seçimleri, 1998 yılından günümüze muhalefetin başarılı olduğu *ilk* genel seçimdir.

Nisan 2013 Başkanlık seçiminin hemen ardından CNE tarafından resmi seçim sonuçları ilan edilmiş, seçimin galibi yeni ülke Başkanı Maduro ise yaptığı ilk açıklamada "Hugo Chavez'in oğluyum. Ben bir Chavista'yım. (...) Onun mirasını devam ettireceğim ve yoksulları koruyacağım" demiştir (El Cezire, 16 Ağustos 2016). Yaklaşık üç yüz bin oy farkı ile seçimi kaybeden MUD koalisyonu lideri Capriles ise seçim sonuçlarını tanımadığını açıklayarak Maduro'ya şöyle seslenmiştir: "Bir korkak gibi resmi seçim sonuçlarının açıklanmasını aceleye getirerek gayri meşru bir başkan olduğunu kanıtlamış oldun" (El Nacional, 16 Ağustos 2016). Capriles ayrıca Anayasa Mahkemesine başvurarak seçim sonuçlarının yeniden sayılmasını istemiştir. Bu dönemde muhalifler yine sokaklara dökülüp oyların yeniden sayılması için protestolar düzenlemiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi 7 Ağustos'ta bu talebi reddetmiştir (El Universal, 17 Ağustos 2016).

Muhalefetin, Maduro yönetimine yönelik iki temel eleştirisi vardır; ekonomideki kötü gidişat ve yüksek suç oranları. Ülkenin GSYH'si sürekli artsa da Maduro'nun başkanlığı döneminde ülke ekonomisi genel anlamda kötü bir gidişat göstermiştir. 1998 yılında 91 milyar ABD doları olan GSYH, 2010 yılına kadar sürekli bir artış göstererek 400 milyar ABD dolarına yükselmiş, 2014 yılında ise 500 milyar ABD dolarını aşmıştır (Dünya Bankası Verileri, 17 Ağustos 2016). Fakat petrol fiyatlarındaki düşüş ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Ocak 2014'te 106 ABD doları olan petrolün varil fiyatı daha sonra düşüşe geçerek Ocak 2015'te 53 ABD dolarına kadar gerilemiştir (Uluslararası Enerji Ajansı, 17 Ağustos 2016). Chavez iktidarının başlangıcından 2014 yılına kadar Venezuela ekonomisi ciddi anlamda iyileşme yaşamıştır. GSYH her yıl artarken, 2004, 2005 ve 2006 yıllarında ekonomik büyüme yüzde 20'lere yaklaşmıştır. Ayrıca 2002 (Genel Grev sebebi ile) ve 2009 (Ekonomik Kriz sebebi ile) hariç 2014 yılına kadar ülkede cari işlemler dengesi her zaman pozitifdir. Ancak 2015 yılında ekonomi cari açık vermeye başlamıştır (Weisbrot ve Sandoval, 2008:9; Mahler, 2009; Dünya Bankası Verileri, 17 Ağustos 2016).

Şekil 10: 1987 - 2015 Yılları Arası Tüketici Fiyatlarına Göre Yıllık Enflasyon Oranları (Dünya Bankası Verileri, 17 Ağustos 2016)

Ülkedeki enflasyon sorununun uzun soluklu bir sorun olduğu üstteki şekilden de açıkça görülmektedir. Güncel enflasyon oranları ile 1990'lı yılların oranları

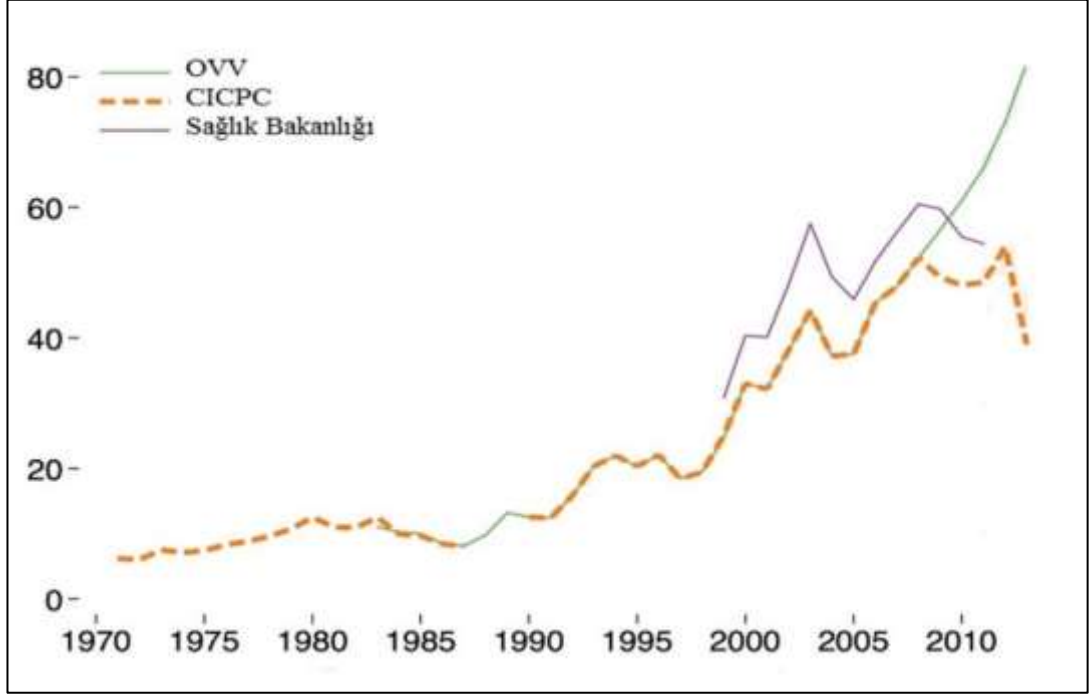
karşılaştırıldığında büyük bir fark göze çarpmamaktadır. Ancak Hugo Chavez'in iktidarı boyunca geçmişe göre oldukça düşük seviyelerde olan enflasyon, 2012 yılından günümüze hızla artmış ve 2015 yılında yüzde 122 oranına kadar çıkmıştır (Dünya Bankası Verileri, 17 Ağustos 2016). Bunun sonucunda ise ithal edilen temel gıda maddelerinin fiyatları oldukça yükselmiş, gıda kıtlığı baş göstermiştir (Handlin, 2016). Hükümet bu duruma sosyal yardımları arttırarak, gıda kara borsası ve gıda istifçiliğine savaş açarak cevap vermiştir (Salas, 2015). Hugo Chavez'in hayata geçirdiği Mercal Misyonu ile kamu malı olan süpermarketlerdeki ürünler maliyetine veya az kârla satılmaktadır. Gıda kıtlığının başlaması ile Mercal Misyonuna devlet bütçesinden ayrılan payın miktarı arttırılmıştır (Pearson, 2016). Ayrıca istifçilikle malları ellerinde tutup geceleri çok yüksek fiyatlarla kara borsa satışları yapanlara ağır cezalar verilmesini öngören yasalar meclisten geçmiştir (Crisp, Levine ve Ray, 2015). Ancak bu durum 2012'de yüzde 25'lere kadar düşen yoksulluk sınırının, 2015 yılında yüzde 33'e çıkmasına engel olmamıştır, ayrıca ülke GSYH'si 2010 yılında 400 milyar ABD dolarına yaklaşmışken, 2015 yılında 370 milyar dolara gerilemiştir (Dünya Bankası Verileri, 17 Ağustos 2016). Hükümet Ocak 2016'da iki aylık Ekonomik Olağanüstü Hâl ilan ederek Başkan Maduro'ya Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi vermiş ve Maduro bu yetkiyi kamu harcamalarını arttırmak ve daha fazla kamulaştırma için kullanmıştır (Fields, Duval-Hernandez ve Frejje, 2015). Ülkenin en büyük holdinglerinden *Empresas Polar*'ın sahibi Lorenzo Mendoza olağanüstü hâl ve dolar kıtlığı hakkında eleştirilerde bulunmuş, bu kıtlık sebebi ile hammadde ithal edemediği için şirketlerinde yiyecek üretiminin durabileceğini belirtmiştir. Hükümet ise Mendoza'yı halkı galeyana getirmekle suçlamış, hakkında soruşturma başlatmıştır (Fox News; Bloomberg; Reuters, 18 Ağustos 2016).

Venezuela ekonomisinin en önemli güncel sorunlarından bir diğeri piyasalardaki döviz eksikliğidir, ülkede 2015 yılının döviz rezervi 15 milyar dolara gerileyerek 2003 rakamlarının dahi gerisine düşmüştür (Dünya Bankası Verileri, 17 Ağustos 2016). Hugo Chavez döneminde uygulanan anti-neoliberal ekonomi politikaları (kamulaştırmalar sonucu yabancı şirketlere el konulması, yabancı şirketlerden yerli şirketlere oranla daha fazla vergi alınması vb.) ve ülkede sürekli devam eden istikrarsızlık sebebi ile ülkeye gelen yabancı yatırım 2000'li yıllardan günümüze kadar gittikçe azalmıştır (Pearson, 2016). Ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırım 2000 yılında 6 milyar ABD doları iken, 2006 yılında 200 milyon ABD

dolarına, 2010’da ise eksi 1,1 milyar ABD dolarına kadar gerilemiştir (Dünya Bankası Verileri, 17 Ağustos 2016). Hükümet ekonomik krizi ülkenin para birimi Bolivar’ı devalüe ederek düzeltmeye çalışmıştır. Bolivar, ABD dolarına karşı Şubat 2013’de yüzde 32, Ekim 2014’te yüzde 61 ve Şubat 2016’da yüzde 37 oranında devalüe edilmiştir. Ayrıca “Marjinal Para Birimi Sistemi (Simadi)” hayata geçirilmiş böylece kur farkı 1 ABD dolarına karşı yiyecek ve ilaç için 6,3 Bolivar, seyahat ve lüks tüketim malları için 12 Bolivar ve diğer mallar içinse 52 Bolivar olarak belirlenmiştir (Cerra, 2016). Ancak döviz kuru için sabit bir fiyat belirlenmemesi ve ülkedeki döviz kıtlığı sebebiyle ABD doları için de kara borsa oluşmuş ve kara borsa fiyatları 1 ABD doları için 183 Bolivar’a kadar yükselmiştir (Financial Times, 17 Ağustos 2016). Ayrıca Bolivar’ın devalüe edilmesi sebebiyle ithal malların fiyatları oldukça yükselmiş, petrol dışında üretim yapmayan ve temel tüketim gıdalarında dahi dışa bağımlı olan ülke ekonomisinde enflasyon oranları bir anda yükselmeye başlamıştır (Cerra, 2016). Sonuç olarak, ilk bölümde çatışmanın çevresel faktörlerinde bahsi geçen Petrol Laneti ve Hollanda Hastalığı’nın Venezuela ekonomisinde var olduğu gözlemlenmektedir. Bolivar’ın sürekli devalüe edilmesi, petrol üretimin artmaması, üretimin çeşitlenmemesi, petrol fiyatlarındaki düşüş bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Muhalefetin, Chavista yönetimini eleştirdiği bir diğer nokta ise ülkede sürekli olarak artan suç oranlarıdır. Venezuela Şiddet Gözlemevi (OVV) 2015 yılı raporuna göre Venezuela; Suriye ve Honduras’tan sonra dünyada şiddetli ölümlerin en çok meydana geldiği üçüncü ülke olmuştur. Aynı rapora göre 2012 yılında her 100 bin Venezuela vatandaşının 72’si şiddetli ölüme maruz kalmış, aynı yıl içinde günde ortalama 65 kişi cinayete kurban gitmiştir (Levine, 2015: 58). Her 100 bin kişide cinayet oranları ise 2004 yılında 37 kişi, 2009 yılında 59 kişi, 2014 yılında ise 82 kişidir ve bu oranlar ülkede suçun sürekli olarak arttığını göstermektedir (Economist, 18 Ağustos 2016). Bu istatistikler ülkeyi Güney Amerika kıtasının en yüksek suç oranına sahip ülkesi yapmıştır. Organize Suç Araştırma ve Analizleri Örgütü InSight Crime ise bu istatistiklerin gerçeği yansıtmadığına, OVV’nin tahmini verileri kullanarak bu istatistikleri hazırladığına dair karşı bir rapor hazırlamıştır. Aşağıdaki şekile bakılarak OVV, Venezuela Sağlık Bakanlığı ve Venezuela Adli Tıp Kurumu (CICPC) verilerinin birbirinden ne kadar farklı olduğu görülebilmektedir. OVV’nin 2014 yılı cinayet oranları raporu 100 bin kişide 82 kişinin cinayete kurban gittiğini belirtirken Adli Tıp Kurumu rakamlarına göre bu oran aynı yıl 100 binde 39’dur

(Kronick, InSight Crime, 19 Ağustos 2016). Cinayet oranları konusunda farklı raporlar var olsa da, Venezuela’da şiddet oranlarının Latin Amerika kıtasına oranla oldukça yüksek oranlarda olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Şekil 11: Venezuela’da OVV, Adli Tıp Kurumu CICPC ve Sağlık Bakanlığı Verilerine Göre Cinayet Oranları (Kronick, InSight Crime, 19 Ağustos 2016)

2014 Protestoları böyle ağır bir ekonomik krizin hâkim olduğu bir ortamda, ülkedeki şiddet olaylarının artması sebebiyle 6 Ocak 2014’te Venezuela Güzellik Yarışmasının birincisi Monica Spear’ın beş yaşındaki kızının önünde silahlı bir soygun sırasında öldürülmesinin ardından başlamıştır (*The Guardian*, 19 Ağustos 2016). Başkent Karakas’ta başlayan protestolar daha sonra diğer şehirlere de yayılmıştır. Spear cinayetinin ardından Başkan Maduro tarafından düzenlenen suçla mücadele toplantısına MUD lideri Henrique Capriles de katılmıştır. Bu toplantıda Başkan Maduro’nun elini sıkkan Capriles muhaliflerce eleştirilmiş ve sonunda MUD liderliğinden ayrılmıştır (Pearson, 2016). Böylece 2014 Protestolarının en önemli ismi olan Leopoldo Lopez fiili anlamda olmasa da MUD liderliğine geçmiştir. Söz konusu protestolarda Chavista tarafının lideri Maduro iken muhaliflerin lideri Lopez olmuştur. Artan suç oranları sebebiyle Ocak ayında başlayan protestolar Şubat ayında Tachira kentinde bir üniversite öğrencisinin tecavüze uğradığı söylentisi ile ivme kazanmıştır (Salas, 2015). Venezuela Çatışma Gözlemevine (OVCS) göre ülkede 2013 yılında

1,687 protesto düzenlenirken, bu sayı 2014 yılında yüzde 278’lik bir artış göstererek 6,369’a yükselmiştir (OVCS, 22 Ağustos 2016). Ayrıca Ocak 2014’te 445 protesto düzenlenirken, bu sayıda bir ay sonra ciddi bir artış görülmüş ve Şubat ayında 2,248 protesto düzenlenmiştir. 2014 yılında düzenlenen toplam protesto sayısı ise 9,286’dır. Protestocularla yapılan görüşmelerde ilk protestolara katılma sebepleri *kamu güvenliği, yüksek suç ve şiddet oranları* olarak belirlenmiştir fakat daha sonraki aylarda protestolara katılım sebepleri değişmiş *gıda güvenliği, siyasi katılım, yaşam hakkı, ifade özgürlüğü* ve son olarak Başkan Maduro’nun seçimlerle *geri çağrılmasına* kadar geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Venezuela İçişleri Bakanlığı açıklamalarına göre şubat ve haziran ayları arasındaki protestolarda 43 kişi ölmüş ve 973 kişi yaralanmıştır (OVCS, 22 Ağustos 2016).

Muhaliflerin protestoları MUD koalisyonu üyeleri Leopoldo Lopez ve Maria Machado öncülüğünde organize olmuş ve muhalefet “Çıkış” (Fuera) kampanyasını düzenlemiştir. Bu kampanya ile yüksek suç ve enflasyon oranlarının, gıda kıtlığının sebebi olarak görülen Başkan Maduro’nun istifası istenmiştir (Levine, 2015). Söz konusu protestolar ülkenin refahı yüksek kentlerinde meydana geldiği için hükümet tarafından eleştirilmiş ve üst ve orta sınıfın 1998 öncesi döneme geri dönmek için bu protestoları düzenlediği argümanını sunmasına sebep olmuştur (Crisp, Levine ve Rey, 2015). Gerçekten de protestolar sadece Başkent Karakas, Tachira ve Merida eyaletlerinde düzenlenmiştir. Venezuela, başkent ve 23 farklı eyalete sahiptir, bu 24 eyaletin belediye olarak adlandırılan toplamda 337 yerel yönetimi vardır. 2014 Yerel Seçimlerinde iktidar bu 337 yerel yönetimin yüzde 70’inden fazlasını kazanmıştır. İktidara göre söz konusu protestolar bu 337 yerel yönetimin 18’inde meydana gelirken muhalefete göre bu sayı 38’dir. Yine de bu protestoların 20 eyalette meydana gelmemiş olduğu ve refahı yüksek bölgelerde düzenlendiği her iki tarafın da kabul ettiği bir gerçektir (Forelle ve Howard, 2015). En çok tercih edilen protesto yöntemi ise yol kapatmaktır. Bu yöntem ülkede *guarimba* yani barikat kurmak ve lastik yakarak sokakları trafiğe kapatmak olarak bilinmektedir, Chavez döneminde de kullanılmıştır. Bu yöntemi kullanan protestocular ise *Guarimberos* olarak adlandırılmaktadır. Sokak ve trafik lambalarından dikenli tellere, kaldırım taşlarından çöp kutularına birçok şey protestocular tarafından barikat yapmakta kullanılmaktadır (Hawkins, 2016). Ayrıca protestoları organize etmek ve protesto ile ilgili haberleri, görüntüleri ve videoları yaymak için sosyal medya araçları da sıkça kullanılmıştır. Hükümet, protestocuları

yolları kapattıkları için anayasada da belirtilen seyahat etme özgürlüğünü engellemekle suçlarken, protestocular, hükümet yanlılarından kendilerini ancak böyle savunabildiklerini ileri sürmüşlerdir (Gomez, Winter ve Rossi, 2016). Zira hükümet, polis ve askeri de kapsayan güvenlik güçlerinin yanı sıra Chavez devrimini korumak için kurulmuş, hükümetten bağımsız örgütleri sokağa çıkmaya çağırmıştır. Bu örgütlerden en önemlileri Chavezci Savaş Birlikleri (UBCh) ve Kolektiflerdir. UBCh, PSUV'nin gençlik örgütüdür. Kolektifler ise PSUV ile doğrudan bağlantılı olmasa da Chavez devrimini destekleyen bir örgüttür (Handlin, 2016: 42). 12 Şubattan sonra protestoların hızlanmasının ardından Başkan Maduro yaptığı konuşmada bu örgütleri göreve çağırmıştır: “Bir grup faşist ve şiddet yanlısı Guarimberos sokaklara çıktı, UBCh ve Kolektiflere sesleniyorum, ışığı yakın, sönmüş olanı aydınlatın” (Tdian, 22 Ağustos 2016). Aynı günlerde Carabobo eyaleti valisi Francisco Ameliach Twitter'dan “UBCh, karşı atağa hazır ol, Diosdado'dan (PSUV üyesi meclis başkanı) emir bekle” yazan bir tweet atmıştır (Twitter, 22 Ağustos 2016). Bu çağrılar gerek Human Rights Watch, Amnesty International gibi uluslararası örgütlerden gerekse ABD ve Kanada gibi yabancı ülkelere oldukça büyük tepki toplamıştır (Human Rights Watch, Amnesty International, Reuters, 22 Ağustos 2016).

Hükümet yanlısı gruplar yüzleri maske ile kapalı bir halde motosikletlerle sokağa çıkmış güvenlik güçleri ile birlikte muhalif protestocularla karşı karşıya gelmişlerdir, bu karşılaşmalarda 43 kişi hayatını kaybetmiştir (Hawkins, 2016; Levine, 2015; Forelle ve Howard, 2015). MUD tüm ölenlerin muhaliflerden olduğunu ve katillerin Chavez yanlıları ve polisler olduğunu duyurmuştur, uluslararası basın da bu yönde haberler yapmıştır. *El Nacional*, *The Guardian* ve *New York Times* gibi ulusal ve uluslararası yabancı basında 43 kişinin güvenlik güçlerince veya Chavista gruplarınca öldürüldüğü haberleri yapılmıştır. Merkezi ABD'de bulunan Ekonomi ve Politika Araştırma Merkezi (CEPR) ölenlerin kimliklerine dair ayrıntılı bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora göre ölenlerin 9'u hükümet yanlısı, 10'u protestocu, 6'sı polis, geri kalanı ise herhangi bir gruba ait olmayan sivillerdir. 11 sivil ve 3 polis protestocular tarafından, 4 protestocu polis tarafından, 5 protestocu hükümet yanlıları tarafından öldürülmüştür, geri kalan ölümlerle ilgili araştırmalar devam etmektedir (CEPR, 22 Ağustos 2016). Bunun yanında ölüme sebebiyet veren polisler, protestocular ve hükümet yanlıları hakkında yasal işlemler başlatılmıştır (Pearson, 2016). Bu raporun ardından *The Guardian* ve *New York Times* gazeteleri tekzip

yayımlamışlardır (Salas, 2015). Protestolar devam ederken 18 Şubat 2014'te halkı şiddete teşvik ettiği gerekçesi ile muhalif liderlerden Leopoldo Lopez gözaltına alınmıştır. Bu gözaltı işleminin bir protesto sırasında canlı yayında gerçekleşmesi ise gerek ülke gerekse dünya basınında geniş yer bulmuştur. Bir süre sonra diğer muhalif lider Maria Machado'nun da gözaltına alınması tepkileri oldukça arttırmıştır. Şubat 2015'te ise MUD üyesi ve Karakas Belediye Başkanı Antonio Ledezma gözaltına alınmış ve belediye başkanlığı düşürülmüştür. Ayrıca bu protestolar sırasında 6 binden fazla eylemci de gözaltına alınmıştır. Muhaliflere karşı yürütülen bu gözaltı işlemleri hükümete yönelik eleştirilerin artmasına sebep olmuştur. Başkan Maduro ise protestocuların seyahat özgürlüğünü engellediğini, kamu malına zarar verdiğini, bazen ölüme sebebiyet verdiğini ve hatta hükümete askeri darbe planladıklarını iddia ederek göz altılarının tamamen meşru olduğunu dile getirmiştir.

Protestocuların eylemleri milyonlarca dolarlık kamu zararı oluşturmuştur. Bu protestocular demokratik olmayan bir gündeme sahiptirler ve demokratik yollarla seçilmiş bir başkanı görevinden almaya çalışmaktadırlar, üstelik protestocular refahı yüksek insanlar, yoksul kesimin protestolara en ufak bir desteği yok. Hükümet taraftarı bile olsalar suçlulara asla tolerans gösterilmeyecektir, her bir mağdur adaleti hak etmektedir (Maduro, The Guardian, 22 Ağustos 2016).

Protestolar ve ekonomik krizin gölgesinde düzenlenen 2015 Parlamento seçimlerini MUD bileşeni AD partisinin adayı Henry Ramos Allop kazanarak Chavista bloğunu ilk kez yenilgiye uğratmıştır (CNE, 22 Ağustos 2016). Resmi seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından Maduro, “kötülerin her zaman olduğu gibi yalan ve hileyle kazandığını ancak ülke Başkanı olarak, Chavez'in oğlu olarak işçi sınıfını korumaya devam edeceğini” açıklamıştır (The Guardian, 22 Ağustos 2016). Söz konusu seçimle mecliste çoğunluğu sağlayan muhalefetinse Çıkış (Fuera) Hareketi çalışmaları hız kazanmış ve Geri Çağırma Seçimlerinin düzenlenmesi için gerekli siyasi adımlar (mecliste referandum düzenlenmesi için üçte iki çoğunluğun sağlanması ve seçmenlerden imza toplanması) atılmaya başlanmıştır. Ülke başkanlığını halen elinde bulunduran Chavista Bloğu ise Geri Çağırma Seçimlerini düzenlemeye reddetmektedir (Gomes, Winter ve Rossi, 2016). Örneğin Ekim 2016'da muhalefetin geri çağırma seçimleri için kampanya başlatacağını duyurmasının ardından Ulusal Seçim Merkezi CNE, imza toplama sürecinde hile yapıldığına dair kanıtlar bulunduğu gerekçesi ile kampanyayı iptal etmiştir (Washington Post, 1 Kasım 2016).

3.3. VENEZULA'DAKİ ÇATIŞMANIN TÜRÜ ÜZERİNE TARTIŞMALAR

Venezuela'da zaman zaman şiddetlenen, zaman zaman hızı azalan ancak henüz çözüme kavuşmayan ve günümüzde halen devam eden çatışmaların türü konusunda literatürde ortak bir görüş bulunmamaktadır. En çok tartışılan görüş, çatışmaların sosyal kutuplaşmanın artması ile 1980'lerin sonunda ortaya çıktığını savunarak çatışmanın sosyo-ekonomik (sosyal) faktörlerine işaret etmektedir (Lander, 2005; Lalander, 2006; Calderon, 2013; Delgado, 2015; Gonzalez ve Patricia, 2015). Ancak bu çalışmaya göre ülkedeki çatışmalar politik çatışmalardır ve aslında petrol gelirlerinin hâkimiyetini yeniden elde etmek isteyen eski elitlerle bu hâkimiyetini korumak isteyen yeni elitlerin çatışmasıdır (Ellner, 2015; Levine, 2015; Hawkins, 2016).

Ülkedeki çatışmaların sosyal çatışma olduğunu öne süren siyaset bilimciler çatışmanın toplumsal çözümlenmesi üzerinden (politik kutuplaşmadan ziyade) toplumsal kutuplaşmaya¹¹ odaklanmaktadır ve toplumdaki kutuplaşmanın aynı zamanda politik kutuplaşmayı da etkilediğini ileri sürmektedir (Calderon, 2013: 12). Söz konusu toplumsal kutuplaşma Hugo Chavez'in seçilmesinden çok önce, 1980'li yıllarda başlamıştır. 1970'li yıllarda petrol fiyatlarındaki artış sebebiyle ülkenin refahı oldukça artmış, kamuda çalışanların sayısı ve ücretleri artmış, sağlık ve eğitim harcamaları arttırılmış, halkın tüm seviyelerde eğitim alması kolaylaştırılmıştır. Ancak 1980'li yılların borç krizinin ortaya çıkması ve neoliberal ekonomi politikalarının yanlış uygulanması ile işsizlik artmış, 1970 yılına oranla işçi maaşları yarı yarıya azalmış, kişi başına düşen milli gelir yüzde sekiz oranında azalmış ve gelir dağılımı eşitsizliği oldukça belirgin hale gelmiştir. Ülkede yoksulluk sınırı altında yaşayanların oranı 1984 ve 1991 yılları arasında iki kat artmış, 1986 ve 1996 yılları arasında ülkedeki suç oranlarında yüzde 418'lik bir artış görülmüştür (Lander, 2005: 26). Böylece toplumdaki sosyal ayırım gözle görülür biçimde artmış, yüksek gelirli kesimlerin semtleri korunaklı hale getirilmiş, bu semtler özel güvenlikler, parmaklıklar ve elektrikli tellerle sarılmıştır. Yoksul kesimler kendilerine korumak adına kendi semtlerinde çeteler oluşturmuşlardır (Gonzalez ve Patricia, 2015: 11). 1989 Caracazo isyanı böyle bir ortamda ortaya çıkmış ve halk Punto Fijo rejiminin değişmesini talep

¹¹En genel tabiriyle toplumsal kutuplaşma, yüksek ve düşük gelirli sınıflar arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğinin artması ile ortaya çıkan toplumsal ayrılmadır (Chao-lin, 2000: 18).

etmiştir. Kısacası Hugo Chavez'in ve siyasi hareketinin ortaya çıkışı bir sebep değil, sonuçtur, toplumsal kutuplaşma yeni bir siyasi hareketin ihtiyacını doğurmuştur (Pareja, 2013: 33).

Venezuela'da temsili demokrasinin başlamasını sağlayan Punto Fijo Paktı aynı zamanda petrol gelirlerinden kimlerin ne kadar faydalanacağını belirlediği bir elit uzlaşısıdır (Karl, 1987). Söz konusu pakt ile ülkede demokratik temsiliyet alanı, ülke elitleri tarafından kısıtlanmış ve böylece elitler petrol gelirlerinin el değiştirmeyeceğinden emin olmuşlardır (Ellner, 2004; Mahler, 2009). Bu pakt ile "vatandaşların demokrasisi" yerine orta ve üst sınıfın çıkarlarını temsil eden "partilerin demokrasisi" kurulmuştur (Lander, 2005: 28). Ancak 1980'li yıllarda devletin aşırı harcama yapması, Hollanda Hastalığı sonucu ortaya çıkan ekonomik kriz ve krizin arkasından uygulamaya konulan neoliberal ekonomi politikaları, elitlerin PDVSA ve petrol üretimi üzerindeki kontrolünü kaybetmesine sebep olarak Punto Fijo demokrasisini zayıflatmış ve nihayetinde 1998 yılında Hugo Chavez'in seçilmesinin yolunu açmıştır.

Popülist bir lider olan Chavez katılımcı demokrasi modelini, anti neoliberal, sosyalist ekonomi politikalarını benimsemiş ve her fırsatta bu değişiklikleri hayata geçireceğinden bahsetmiştir. "Latin Amerika'da temsili demokrasiler başarısızlığa uğradı. Diktatörlükler de işe yaramadı, temsili demokrasiler de. O halde yapılması gereken karar alma süreçlerine halkı dâhil ederek katılımcı demokrasi modelini kurmaktır" (Chavez, 2000a). "Neoliberalizmin cehenneme giden yol olduğuna inanıyorum. Piyasalardaki görünmez elin her şeyi düzelttiğine inanmıyorum. Kendi mekanizmalarımızı kurma hakkımız var, bize dayatılan kapitalist sistemi devam ettirmek zorunda değiliz" (Chavez, 2000b). Gerçekten de Chavez yönetimi ülkede köklü değişiklikler yaparak karar alma süreçlerine halkı dâhil edip kamulaştırmalara hız vermiş ve sosyal yardımlarla ülkede yoksulluğu ciddi derecede azaltmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Gelişim İndeksi (HDI) Raporlarında Venezuela 2000-2010 yılları arasında ciddi ilerleme kaydederek düşük HDI ülkeleri sınıfından yüksek HDI ülkeleri sınıfına yükselmiştir (UNDP, 24 Ekim 2016). Kısacası Punto Fijo döneminde hem ekonomik hem politik anlamda dışlanmış kesimler Chavez'in katılımcı demokrasi ve anti neoliberal ekonomi modellerini benimsemesi ile eskiye oranla daha çok karar alma süreçlerine katılmaya başlamış ve kamu harcamalarının artmasıyla sosyoekonomik anlamda ilerleme kaydetmişlerdir.

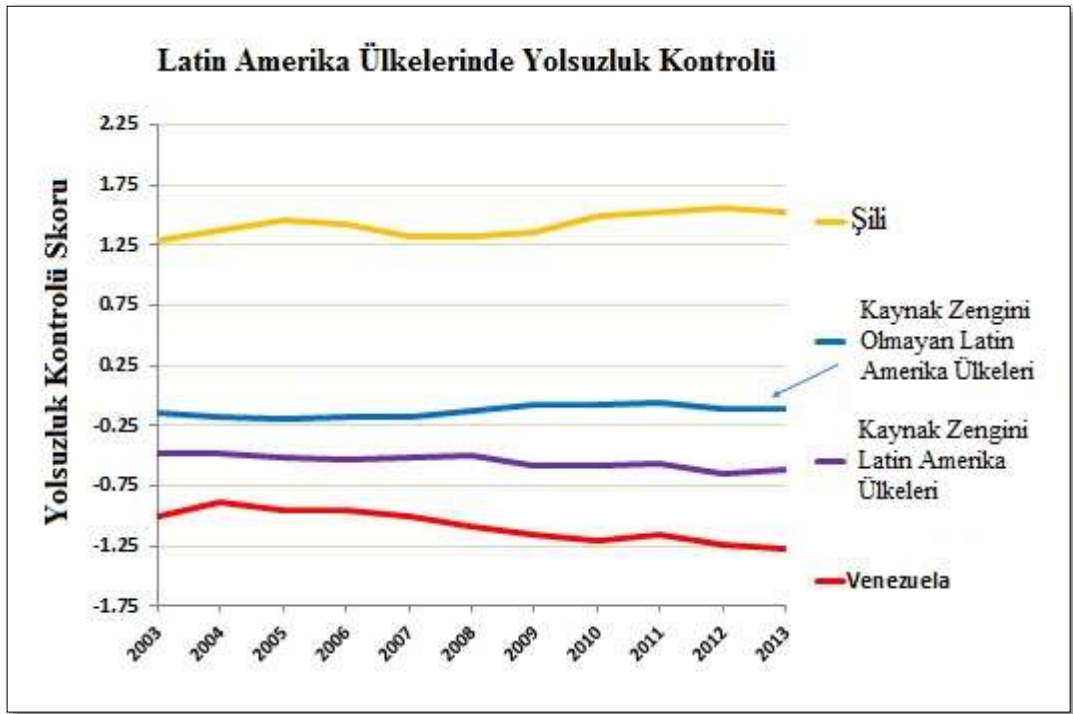
Günümüzde Venezuela’da her mahallede topluluk meclisleri bulunmakta ve yerel kararlar bu meclislerde alınmaktadır. 2002 yılında MVR’nin resmi olmayan gençlik örgütü olarak çalışması planlanan Bolivarcı Çevreler (2005 yılından sonra UBES adını almışlardır) ülkenin her yerinde hem ideolojik eğitimler vermiş hem de siyasi katılımı arttırmak için çalışmalar yapmışlardır (Lalander, 2006: 23). Ülkede düzenlenen seçimlerin, referandumların sayısı artmış, merkezden atanan valiler dahi seçimle belirlenmeye başlamıştır.

Chavez yönetimi yoksul kesimleri yönetime dâhil ederken, aynı zamanda toplumun üst gelirli kesimlerine düşmanca söylemlerde bulunmuştur. Özellikle 2002’deki başarısız darbe girişiminin ardından, Chavez taraftarlarının sürekli dile getirdiği “Bize (halk) karşı Onlar (yozlaşmış elitler ve onların dış ittifakları)” söylemi toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmiştir (Calderon, 2013: 21). Böylece 1998 öncesi toplumsal düzenin dışında kalan kesimler, eski elitleri 1998 sonrası oluşan yeni düzenin dışında tutmuşlardır. 2014 yılında yapılan bir çalışmada (Lozada, 2014:5) muhalifler kendilerini serbest piyasa ekonomisini ve demokrasiyi savunanlar olarak tanımlarken Chavistalar kendilerini sosyalist ve devrimci olarak tanımlamıştır. Yine aynı çalışmaya göre (Lozada, 2014: 6) rejim yanlıları, muhalifleri “*pislik burjuva, sefil, vatansız, aptal, halk düşmanı, faşist, Yanki-sever, eşcinsel*” olarak adlandırırken; muhalifler, rejim yanlıları için “*koyun sürüsü, açlıktan nefesi kokan, insan sürüsü, mafya, faşist, cehennem çevreleri, şeytan, komünist moronlar*” terimlerini kullanmıştır. Sonuç olarak 80’li yılların sonundan günümüze toplumda kutuplaşma giderek artarak her iki tarafın da “Bize Karşı Onlar” anlayışıyla, karşıt gruba düşmanca tavır takındığı ve düşmanı elimine etmek için çabaladığı bir sosyal çatışmaya dönüşmüş ve 2014 Protestolarında 43 kişinin ölümüyle şiddetli bir hale evrilmiştir. Günümüzde ise çatışmadaki şiddet sonlanmış olsa da tarafların birbirlerini elimine etme çalışmaları devam etmektedir. Hükümet, muhalif basının yayın lisanslarını iptal edip, muhalif siyasetçileri yolsuzluk, kamu malına zarar vermek, halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek suçlamalarıyla tutuklarken, muhalefet ise “Çıkış” (Fuera) hareketini düzenleyerek Maduro’yu başkanlıktan geri çağırmak için gerekli çalışmaları yürütmektedir.

Venezuela’daki çatışmanın çevresel etkenli politik çatışma bir çatışma olduğunu ileri süren bu çalışma ise söz konusu çatışmanın aslında 1998 Seçimleri ile başladığını savunmaktadır. Bu görüşün dayanağı ise birinci bölümde verilen

çatışmanın politik (yolsuzluk, elitler arası siyasi mücadele ve zayıf demokratik kurumlar) ve çevresel (petrole dayalı ekonomi) sebepleridir.

Yolsuzluk, Latin Amerika ülkeleri genelinde yaşanan büyük bir sorundur ancak Chavez'in seçilmesinden sonra yolsuzluk oranları oldukça artmış, Venezuela, Amerika kıtasının en yüksek yolsuzluk oranına sahip ülkesi haline gelmiştir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü 2012 yılı Yolsuzluk Algısı Endeksi'nde Venezuela, 174 ülke içinde 165. olmuştur (Transparency International, 17 Ağustos 2016). LatinoBarometro'nun 2013 yılı anketine göre de Venezuela halkının yüzde 39'u resmi bir görevlinin rüşvet aldığına şahit olduğunu, yüzde 30'u ise son iki yılda hükümetin yolsuzluğu azaltmak için *hiç* çabalamadığını düşündüğünü belirtmiştir (LatinoBarometro, 17 Ağustos 2016).

Şekil 12: Latin Amerika Ülkelerinde Yolsuzluk Kontrolü Oranları (Governance Indicators, 17 Ağustos 2016)

Şekil 12 de (üstte) bu verileri kanıtlar niteliktedir. Venezuela, yolsuzluk kontrolünde Latin Amerika ülkelerinin oldukça gerisinde kalmış ve bu durum 2004 yılından günümüze neredeyse her yıl daha da kötüye gitmiştir. Yolsuzlukların resmi kurumlarca kontrolünün sağlanamaması, yüksek yolsuzluk oranları ve halkın bu konudaki olumsuz görüşleri dikey hesap verilebilirlik kurumlarının çalışmadığının

göstergesidir. Bu durum, birinci bölümde de bahsedildiği üzere halkın hükümete olan güveninin azalmasına yol açmakta ve yabancı sermayenin ülkeye girmesine engel olarak ekonomik krizin ve çatışmanın daha da derinleşmesine yol açmaktadır.

Venezuela'daki çatışmaların politik çatışma türüne dâhil olduğunun en önemli göstergesi ülkedeki elit grupların bitmek bilmeyen mücadelesidir. Zira Chavez'in seçilmesinin ardından kamulaştırma dalgasını başlatacağını açıklaması ülkede 40 yıl boyunca tüm siyasi ve ekonomik çıkarları elinde bulunduran Punto Fijo elitlerini oldukça endişelendirmiş ve karşı hamle yapmaya itmiştir (Crisp, Levine ve Ray, 2015: 148). Kısacası bu çatışma, eski imtiyazlarını (petrol gelirleri) yeniden ele geçirmek isteyen Punto Fijo elitleri ile imtiyazları elinde tutmak isteyen Bolivarcı elitler arasındaki politik bir çatışmadır. Punto Fijo dönemi gerçekleşen elit uzlaşısı, Chavez döneminde gerçekleşmemiştir, çatışma bu yüzden ortaya çıkmıştır. Ülkedeki milyarlarca dolarlık petrol rezervleri ise çatışmanın çevresel faktörünü oluşturmaktadır (Ellner, 2010). Ayrıca sosyal çatışma görüşünden farklı olarak çatışmanın öznelere toplumdaki ziyade siyasi liderler olduğu düşünülmektedir. Buna gerekçesi ise muhalif bloğundaki bileşenlerin Punto Fijo dönemindeki imtiyaz sahipleridir (AD, COPEI partileri, CTV sendikası, Ticaret Odaları Birliği FEDECAMARAS vs). Önceki kısımlarda da bahsedildiği üzere Venezuela'da otoriter rejimden temsili demokrasiye geçişi sağlayan 1958 Paktı aslında ülke elitlerinin petrol gelirlerinden kimin, ne kadar faydalanacağına dair uzlaşmayı sağladığı bir sözleşmedir (Karl, 1987; Ellner, 2004). 1958 ve 1998 yılları arasındaki rejim demokratik olmakla birlikte, katılımın sınırlandırıldığı, Petro-dolarların dağıtımını yoluyla kayırmacılığın, patronajın ve politik rantçılığın hâkim olduğu bir uzlaşuya ve bu şekilde çatışmayı önlemeye dayalı bir rejimdir (Karl, 1995: 140). Bu dönemde ortaya çıkan toplumsal kutuplaşma, yoksul kesimin, yönetici elitlere düşmanlık beslemesine yol açmıştır. Halk neoliberal politikaların uygulamasının durdurulması talebiyle 1989 yılında Caracazo ayaklanması düzenlenmiştir. Bu ayaklanma ile Punto Fijo demokrasisi fiilen olmasa da sona ermiştir. 1998 Başkanlık seçimlerine aday olan Chavez seçimleri kazanarak Punto Fijo demokrasisi fiilen sona erdirmiştir. 1998 sonrası dönem ise demokratik katılımın arttığı ancak Petro-dolarların yine kayırmacı ilişkilerle yönetici zümre ve halkın belli kesimi arasında paylaşıldığı bir dönemdir. Punto Fijo döneminde sağlanan elit uzlaşısı, Chavez döneminde devam ettirilememiş, böylece çevresel sebepli politik çatışma petrolün kamulaştırılması sonucu ortaya çıkmıştır.

Chavez ve Maduro dönemlerinde yıllar geçtikçe Venezuela halkının ülke demokrasisi konusundaki görüşleri olumsuz yönde değişime uğramıştır. LatinoBarometro verilerine göre ülkede demokrasinin işleyişinden memnun olmayanların oranı 2004 yılında yüzde 19 iken, 2015 yılında bu oran ikiye katlanarak yüzde 40'a çıkmıştır. Ülkedeki rejimin demokratik olduğunu düşünenlerin oranı ise 2005 yılında yüzde 47 iken, 2015 yılında bu oran yüzde 14'e düşmüştür (LatinoBarometro, 17 Ağustos 2016). Kısacası her iki dönemde de demokrasiyi kurumsallaştırmak için çabalamak yerine petrolden gelen kazancını arttırmaya çalışan iktidarlar mevcuttur. Petrole dayalı ülke ekonomisi aynı zamanda ülke demokrasisini de olumsuz yönde etkilemekte, ülkede ortaya çıkan çatışmalar demokratik kurumların arabuluculuğu ile giderilemediğinden zaman zaman şiddetlenebilmektedir (Hawkins, 2016: 48). Bu durum ülkede tansiyonun sürekli yükselmesine sebep olmakta ve tarafların “Bize Karşı Onlar” algısını güçlendirmektedir.

Yaklaşık 20 yıldır ülkeyi yöneten Chavista döneminde Venezuela'da demokrasi ciddi anlamda zarar görmüştür. Seçimlerin adilliği¹² hakkındaki tartışmalar, kuvvetler ayrılığı ilkesinin, yargı bağımsızlığının ve dikey hesap verilebilirlik kurumlarının zarar görmesi, basın özgürlüğünün kısıtlanması, artan yolsuzluklar, Başkanın görev süresinin uzatılması, başkanlık döneminin ikiden üçe çıkarılması vs. demokrasiye zarar vermiştir (Ellner ve Hellinger, 2004; Ellner ve Salas, 2006; Smilde ve Hellinger, 2011). Bu durum yönetimin hem ülke içinde hem de ülke dışından ciddi tepkiler almasına sebep olmuştur. Bunun yanında demokratik kurumsallaşmanın sağlanamayışı, çatışan tarafların demokratik bir zeminde buluşmasını da engelleyerek çatışmanın derinleşmesine yol açmıştır.

Ezcümle, Venezuela demokrasisi Latin Amerika'nın darbelerle bölünmemiş iki demokrasisinden biridir ancak tam anlamıyla kurumsallaşmasını sağlayabilmiş bir demokrasi de değildir. Petrole bağımlı ekonominin, milyarlarca dolarlık petrol rezervinin ülke ekonomisi ve siyasetine olumsuz etkisi gerek Rantçı Devlet Teorisi ile gerekse Petrol Laneti ile açıklanabilmektedir. Zengin doğal kaynaklarına sahip ülkelerde iktidarlar, bu kaynakların gelirlerini elde etmek isteyen çıkar grupları arasında el değiştirmektedir ve çevresel çatışmaların ortaya çıkmasının temel sebebi

¹² Örneğin 2007 yılında elektronik oylama makinelerinde seçmenin parmak izini kullanarak sisteme girmesi konusunda yasa değişikliğini öneren hükümet oldukça eleştirilmiştir çünkü bu yöntemle seçmenin kime oy verdiğinin tespit edilebilmesi de mümkün olacaktır. Gelen tepkilerden sonra tasarı geri çekilmiştir (Ellner, 2008: 27).

budur. Venezuela örneğinde ise çevresel faktörlü çatışmaya kendilerini iki farklı ideoloji (serbest piyasa ekonomisi ve sosyalist ekonomi) çerçevesinde konumlandırmış elitler dâhil olmuş ve çatışmayı politik bir zemine taşımıştır.

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı Venezuela’da günümüzde de devam eden, 2014 yılındaki protestolar sırasında şiddetli çatışma statüsü kazanan çatışma üzerine kapsamlı bir analiz yapmaktır. 1998 yılında seçilen Hugo Chavez’in başkan seçilmesi ile birlikte ülkede 40 yıldır devam eden pakt demokrasisi dönemi sona ermiştir. Popülist bir başkan olan Chavez, katılımcı demokrasi modelini benimseyerek karar alma süreçlerine halkı dâhil etmiştir. Ayrıca ülkenin en büyük petrol, telekomünikasyon, elektrik, havayolu şirketlerini kamulaştırmış, yükselen petrol fiyatları ile birlikte artan hazine gelirlerini de misyon adı verilen sosyal yardım programları ile halka dağıtmıştır. Bu durum Chavez’in popülaritesini oldukça arttırırken, Venezuela halkının sosyo-ekonomik durumunu da oldukça iyileştirmiştir. Yoksulluğun ve gelir dağılımı eşitsizliğinin azalması bu dönemin olumlu gelişmelerindedir. Öte yandan başkanlık görev süresinin uzatılması, görev döneminin arttırılması, hesap verilebilirlik kurumlarının işlevsiz hale getirilmesi, yargı ve medya bağımsızlığının kısıtlanması, yüksek yolsuzluk ve suç oranları Chavez dönemi yaşanan olumlu sosyo-ekonomik gelişmeleri gölgede bırakmıştır. Muhalefet de bu olumsuzlukları örnek göstererek daha demokratik ve özgür bir yönetim talep etmiştir. Önce Chavez, daha sonra Maduro yönetimi ise bu talepleri karşılıksız bırakmıştır. Her iki tarafın da diyalog sürecini başlatmayı reddetmesi sebebi ile çatışmalar halen devam etmektedir.

Bir çatışmayı analiz etmek için öncelikle çatışmanın nitelikleri belirlenmelidir. Bu sebeple de çatışma kavramına daha yakından bakmak gerekir, birinci bölümde bu konu üzerinde durulmuş ve çatışma teorisi hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Bu çalışmada Venezuela’daki çatışmaları analiz etmek için kullanılacak en uygun kavramsallaştırmanın sosyolojik kavramsallaştırma olduğu sonucuna varılmıştır. Çünkü toplumsal ve siyasi kutuplaşma çatışmaya sebep olan, çatışmayı etkileyen en önemli etkenlerdendir ve bu tezin temel sorunsalı olan çatışmanın türünü belirlemeye yönelik en uygun kavramsallaştırma değildir. Venezuela’daki çatışmanın sosyal çatışma olduğunu öne sürenler de, politik çatışma olduğunu öne sürenler de bu konuda hemfikirdir.

Çatışmanın çok farklı sebepleri olsa da Bartos ve Wehr (2002) çatışmanın sosyolojik çözümlemesi üzerinden 3 temel çatışma sebebi belirlemiştir; politik, sosyo-ekonomik (sosyal) ve çevresel sebepler. Çatışmanın politik sebeplerinden zayıf

demokratik kurumlar, yolsuzluk, elitlerin çıkar çatışmaları bu tezin temel argümanını destekler niteliktedir. Yoksulluk, gelir dağılımı eşitsizliği gibi sosyal sebepler ise önceki bölümlerde verilen istatistiklerde görüldüğü gibi Venezuela özelinde geçersizdir. Zira Chavez dönemindeki olumlu sosyo-ekonomik gelişmeler hem yoksulluğu hem de gelir dağılımı eşitsizliğini oldukça azaltmıştır, Maduro döneminde ekonomik krizin etkisi ile yoksulluk oranı artsa da bu oran pakt demokrasisi dönemindeki yüksek oranlardan çok uzaktır. Ayrıca çalışmada toplumsal kutuplaşmanın artması ve toplumsal uyumun azalmasının çatışmayı ciddi anlamda derinleştirdiği ancak çatışmayı ortaya çıkaran sebeplerden olmadığı sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda sosyal faktörlerin aksine, çevresel faktörlerin ise söz konusu çatışmada politik faktörlerle birlikte var olduğu görülmüştür. Doğal kaynakların hem ülke demokrasisini hem de ülke ekonomisini zayıflattığına dair birçok teori vardır. Chavez yönetiminin ilk yıllarındaki çift haneli ekonomik büyümeler, azalan yoksulluk bu teorilerle açıklanamasa da, 1980'lerdeki Borç Krizi, Maduro döneminde ortaya çıkan ekonomik kriz ve artan otoriterleşme bu teorilerin Venezuela örneğinde geçerli olduğunu göstermektedir.

Chavez'in 2001 yılındaki büyük kamulaştırma paketini açıklaması ile günümüzde halen devam eden çevresel etkenli politik çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bu yasa paketi PDVSA da dâhil ülkenin neredeyse bütün büyük şirketlerinin kamulaştırılmasını içermektedir. Seçimleri kaybeden Punto Fijo elitleri ile Chavez iktidarının karşı karşıya gelmesi bu yasa paketinin açıklanmasının arkasından yaşanmıştır. Petrol işçileri 2002 Ocağında genel greve giderek petrol gelirlerinde ciddi düşüşe sebep olmuşlardır. Aynı yılın nisan ayında muhalefet, hükümete bir darbe girişiminde bulunmuş ve geçici hükümetin başına FEDECARAMAS başkanı Carmona geçmiştir. Fakat bu durum bir gün sürmüş, Chavez ertesi gün, halk ve ordunun desteği ile başkanlığa geri dönmüştür. Taraflar arasındaki politik çatışma devam ederken, Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) öncülüğünde bir araya gelen taraflar 2004 yılında Chavez'i başkanlıktan geri çağırma seçimlerinin düzenlenmesi konusunda uzlaşmışlardır. Chavez bu seçimden de galip çıkınca sosyalist ekonomi paketlerini uygulamaya koymuştur. Bu dönemde sosyo-ekonomik anlamdaki olumlu gelişmeler, başkanlık süresinin uzatılması, başkanlık dönem kısıdının ikiden üçe çıkarılması gibi demokratik olmayan gelişmelerin, artan yolsuzluk ve suç oranlarının gölgesinde kalmıştır. Zayıflayan demokratik kurumlar, çatışmanın çözülmesinde

arabulucu rolünü üstlenemediğinden çatışmalar 2002 darbe girişimi ve 2014 protestoları örneklerinde olduğu gibi zaman zaman şiddetli çatışmalara dönüşmüştür. Devlet tarafından kontrol altına alınamayan yolsuzluk ise halkın hükümete olan güvenini azaltmıştır.

Maduro döneminde petrol fiyatlarının düşmesi, ekonominin neredeyse bütünüyle petrol gelirlerine bağımlı olması ekonomik sorunları da beraberinde getirmiştir. Bunun yanında hem Chavez hem Maduro döneminde yolsuzluğun ve suç oranlarının oldukça artması da muhalefetten ciddi tepki almıştır. İktidar ise bu konularda olumlu gelişmeler kaydedememiştir. 2014 yılında ekonomik krizin ortaya çıkması ile sorunlar daha da derinleşmiş ve ülkede önce suç oranları ve yolsuzluğun son bulması için daha sonra ise hükümetin değişmesi talepleri ile protestolar düzenlenmeye başlanmıştır.

Venezuela’da 1980’lerde ortaya çıkan ekonomik kriz, ülkede büyük bir siyasi değişimin yolunu açmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliğinin artması ile toplumsal kutuplaşma artmış, “Bize Karşı Onlar” anlayışı topluma hâkim olmuştur. Ekonomik Kriz ve kemer sıkma politikaları sonucu yoksullaşan halk Punto Fijo rejiminde değişiklik talep etmiştir. Hugo Chavez’in 1992 yılındaki başarısız darbe girişimi, popülaritesini arttırmış, 1998 Seçimlerinde diğer başkan adaylarından oldukça farklı söylemler içeren konuşmaları seçimleri kazanmasına sebep olmuştur. Siyasilerin düşmanca söylemleri ile toplumsal kutuplaşmanın yanında siyasi kutuplaşmayı da doğurmuş, siyasi partiler önemsizleşirken liderler ön plana çıkmış, siyaset iki hareketin etrafında şekillenmiştir. Çatışmaların, kamulaştırma yasalarının önerilmesinin hemen ardından başlamış olması, çatışma sebebinin politik ve çevresel olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kamulaştırma ile PDVSA üzerindeki tüm söz hakkını kaybedeceğini anlayan Punto Fijo elitleri önce grev daha sonra darbe girişimi ile bu gelirleri yeniden elde etmek için harekete geçmiş, sonraki yıllarda her fırsatta yeniden iktidar olmak için çabalamıştır. Ancak milyonlarca dolarlık petrol gelirinin iktidar tarafından halkla paylaşılması (eğitim, sağlık ve sosyal güvenliğin ücretsiz hale getirilmesi vs.) Chavez ve Maduro iktidarlarına olan desteği arttırmış, muhalefeti ise siyaseten güçsüz kılmıştır. Chavez’in ölümünün ardından başkan seçilen Maduro döneminde ise petrol laneti teorisinin öngördüğü şekilde (üretim sektörü çeşitlendirilmediğinden, ekonomi tamamen petrol gelirlerine bağımlı hale geldiğinden) ekonomik kriz ortaya çıkmış, enflasyon yükselmiş, temel tüketim

maddeleri ithal edilemez hale gelmiştir. Hugo Chavez kadar karizmatik bir lider olmayan Nicolas Maduro'nun oyları ekonomik krizin de etkisiyle düşmüş ve 2015 yılında muhalefet ilk kez parlamentoda üstünlüğü sağlamıştır. Chavez'in ölümünden günümüze muhalefet, Maduro'nun başkanlıktan geri çağırılması için gereken referandumu düzenlemek için çalışmalar yapmaktadır.

Sonuç olarak hem Punto Fijo elitleri hem de Bolivarcı elitler, petrol gelirlerini uzun vadeli yatırım yapmakta kullanmamış, neredeyse tüm üretimi petrol sektöründen elde etmişlerdir. Dolayısıyla ülke ekonomisinin kırılabilirliğinin önüne geçememişler, ülkeyi ekonomik kriz tehdidine açık hale getirmişlerdir. Yine her iki dönemde de taraflar ülkedeki rejimi kendi çıkarlarına adına şekillendirmiştir. Punto Fijo elitleri, petrol gelirleri üzerindeki uzlaşmayı kaybetmemek adına demokratik temsiliyet alanını sınırlandırırken, Bolivarcı elitler petrol gelirlerini kaybetmemek adına demokratik kurumsallaşmaya zarar vermiş ve siyasi partilerin rolünü azaltarak liderleri güçlendirmiştir. Bu durum demokrasinin zayıflamasına ve çatışmalara ara buluculuk edebilecek demokratik kurumların oluşumunun önüne geçilmesine sebep olmuştur. Bu durum tarafların bir araya gelerek ortak bir çözüm bulmasını engellemekte ve çatışmanın tansiyonunun yükselmesine sebep olmaktadır. Günümüzde halen tarafların demokratik bir düzlemde buluşamıyor oluşu, yaklaşık 20 yıldır devam eden politik çatışmanın daha uzun süre devam edeceğini düşündürmektedir.

KAYNAKÇA

Alarcón, B., Álvarez, Á. E., ve Hidalgo, M. (2016). “Can Democracy Win in Venezuela?”, *Journal of Democracy*, C: 27, No: 2, ss. 20-34.

Alker, H. R., Gurr, T. R., ve Rupesinghe, K. (2001). *Journeys Through Conflict: Narratives and Lessons*, Rowman ve Littlefield, Maryland.

Alvarez, A. E. (2006). *Social Cleavages, Political Polarization and Democratic Breakdown in Venezuela*, Lynne Rienner Publishers, Boulder.

Amnesty International, Venezuela: *Stubborn Politics Accelerate Catastrophic Humanitarian Crisis*, Caracas, 2016, (Çevirimiçi) <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/06/venezuela-stubborn-politics-accelerate-catastrophic-humanitarian-crisis/>, (22 Ağustos 2016).

Auty, R. M. (1994). “Industrial Policy Reform in Six Large Newly Industrializing Countries: The Resource Curse Thesis”, *World Development*, C: 22, No: 1, ss.11-26.

Baer, W. (1972). “Import Substitution and Industrialization in Latin America: Experiences and Interpretations”, *Latin American Research Review*, C: 7, No:1, ss. 95-122.

Ballentine, K. (Ed.). (2003). *The Political Economy of Armed Conflict: Beyond Greed and Grievance*, Lynne Rienner Publishers, Boulder.

Bannon, I., ve Collier, P. (Eds.). (2003). *Natural Resources and Violent Conflict: Options and Actions*, World Bank Publications, Washington.

Bartos, O. J., ve Wehr, P. (2002). *Using Conflict Theory*, Cambridge University Press. Cambridge.

BBC Türkçe, *Kolombiya’da Tarihi Barış Anlaşması İmzalandı*, Havana, 2016, (Çevirimiçi) <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37181948>, 29 Temmuz 2016.

Bebbington, A. (Ed.). (2011). *Social Conflict, Economic Development and the Extractive Industry: Evidence from South America*, Routledge, Oxford.

- Beblawi, H., ve Luciani, G. (1990) *The Rentier State*, MA Cook, Colorado.
- Berdal, M., ve Malone, D. M. (2000). *Greed and Grievance: Economic Agendas in Civil Wars*, Lynne Rienner, Boulder.
- Bernard, J. S. (1957). *The Nature of Conflict: Studies on the Sociological Aspects of International Tensions*.
- Bill, L., Scott, L. (1986). *The World Deployed : US and Soviet Military Intervention and Proxy Wars in the Third World Since 1945*, Wilmington.
- BM Gelir Dağılımı Eşitsizliği Veri Tabanı, Helsinki, 2015, (Çevirimiçi) <https://www4.wider.unu.edu/?indicators=GinivechartType=Map%20timelinevecountries=veveyears=2000,1999,1998,1997,1996,1995,1994,1993,1992,1991,1990,1989,1988,1987,1986,1985,1984,1983,1982,veestimations=1>, 1 Ekim 2016.
- Blader, S. L., ve Tyler, T. R. (2003). "What Constitutes Fairness in Work Settings? A Four-Component Model of Procedural Justice", *Human Resource Management Review*, C: 13, No: 1, ss. 107-126.
- Bloomberg, *Maduro Calls Owner of Largest Food Company 'Thief' and 'Traitor'*, Caracas, 2016, (Çevirimiçi) <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-02-04/maduro-calls-owner-of-largest-food-company-thief-and-traitor>, 18 Ağustos 2016.
- Brahm, Eric. "Conflict Stages." *Beyond Intractability*, Colorado, 2014, (Çevirimiçi) <http://www.beyondintractability.org/essay/conflict-stages>.
- Boulding, K. E. (1962). *Conflict and Defense: A General Theory*, New York University Press. New York.
- Calderón, F. (2013). "Understanding Social Conflict in Latin America", *La Paz: UNDP, Fundación UNIR Bolivia*.
- CEPR, *Venezuela: Who Are They and How Did They Die?*, Caracas, 2014, (Çevirimiçi) <http://cepr.net/blogs/the-americas-blog/venezuela-who-are-they-and-how-did-they-die-new>, 22 Ağustos 2016.

Cerra, V. (2016). "Inflation and the Black Market Exchange Rate in a Repressed Market: A Model of Venezuela", *IMF Working Paper*. ss. 1-52.

Chávez, F, H. (2000a). Venezuelan Analysis, *Press Conference*, Caracas, 2000, (Çevirimiçi) <https://venezuelanalysis.com/news/814>, 14 Haziran 2016.

Chávez, F, H. (2000b). Venezuelan Analysis, *OPEC Speech*, Caracas, 2000, (Çevirimiçi) <https://venezuelanalysis.com/news/814>, 14 Haziran 2016.

Chávez, F, H. (2006). "Chavez Address to the United Nations". News Center, C: 20 No: 2, ss. 27- 49.

Chávez F, H. (2010). Las Líneas de Chávez: Viva Bolívar!, *Bolívar Vive*.

CNE, *Resultado de Referéndum*, Caracas, 2007, (Çevirimiçi) http://www.cne.gob.ve/divulgacionPresidencial/resultado_nacional.php, 17 Haziran 2016.

CNE, *Resultado de Eleccion Presidencial*, Caracas, 2013, (Çevirimiçi) http://www.cne.gob.ve/divulgacionPresidencial/resultado_nacional.php, 10 Ağustos 2016.

CNE, *Resultado de Eleccion Parlamentario*, Caracas, 2015, (Çevirimiçi) http://www.cne.gob.ve/divulgacionPresidencial/resultado_parlamentario.php, 10 Ağustos 2016.

Collier, P., ve Hoeffler, A. (2004). "Greed and Grievance in Civil War", *Oxford Economic Papers*, C: 56, No: 4, ss. 563-595.

Coppedge, M. (2003). "Popular Sovereignty versus Liberal Democracy in Venezuela", *Constructing Democratic Governance*, ss. 165-92.

Corden, W. M., ve Neary, J. P. (1982). "Booming Sector and De-industrialisation in a Small Open Economy", *The Economic Journal*, C: 92, No: 368, ss. 825-848.

Corrales, J., ve Penfold-Becerra, M. (2011). *Dragon in the tropics: Hugo Chávez and the Political Economy of Revolution in Venezuela*, Brookings Institution Press, Washington.

Creveland, M. V. (1991). *The Transformation of War*. New York University Press. New York.

Crisp, B. F., Levine, D. H., ve Rey, J. C. (2015). “El Problema de la Legitimidad en Venezuela”, *Cuestiones Políticas*, C: 12, No:16.

Delgado, F. (2015). “Conflicto y Control Social Hacia una Sociedad Civil Solidaria”, *Capítulo Criminológico*, C: 26, No:1.

Doucey, M. (2015). “Understanding the Root Causes of Conflicts: Why It Matters for International Crisis Management”, *The Journal*, C: 23, No: 2.

El Universal, *Mapa de Resultados Electorales*, Caracas, 2013 (Çevirimiçi) <http://www.eluniversal.com/nacional-y-politica/elecciones-2013/130411/mapa-de-resultados-electorales>, 17 Ağustos 2016.

Ellner, S. (1996). “Political Party Factionalism and Democracy in Venezuela”, *Latin American Perspectives*, ss. 87-109.

Ellner, S. (2004). “Hugo Chávez y Alberto Fujimori: Análisis Comparativo de Dos Variantes de Populismo”, *Revista Venezolana de Economía y Ciencias Sociales*, C: 10, No: 1, ss. 13-37.

Ellner, S. (2005). *Revolutionary and Non-Revolutionary Paths of Radical Populism*, Lynne Rienner, Colorado.

Ellner, S. (2008). *Rethinking Venezuelan Politics*, Lynne Rienner, Boulder.

Ellner, S. (2011). “Does the Process of Change in Venezuela Resemble a Permanent Revolution?”, *Dialectical anthropology*, C: 35, No: 3.

Ellner, S. (2013). “Social and Political Diversity and the Democratic Road to Change in Venezuela”, *Latin American Perspectives*, C: 40, No: 3, ss. 63-82.

Ellner, S. (2014). “Latin American Populism in the Twenty-First Century”, *Hispanic American Historical Review*, C: 94, No: 3, ss. 537-539.

Ellner, S. (2015). *A World to Build: New Paths toward Twenty-first-Century Socialism*, Sage Publications, London.

Ellner, S., ve Hellinger, D. (Eds.). (2004). *Venezuelan Politics in the Chávez Era: Class, Polarization, and Conflict*, Lynne Rienner Publishers.

Ellner, S., ve Salas, M. T. (Eds.). (2006). *Venezuela: Hugo Chávez and the Decline of an "Exceptional Democracy"*, Rowman ve Littlefield Publishers.

Ellner, S., ve Salas, M. T. (2007). Introduction: New Perspectives and the Chávez Phenomenon. *Venezuela: Hugo Chávez and the Decline of an "Exceptional Democracy"*, Derleyen: Steve Ellner and Miguel Tinker Salas, Rowman and Littlefield.

Enns, J. R., ve Rotundo, M. (2012). "When Competition Turns Ugly: Collective Injustice, Workgroup Identification, and Counterproductive Work Behavior", *Human Performance*, C: 25, No: 1, ss. 26-51.

Fields, G. S., Duval-Hernández, R., Freije, S., ve Puerta, M. L. S. (2015). "Earnings Mobility, Inequality, and Economic Growth in Argentina, Mexico, and Venezuela", *The Journal of Economic Inequality*, C: 13, No: 1, ss. 103-128.

Financial Times, *Venezuela Struggles to Tame Triple-Digit Inflation*, Caracas, 2016, (Çevirimiçi) <https://www.ft.com/content/cc5795be-bb25-11e6-8b45-b8b81dd5d080>, 17 Ağustos 2016.

Fink, C. F. (1968). "Some Conceptual Difficulties in the Theory of Social Conflict", *Journal of Conflict Resolution*, ss. 412-460.

Forelle, M. C., Howard, P. N., Monroy-Hernández, A., ve Savage, S. (2015). *Political Bots and the Manipulation of Public Opinion in Venezuela*.

Fox News, *Venezuela's Maduro Calls for Prosecution of Billionaire Food Magnate for Waging 'Economic War'*, Caracas, 2015, (Çevirimiçi) <http://www.foxnews.com/world/2015/10/19/venezuela-maduro-calls-for-prosecution-billionaire-food-magnate-for-waging.html>, 18 Ağustos 2016.

Galtung, J. (1965). "Institutionalized Conflict Resolution: A Theoretical Paradigm", *Journal of Peace Research*, ss. 348-397.

Galtung, J. (2004). *Violence, War and Their Impact. On Visible and Invisible Effects of Violence Forum for Intercultural Philosophy*, Transcend University Press, Porto.

Galtung, J. (2006). “Theoretical Challenges of Peace Building with and for Youth Troublemakers or Peacemakers?”, *Youth and Post-Accord Peace Building*, ss. 259-80.

Galtung, J. (2010). *A Theory of Development: Overcoming Structural Violence*, Transcend University Press, Porto.

Gill, T. M. (2016). “Unpacking the World Cultural Toolkit in Socialist Venezuela: National Sovereignty, Human Rights and Anti-NGO Legislation”, *Third World Quarterly*, ss. 1-15.

Golinger, E. (2006). *The Chávez Code: Cracking US Intervention in Venezuela*, Interlink Books, Massachusetts.

Gomes, E. B., Winter, L. A. C., ve Rossi, A. S. (2016). “Protestos en la Venezuela e A Busca Do Dialogo”, *Direito*, C: 2, No: 23, ss. 2-7.

González, F., ve Patricia, K. (2015). La Problemática Social de Venezuela y Su Repercusión en el Estado de Táchira.

Gott, R., (2005). *Hugo Chavez ve Bolivarçı Devrim*, Yordam Yayınları. Ankara.

Governance Indicators, *Control of Corruption in Latin America*, Washington, 2013, (Çevirimiçi) <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>, 17 Ağustos 2016.

Hammond, J. L. (2011). “The Resource Curse and Oil Revenues in Angola and Venezuela”, *Science and Society*, C: 75, No: 3, ss. 348.

Hidalgo, M. (2007). “A Petro-State: Oil, Politics and Democracy in Venezuela”, *Elcano Newsletter*, C: 39, ss. 19.

Handlin, S. (2016). “Mass Organization and the Durability of Competitive Authoritarian Regimes Evidence From Venezuela”. *Comparative Political Studies*.

Hawkins, K. A. (2016). “Responding to Radical Populism: Chavismo in Venezuela”, *Democratization*, C: 23, No: 2, ss. 242-262.

Hobbes, T. (1998). *Leviathan*.

Human Rights Watch, *Rights Violations in Venezuela's Streets, Detention Centers, and Justice System*, Caracas, 2015, (Çevirimiçi) https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/venezuela0514_reportcover_web.pdf, 22 Ağustos 2016.

Işık, O. (1994). "Değişen Toplum/Mekan Kavrayışları: Mekanın Politikleşmesi, Politikanın Mekansallaşması", *Toplum ve Bilim*, No:64-65, İstanbul

Informacion Del Nuevo, *Capriles llama Cobarde a Maduro*, Caracas, 2013, (Çevirimiçi) <http://www.informaciondelonuevo.com/2013/11/capriles-llama-cobarde-maduro.html>, 16 Ağustos 2016.

Insight Crime, *Could It Be that the Venezuela Murder Rate Did Peak in 2008*, Caracas, 2015, (Çevirimiçi) <http://www.insightcrime.org/news-analysis/could-it-be-that-the-venezuela-murder-rate-did-peak-in-2008>, 19 Ağustos 2016.

International Energy Agency, *World Energy Outlook*, Paris, 2015, (Çevirimiçi) <http://www.worldenergyoutlook.org/weo2015/>, 19 Nisan 2016.

International Energy Agency, *World Energy Outlook*, Paris, 2016, (Çevirimiçi) <http://www.worldenergyoutlook.org/weo2015/>, 17 Ağustos 2016.

International Energy Agency, *Oil Production in Venezuela*, Paris, 2015, (Çevirimiçi) <http://www.worldenergyoutlook.org/venezuelanoil/>, 10 Ağustos 2016.

Jeong, H. W. (2008). *Understanding Conflict and Conflict Analysis*, Sage, London.

Karl, T. L. (1987). "Petroleum and Political Pacts: The Transition to Democracy in Venezuela", *Latin American Research Review*, ss. 63-94.

Karl, T. L. (1990). "Dilemmas of Democratization in Latin America", *Comparative Politics*, ss. 1-21.

Karl, T. L. (1995). "The Hybrid Regimes of Central America", *Journal of Democracy*, C: 6, No: 3, ss. 72-86.

- Kingsbury, D. V. (2016). "From Populism To Protagonism (and Back?) in Bolivarian Venezuela: Rethinking Ernesto Laclau's on Populist Reason", *Journal of Latin American Cultural Studies*, C: 25, No: 4, ss. 495-514.
- Kornblith, M. (2013). "Chavismo After Chávez", *Journal of Democracy*, C: 24, No: 3, ss. 47-61.
- Krugman, P. (1987). "The Narrow Moving Band, the Dutch Disease, and The Competitive Consequences of Mrs. Thatcher: Notes on Trade in the Presence of Dynamic Scale economies", *Journal of Development Economics*, C: 27, No: 1, ss. 41-55.
- Lander, E. (2005). "Venezuelan Social Conflict in a Global Context", *Latin American Perspectives*, C: 32, No: 2, ss. 20-38.
- Lalander, R. (2006). "Política y Sociedad en la Venezuela del Chavismo", *Review of Latin American Studies*.
- Lansford, T. (Ed.). (2014). *Political Handbook of the World 2014*, Cq Press, London.
- Laswell, H. D. (1950). *Power and Society*, Yale University Press, Connecticut.
- LatinoBarometro, *Corruption in Venezuela*, Şili, 2016, (Çevirimiçi) <http://www.latinobarometro.org/latOnline.jsp>, 17 Ağustos 2016.
- LatinoBarometro, *Democracy in Venezuela*, Şili, 2016, (Çevirimiçi) <http://www.latinobarometro.org/latOnline.jsp>, 17 Ağustos 2016.
- LatinoBarometro, *Function of Democracy in Venezuela*, Şili, 2016, (Çevirimiçi) <http://www.latinobarometro.org/latOnline.jsp>, 17 Ağustos 2016.
- Lebowitz, M. (2006). *Build It Now: Socialism for the Twenty-First Century*, NYU Press. New York.
- Lederach, J. P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*, Routledge, Oxford.

Levine, D. (1978). *Venezuela since 1958: The Consolidation of Democratic Politics: In The Breakdown of Democratic Regimes in Latin America*, Oxford University Press. Oxford.

Levine, D. H. (2015). *Conflict and Political Change in Venezuela*, Princeton University Press, Princeton.

Lilith Ezine Magazine, *History of Oil Production in Venezuela*, Wahington, 2015, (Çevirimiçi) <http://politics.lilithazine.com/History-of-Oil-Prices.html>, 13 Haziran 2016.

Lozada, M. (2014). “Us or Them? Social Representations and Imaginaries of the Other in Venezuela”, *Papers on Social Representations*, C: 23, No: 2.

Machiavelli, N. (1970). *The Discourses*, Penguin, London.

Mahdavy, H. (1970). *The Patterns and Problems of Economic Development in Rentier States: The Case of Iran*, Routledge, London.

Mahler, A. (2009). “Oil in Venezuela: Triggering Violence or Ensuring Stability? A Context-Sensitive Analysis of the Ambivalent Impact of Resource Abundance”, *Politics ve Policy*, C: 39, No: 4, ss. 583-611.

Mares, D. R., ve Altamirano, N. (2007). “Venezuela’s PDVSA and World Energy Markets: Corporate Strategies and Political Factors Determining Its Behavior and Influence”, *Policy Report, the James A. Baker III Institute for Public Policy*, ss. 55.

Marshall, M. G. (1999). *Third World War: System, Process, and Conflict Dynamics*, Rowman and Littlefield, Boulder.

McCoy, J. L., ve Myers, D. J. (2004). *The Unraveling of Democracy in Venezuela*, John Hopkins University Press, Maryland.

Murshed, S. M., ve Tadjoeeddin, M. Z. (2009). “Revisiting the Greed and Grievance Explanations for Violent Internal Conflict”, *Journal of International Development*, C: 21, No: 1, ss. 87-111.

Nachmias, F. C. ve Nachmias, D. (2000). *Research Methods in the Social Sciences*, Worth Publishers, New York.

NED, Washington, 2016 (Çevirimiçi) <http://www.ned.org/about/>, 9 Ağustos 2016.

Nelson, B. (2009). *The Silence and the Scorpion*, Nation Books, New York.

Nelson, M. (2015). *Guide to the Presidency*, Routledge, London.

Neuman, L. W. (1997). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, Allyn and Bacon, Boston.

Nye Jr, J. S., & Welch, D. A. (2014). *Understanding Global Conflict and Cooperation: An Introduction to Theory and History*, Pearson, Cambridge.

OAS, *Annual Report*, Washington, 2015, (Çevirimiçi) <http://www.oas.org/en/iachr/docs/annual/2015/doc-en/InformeAnual2015-cap4-Venezuela-EN.pdf>, 16 Ağustos 2016.

Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*, Cambridge University Press, Cambridge.

OPEC, *Annual Statistical Bulletin*, Vienna, 2015, (Çevirimiçi) http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2015.pdf, 19 Nisan 2016.

OPEC, *Annual Statistical Bulletin*, Vienna, 2016, (Çevirimiçi) http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2016.pdf, 1Ekim 2016.

OPEC, *Venezuela Facts and Figures*, Vienna, 2015, (Çevirimiçi) http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/171.htm, 01 Kasım 2016.

OVCS, *Reporte Anual de la Protesta Social en Venezuela*, Caracas, 2015, (Çevirimiçi) <http://www.observatoriodeconflictos.org.ve/category/reportes-anuales-de-la-protesta-social-en-venezuela>, 22 Ağustos 2016.

OVV, *Antes de Fin de Año el OVV Ofrecerá Su Informe Nacional de Violencia 2015*, Caracas, 2015, (Çevirimiçi) <http://observatoriodeviolencia.org.ve/antes-de-fin-de-ano-el-ovv-ofrecera-su-informe-nacional-de-violencia-2015/>, 17 Ağustos 2016.

Pareja, F. A. (2013). “El Conflicto por la Independencia de Venezuela: Una Historia de Paz Imperfecta”, *Politeia*, C: 36, No: 51, ss. 33-49.

Parlevliet, M. (2009). *Rethinking Conflict Transformation from a Human Rights Perspective*, New York University Press, New York.

Pearson, T. (2016). “Venezuela: Struggle Ahead for Grassroots as Right Wins Control of Assembly”, *Green Left Weekly*, ss. 22.

Reuters, *Venezuela's President Calls for Prosecution of Business Leader Mendoza*, Caracas, 2015, (Çevirimiçi) <http://www.reuters.com/article/us-venezuela-mendoza-idUSKCN0SD09720151019>, 18 Ağustos 2016.

Rodríguez, F. (2008). “Empty Revolution-The Unfulfilled Promises of Hugo Chavez”, *Foreign Affairs*, ss. 49.

Rodriguez-Garcia, R., Macinko, J., Solórzano, F. X., ve Schlessner, M. (2001). “How Can Health Serve as a Bridge for Peace”, *Washington, DC: George Washington Center for International Health*.

Ross, M. L. (2001). “Does Oil Hinder Democracy?”, *World politics*, C: 53, No: 3, ss. 325-361.

Ross, M. L. (1999). “The Political Economy of the Resource Curse”, *World politics*, C: 51, No: 2, ss. 297-322.

Ross, M. L. (2014). *What Have We Learned About the Resource Curse?*, Routledge, London.

Sachs, J. D., ve Warner, A. M. (1995). “Natural Resource Abundance and Economic Growth”, *National Bureau of Economic Research*.

Salas, J. M. H. (2005). “Ethnicity and Revolution: The Political Economy of Racism in Venezuela”, *Latin American Perspectives*, C: 32, No: 2, ss. 72-91.

Salas, M. T. (2015). *Venezuela: What Everyone Needs to Know*, Oxford University Press, Oxford.

Santos, T. (1998). "Policía y Democracia en Venezuela. *Policía y Sociedad Democrática*", ss. 199-218.

Sarkees, M. R, Frank W. W., and Singer, D. (2003) "Inter-state, Intra-state, and Extra-state Wars: A Comprehensive Look at Their Distribution Over Time, 1816–1997", *International Studies Quarterly* C: 47, No: 1, ss. 49-70.

Smilde, D., ve Hellinger, D. (2011). *Venezuela's Bolivarian Democracy: Participation, Politics and Culture Under Chavez*, Duke University Press, Durham.

Stavrakakis, Y., Kioukiolis, A., Katsambekis, G., Nikisianis, N., ve Siomos, T. (2016). "Contemporary Left-wing Populism in Latin America: Leadership, Horizontalism, and Postdemocracy in Chávez's Venezuela", *Latin American Politics and Society*, C: 58, No: 3, ss. 51-76.

Storper, M. (1991). *Industrialization, Economic Development and the Regional Question in the Third World: From Import Substitution to Flexible Production*, Pion Publishers, London.

Tarver, H. M. D., ve Frederick, J. C. (2005). *The History of Venezuela*, Greenwood Publishing Group, California.

The Economist, *What Dutch Disease is, and Why It's Bad*, London, 2014, (Çevirimiçi) <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2014/11/economist-explains-2>, 30 Temmuz 2016.

The Economist, *The World's Most Violent Cities*, London, 2014, (Çevirimiçi) <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2016/02/daily-chart-3>, 18 Ağustos 2016.

The Guardian, *A Beacon of Hope for the Rebirth of Bolívar's Dream*, London, 2006, (Çevirimiçi) <https://www.theguardian.com/commentisfree/2006/nov/09/1>, 5 Mayıs 2016.

The Guardian, *US 'Gave the Nod' to Venezuelan Coup*, London, 2002, (Çevirimiçi)
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2006/nov/09/1>, 9 Ağustos 2016.

The Guardian, *Venezuela Protests Could Trigger New Stage in Political Showdown*, London, 2016, (Çevirimiçi)
<https://www.theguardian.com/world/2016/aug/31/venezuela-protests-caracas-politics-president-nicolas-maduro-food-shortages>, 22 Ağustos 2016.

The Guardian, *Venezuelan States Ban Night Queues Outside Shops as Grocery Shortages Continue*, Caracas, 2015, (Çevirimiçi)
<https://www.theguardian.com/world/2015/jan/15/venezuelan-states-ban-night-queues-outside-shops-as-grocery-shortages-continue>, 17 Ağustos 2016.

The New York Times, *Venezuela Gives Chávez Protégé Narrow Victory*, Caracas, 2013, (Çevirimiçi)
<http://www.nytimes.com/2013/04/15/world/americas/venezuelans-vote-for-successor-to-chavez.html>, 10 Ağustos 2016.

The New York Times, *Documents Show C.I.A. Knew Of a Coup Plot in Venezuela*, Caracas, 2002, (Çevirimiçi)
http://www.nytimes.com/2004/12/03/washington/world/documents-show-cia-knew-of-a-coup-plot-in-venezuela.html?_r=0, 9 Ağustos 2016.

Transparency International, *Transparency International Report of 2015*, Berlin, 2015, (Çevirimiçi) <http://www.transparency.org/annualreport/2015>, 17 Haziran 2016.

UCDP, *Definitions*, Uppsala, 2016, (Çevirimiçi)
<http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/>, 26 Temmuz 2016.

UCDP, *Conflict Database*, Uppsala, 2016, (Çevirimiçi)
http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/595/c_595102-1_1-k_non-state-conflicts-by-region-1989-2015.pdf, 26 Temmuz 2016.

UCDP, *Conflict Database*, Uppsala, 2016, (Çevirimiçi)
http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/595/c_595102-1_1-k_region.pdf, 26 Temmuz 2016.

UCDP, *Conflict Database*, Uppsala, 2016, (Çevirimiçi) http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/595/c_595102-1_1-k_brdbyregion.pdf, 26 Temmuz 2016.

UCDP, *Conflict Database*, Uppsala, 2016, (Çevirimiçi) http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/595/c_595102-1_1-k_one-sided-fatalities-by-type-of-actor-1989-2015.pdf, 26 Temmuz 2016.

UNDP, *HDI Annual Report of 1996*, New York, 1996, (Çevirimiçi) www.worldbankdata.com, 24 Ekim 2016.

UNDP, *HDI Annual Report of 2006*, New York, 2006, (Çevirimiçi) www.worldbankdata.com, 24 Ekim 2016.

US Budget Office, Washington, 2006, (Çevirimiçi) <https://www.whitehouse.gov/omb>, 9 Ağustos 2016.

Van Ardenne, A. (2004). "From Exclusive to Inclusive Development", *Globalisation, Poverty and Conflict*, Springer Netherlands. ss. 3-7.

Venezuelan Analysis, *Venezuela's Chavez Closes World Social Forum with Call to Transcend Capitalism*, New York, 2005, (Çevirimiçi) <https://venezuelanalysis.com/news/907>, 14 Haziran 2016.

Wallensteen, P. (2015). *Understanding Conflict Resolution*, Sage, London.

Washington Post, *Nicolas Maduro Narrowly Wins Presidential Election in Venezuela*, Caracas, 2016, (Çevirimiçi) https://www.washingtonpost.com/world/hugo-chavez-heir-nicolas-maduro-leads-in-polls-ahead-of-vote/2013/04/14/334cd2ba-a54b-11e2-9e1c-bb0fb0c2edd9_story.html?utm_term=.ce40884494fb, 16 Ağustos 2016.

Washington Post, *Time Runs Out for Venezuela*, Caracas, 2016, (Çevirimiçi) https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/time-runs-out-for-venezuela-to-elect-new-president/2017/01/09/a30d1e08-d674-11e6-a0e6-d502d6751bc8_story.html?utm_term=.319df976380a, 1 Kasım 2016.

Weber, M. (1976). *The Power of the State and the Dignity of the Academic Calling*.

Weisbrot, M. (2016). “The IMF’s Lost Influence in the 21st Century and Its Implications”, *Challenge*, C:59, No: 4, ss. 345-360.

Weisbrot, M., Ray, R., ve Sandoval, L. (2009). “The Chávez Administration at 10 years: The Economy and Social Indicators”, *The Center for Economic and Policy Research (CEPR)*.

Williamson, J. (1993). “Democracy and the “Washington consensus”, *World Development*, C: 21, No: 8, ss. 1329-1336.

World Bank, *Current Account Balance*, Washington, 2015, (Çevirimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?locations=VE>, 17 Ağustos 2016

World Bank, *Fuel Exports*, Washington, 2015, (Çevirimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.FUEL.ZS.UN?locations=VE>, 19 Nisan 2016.

World Bank, *External Debt*, Washington, 2015, (Çevirimiçi) <http://data.worldbank.org/topic/external-debt?locations=VE>, 19 Nisan 2016.

World Bank, *Extreme Poverty*, Washington, 2015, (Çevirimiçi) <http://data.worldbank.org/topic/poverty?locations=VE>, 12 Aralık 2016.

World Bank, *Foreign Direct Investments*, Washington, 2015, (Çevirimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=VE>, 17 Ağustos 2016.

World Bank, *Foreign Exchange Reserves*, Washington, 2015, (Çevirimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/FM.AST.NFRG.CN?locations=VE>, 17 Ağustos 2016.

World Bank, *GDP*, Washington, 2015, (Çevirimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=VE>, 13 Mayıs 2016.

World Bank, *GINI Index of 2008*, Washington, 2015, (Çevirimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=VE>, 12 Aralık 2016.

World Bank, *Inflation*, Washington, 2015, (Çevirimiçi)
<http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=VE>, 10 Ağustos
2016.

World Bank, *Oil Revenues*, Washington, 2015, (Çevirimiçi)
<http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=VE>, 10 Mayıs 2016.

World Bank, *Poverty*, Washington, 2015, (Çevirimiçi)
<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAGP?locations=VE>, 22 Nisan 2016.

Yin, R. K. (1984). *Case Study Research*, Sage Publications, London.

Yin, R. K. (2002). *Case Study Research Design and Methods*, Sage Publications,
London.

Zakaria, F. (1997). "The Rise of Illiberal Democracy". *Foreign Affairs*, ss. 4-22.

